

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DEKİ VE JAPONYA’DAKİ DİL POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ

Yüksek Lisans Tezi

Gülzemin ÖZRENK AYDIN

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DEKİ VE JAPONYA’DAKİ DİL POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ

Yüksek Lisans Tezi

Gülzemin ÖZRENK AYDIN

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Ayşe Nur TEKMEK

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ VE JAPONYA'DAKİ DİL POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayşe Nur TEKME

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. A. Melek Özyetgin

Doç. Dr. Ayşe Nur Tekmen

Doç. Dr. A. Merthan Dünder

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: 29/06/2010

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’deki dil çalışmaları ve Japonya’daki dil çalışmaları sırasıyla ele alınarak araştırılmıştır. Türkiye’de Tanzimat Dönemi ile başlayan sadeleşme çalışmaları tarihsel bağlamda ele alınmış, günümüze kadar yapılan dil çalışmaları, Türk Dil Kurumu, Dil Derneği ve diğer dille ilgili kurumların çalışmalarına değinilmiş, Japonya’da dil politikası ve dil planlaması uygulamaları incelenmiş, dil ile ilgili kurumlar, yapıları, işleyişleri, çalışmaları üzerine araştırma yapılmıştır.

Bu çalışmada, öncelikle Türkiye’de yapılan dil çalışmaları konusunda bilgiler verilmiş, dil devrimi sırasında kurulan Türk Dil Kurumu ve günümüzde dille ilgili çalışmalar yapmak amacıyla kurulan kurum ve kuruluşlara kısaca değinilmiştir. Daha sonra, konu Japonya açısından incelenmiş; Japonya’da yapılan dil çalışmaları, kurulan kurum ve kuruluşlar konusunda bilgiler verilmiştir. Böylelikle, iki farklı coğrafyada, iki farklı kültüre sahip toplumlarda yapılan dil devrimi aşamalarının benzerlikler göstermesi bu konunun seçimi ve çalışılmasındaki önemi göstermektedir.

Çalışmanın hazırlanması sırasında başta zamanını ve emeğini esirgemeyen danışmanım ve Ana Bilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Ayşe Nur Tekmen’e, çalışmayı tamamlamam konusunda her zaman destek olan Prof. Dr. A. Melek Özyetgin’e ve Doç. Dr. A. Merthan Dünder’a, bana anlayış ve sabır gösteren eşime, manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim babama, anneme, kardeşlerime, benimle bütün stresimi, bütün zorlukları birlikte yaşamak zorunda kalan kızım Sena’ya ve oğlum Kerem’e, bunaldığım, sıkıldığım ve yapamayacağımı, okulu, tezi tamamlayamayacağımı düşündüğüm zamanlarda beni moral desteğiyle tekrar

Çalışmaya motive eden arkadaşım Esin Esen'e ve aile büyüğümüz Mustafa Polat'a, işyerinde başta Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. şükrü Hal k Akalın'a, Kütüphane müdürümüz Nilberk Hanım'a ve Kütüphanede alıştığım süre içinde bana her zaman destek olan Sabriye Hanım'a ve Elvan'a gönülden teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
Alan Yazında Kullanılan Terimler ve Tanımları	5

I. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Dil, Kültür ve Toplum İlişkisi	7
1.2. Dil Politikası ve Dil Planlaması	12

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DİL POLİTİKASI

2.1. TÜRKİYE’DE DİL ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ	17
2.1.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesine Kısa Bakış	17
2.1.2. Atatürk’ün Dil Görüşü	19
2.1.3. Harf Devrimi(1928)	22
2.1.4. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu (1932)	25
2.1.5. Türk Dil Devrimi	27

2.1.6. Dil Bayramı	30
2.1.7. İlk Üç Dil Kurultayı (1932, 1934, 1936) ve Türkiye'nin Dil Politikası	31
2.1.8. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu	38
2.1.9. Özleştirme Hareketi	39
2.1.10. Güneş Dil Teorisi	42
 2.2. TÜRK DİL KURUMU	 44
2.2.1. Kol Çalışmaları	45
2.2.1.1. Derleme ve Tarama Kolu	45
2.2.1.2. Dilbilgisi ve Dilbilimi Kolu	48
2.2.1.3. Sözlük Kolu	50
2.2.1.4. Terim Kolu	51
2.2.1.5. Yayın ve Tanıtma Kolu	52
2.2.1.6. Kaynak Eserler Bilim ve Uygulama Kolu	53
2.2.1.7. Türkoloji Bilim ve Uygulama Kolu	54
2.2.1.8. Türk Dili Tarihi Bilim ve Uygulama Kolu	54
 2.3. TÜRKİYE'DE DİL İLE İLGİLİ DİĞER KURUMLAR	 56
2.3.1. Dil Derneği	56
2.3.2. Yunus Emre Enstitüsü	57
2.3.2.1. Saraybosna Türkçe Kursu Merkezi	58
2.3.2.2. Türkçe Seviye Sınavı (TSS)	58
2.3.2.3. Dünyada Türkçe Envanteri	58

2.3.2.4. Türkiye Kùltür Kitaplığı	59
2.3.2.5. Türkoloji Yaz Stajı Projesi	60
2.3.3. TİKA	60
2.3.4. Ankara Üniversitesi TÖMER	60
2.3.5. Gazi Üniversitesi TÖMER	61
2.3.6. Türkçe Olimpiyatları	61

III. BÖLÜM

JAPONYA’NIN DİL POLİTİKASI

3.1. DİL ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ	62
3.1.1. Standart Dil (<i>Hyōjungo</i>)	63
3.1.1.1. Standart Dile İhtiyaç Duyulma Nedeni	64
3.1.1.2. Resmî Standart Dil Öncesi Durum ve Görüşler	66
3.1.1.3. Standart Dilin Başlangıcı	69
3.1.1.4. Standart Japoncanın Yurtiçinde ve Yurtdışında Yaygınlaşması	71
3.1.2. Yazı ve Konuşma Dilini Birleştirme Hareketi (<i>Genbun itchi</i>)	75
3.1.2.1. ‘Yazı Dili’ (<i>Bungo</i>) – Konuşma Dili (<i>Kōgo</i>)	75
3.1.2.2. Birleştirme Hareketine İhtiyaç Duyulma Nedeni	76
3.1.2.3. Birleştirme Hareketinin Gelişimi	77
3.1.2.4. Birleştirme Hareketinin Sonucu	79
3.1.3. Yazı Reformu	79

3.1.3.1. Yazı Reformuna Dair Görüşler	80
3.1.3.2. Yazı Reformu: Resmî Karar	82
3.1.4. Reformların Yaygınlaşmasında Yayınların Etkisi	82
3.1.5. Reformlarda Duraklamalar: Yayılma ve Savaş Dönemi	84
3.1.6. Savaş Sonrası İşgal Döneminde Görüşler ve Çalışmalar (1945-1952)	86
3.2. 1952'DEN GÜNÜMÜZE JAPON DİL POLİTİKASI	88
3.3. GÜNÜMÜZDE ANA DİLE YÖNELİK KURUMLAR	94
3.3.1. Ulusal Dil Kurulu (<i>Kokugo Shingikai</i>)	95
3.3.2. Ulusal Dil Bürosu (<i>Kokugoka</i>)	98
3.3.3. Ulusal Dil Araştırma Enstitüsü (<i>Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo</i>)	100
3.3.3.1. Yeniden Yapılanma	105
3.4. YABANCI DİL OLARAK JAPONCA ÖĞRETİMİNE YÖNELİK KURUMLAR	109
3.4.1. JICA (Japonya Uluslar Arası İşbirliği Dairesi)	109
3.4.2. Japon Vakfı (<i>Kokusai Kōryū Kikin</i>)	110
3.4.2.1. Japonca Yeterlilik Sınavı	112
3.4.3. Japon Dış Ticaret Teşkilatı (JETRO)	114
3.4.3.1. İş Alanında Japonca Bilgisini Ölçmeye Yönelik Sınav	114

3.5. DİL ÇALIŞMALARINA KATKIDA BULUNAN DİĞER	
KURUMLAR	114
3.5.1. NHK	114
3.5.2. Topluluklar	116
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	122
ÖZET (TÜRKÇE-JAPONCA-İNGİLİZCE)	130

KISALTMALAR

TDK	Türk Dil Kurumu
BTDK	Birinci Türk Dil Kurultayı
İTDK	İkinci Türk Dil Kurultayı
TSS	Türkçe Seviye Sınavı
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TÖMER	Türkçe Öğretim Merkezi
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Dairesi
JETRO	Japon Dış Ticaret Teşkilatı
NHK	Japonya Basın Yayın Organı (<i>Nippon Hōsō Kyōkai</i>)

GİRİŞ

Çalışmanın konusunu Türkiye’de ve Japonya’da dil politikası uygulamaları oluşturmaktadır. Çalışmada, iki ülkede yapılan dilde sadeleşme çalışmaları ve dil devrimini aşamalarıyla ortaya koymak ve her iki ülkede yaşanan bu dönemler hakkında genel olarak bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır.

Türkiye’de Tanzimat döneminden itibaren başlayıp günümüze kadar olan dilde sadeleşme hareketleri, uygulanan dil politikası ve farklı bir yazı sistemi kullanan Japonya’nın sergilediği dil politikasının ortaya konması amaçlanmıştır. Benzer olmasa da Türkiye’de de Cumhuriyet dönemindeki yapılanma sürecinde Osmanlı Türkçesinden Türkiye Türkçesine geçiş olmuş, dil devrimi yapılmıştır. Bir ülkede yeniden yapılanırken pek çok konuda olduğu gibi dilde de bazı uygulamalarla farklı bir politika izlemeye gidilmesi ve bazı düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Japonya’nın dile bakış açısından dil politikalarını hangi zemin üzerine oturtmuş olduğunun, günümüzde de halen *kanji*’yi kullanmalarının nedeninin, ne şekilde dile müdahale ettikleri ve dili ne şekilde koruduklarının incelenmesi hedeflenmiş, konu bu bağlamda ele alınmaya çalışılmıştır.

Dilbilimi çalışmalarına bakıldığında dil politikası çalışmaları önemlidir. Dilbilimi alanında popüler bir konu olan dil politikası, dil devriminin gerçekleştiği dönemden sonra Türkiye’de ne yazık ki yeterince ilgi görmemiş, sadece söylemde kalmıştır. Türkiye’de, Japonya’nın dil politikası alanında bir çalışma ise henüz ortaya konmamıştır. Japonya’nın dil politikasının tanıtılması, tek dilli ülkelere bir örnek oluşturması açısından önemlidir. Japoncanın dilbilgisel açıdan Türkçeye benzerliklerinin olması ve Japonların küreselleşme, uluslararasılaşma sürecinde

yabancı dillerden etkileşim sürerken yine de kendi dillerini korumayı başarmaları açısından böyle bir çalışmanın yapılması önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada, hem Türkiye’de hem Japonya’da izlenen dil politikasının aşamalarıyla incelenmesi, bu yönde kurulan kurum ve kuruluşların ele alınması önem taşımaktadır. Bu tezde, Türkiye’de Tanzimat dönemiyle ve Japonya’da Meiji dönemiyle başlayan dilde sadeleşme yönünde uygulanan dil politikaları genel olarak incelenmiş, Japonya’nın dil politikası ana dil ve yabancı dil olarak Japonca olmak üzere iki yönde ele alınmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de ve Japonya’da yapılan dil politikaları özellikle tarihî temelde incelenerek, ele alınmıştır. Politikaların sonuçları ve günümüzdeki durumundan bahsedilerek, Türkiye’de dil çalışmaları için görüşler oluşturulması biçiminde bir yöntem izlenmiştir.

Çalışılan konu, her iki ülkedeki dil çalışmaları hakkında genel olarak bilgi verse de, konunun kendi içinde alt başlıklarla mümkün olduğunca zenginleştirilmiş olması nedeniyle ileride yapılacak çalışmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışma, alanla ilgili genel bir bilgi sahibi olmak isteyenler için başvuru kaynağı olma özelliği taşımaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, dil, kültür ve toplum ilişkisi, ana dilinin bireyin hayatındaki yeri, dilde değişme ve gelişme konularına değinilmiş, dil politikası ve dil planlaması kavramları ele alınıp dünyada çeşitli dillerde görülen yabancı dillerden arınma, özleşme çabalarından örnekler verilerek kuramsal çerçevenin oluşturulmasına çalışılmıştır.

İkinci bölümde Türkiye’de uygulanan dil politikaları incelenmiş, dilde sadeleşme, özleşme konusundaki çalışmalara tarihi çerçevede genel bir görüş

oluşturması açısından değinilip Cumhuriyetle birlikte yeni bir yönetim biçimiyle, halkın da yönetime katılması gibi gelişmeler sırasında aydınların dilini halk diline yaklaştırma yolunda atılan adımlar, yapılan dil devrimi aşamalarıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda, Cumhuriyetten öncesine kısa bakış, Atatürk'ün dil görüşü, harf devrimi, Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kuruluşu, Türk dil devrimi, dil bayramı, 1932, 1934, 1936 yıllarında düzenlenen Dil Kurultayları, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kuruluşu, özleştirme hareketi ve Güneş-Dil Teorisi başlıkları altında konular incelenmiştir. Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu yapısı, işleyişi açısından ele alınmış, kol çalışmaları incelenmiş, daha sonra dille ilgili çalışmalar yapan diğer kurumlar, Türk Dil Derneği, Yunus Emre Enstitüsü, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara Üniversitesi TÖMER, Gazi Üniversitesi TÖMER ve Türkçe Olimpiyatları hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Japonya'nın dil politikası uygulamaları incelenmiş, günümüz uygulamalarına geçiş öncesi tarihsel bir sıra gözetilerek standart dil, yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi, yazı reformu, reformların yaygınlaşmasında yayınların etkisi, reformlarda duraklamalar, savaş sonrası işgal döneminde görüşmeler ve çalışmalar başlıklı konular ele alınmıştır. 1952'den günümüze Japon dil politikası incelenerek günümüzde dil konusunda çalışma yapan kurumlar ana dile yönelik ve yabancı dil olarak Japonca öğretimine yönelik olarak iki başlık altında toplanmıştır. Ana dile yönelik kurumlar başlığı altında Ulusal Dil Araştırma Enstitüsü '*Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo*', Ulusal Dil Kurulu '*Kokugo Shingikai*' ve Ulusal Dil Bürosu '*Kokugoka*', yabancı dil olarak Japonca öğretimine yönelik kurumlar başlığı altında Japonya Uluslararası İşbirliği Dairesi '*JICA*', Japon Vakfı '*Kokusai Kōryū Kikin*' ve Japon Dış Ticaret Teşkilatı '*JETRO*' ele alınmıştır.

Türkiye'nin dil politikası bölümünde Cumhuriyet dönemi sonrası için temellerin atıldığı Cumhuriyet öncesi dönem hakkında bilgi verilmesi önem taşımaktadır. Yine aynı şekilde Cumhuriyet sonrası dönemde dil çalışmaları Türk Dil Kurumu temelli olduğundan, dil çalışmalarının merkezinde Türk Dil Kurumu bulunduğundan özellikle ilk kuruluş yılları olmak üzere yapılan kol çalışmaları konusunda bilgilere yer verilmesi uygun görülmüştür.

Türkiye'de dille ilgili çalışmalar yapan diğer kurumlar başlığı altında Dil Derneği, Ankara Üniversitesi TÖMER gibi belli başlı birkaç kurum hakkında bilgi verilmiştir. Bu kurumlar dışında başka vakıf, dernek gibi kuruluşların çalışması olsa da, bu çalışmada onlara yer verilmemiştir.

Japonya'nın dil politikasının incelendiği bölümde de yine öncelikle dil çalışmalarının tarihçesine yer verilerek günümüz çalışmalarını anlamada temel oluşturması sağlanmaya çalışılmıştır.

Dille ilgili çalışma yapan kurumlar ana dile yönelik kurumlar ve yabancı dil olarak Japonca öğretimine yönelik kurumlar olmak üzere iki ana başlık altında gruplandırılarak ele alınmıştır. Ana dile yönelik kurumların tarihçesi, işleyişi ve görevlerine yer verilerek Ulusal Japon Dili Araştırma Enstitüsü'nün son yapılanma değişikliği konusunda bilgilere de değinilerek güncel bilgilerin verilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışmayla iki ülkede benzer dönemlerde ortaya çıkan benzer dil hareketleri olduğu gözlenmemiş Japonya'da yapılan çalışmaların daha dinamik bir yapı göstermesi, kurumlar arasında işbirliği içinde çalışarak sistemli çalışmalar yapılması nedeniyle Türkiye'de bundan sonra yapılacak dil çalışmalarına örnek oluşturabileceği yönünde bir sonuca ulaşılmıştır.

Alan Yazında Kullanılan Terimler ve Tanımları

Dil politikası: Dil kullanım biçiminin düzenlenmesi, o ülke içindeki bir veya daha fazla sayıdaki dilin öğretilmesi ve kullanılması ile ilgili resmî devlet politikasıdır.

Dil planlaması: Farklı formlar arasından birini seçme ve yeni sözcükler türetme gibi dilin biçimi konusunda kesin kararlar almaktır. Dil planlaması çoğunlukla resmî bir şekilde yapılır.

Dil mühendisliği: Dil planlamasının diğer bir adıdır.

Dil değişimi: Dilin geçen zamanla dilbilgisi veya kullanılan sözcükler anlamında değişime uğramasıdır.

Dil uyumsuzluğu: Dil kullanımı ve dil politikası ile ilgili halkın görüş ayrılığı, fakat çoğunlukla çok dilli bir toplumda farklı dillerle ilgili farklı görüşlerin bulunmasıdır.

Dil devrimi: Devlet düzeninde dilin yabancı unsurlardan arındırılarak ortak bir ulusal dil oluşturmak, yazı dilini konuşma diline yaklaştırmak için yapılan bilinçli hareket.

Dil bilinci: Kendi diliyle ilgili merak uyandırma ve dilini iyi bilip düzgün kullanma duyarlılığıdır.

Ana dil: Bir bireyin çocukluğunda öğrendiği ilk dildir. Bir kişinin birden fazla ana dilinin olması mümkündür.

Ölçünlü (standart) dil: Genellikle hem yazılı hem sözlü olarak dilin bir lehçesinin, ağzının eğitimde ve basın yayında kullanmak amacıyla norm olarak kabul edilmesidir.

Kokugo: Japoncanın Japonlara ana dili olarak öğretimi için kullanılan terimdir.

Nihongo (Japonca): Yabancılar Japoncanın öğretimi için kullanılan terimdir.

Jōyō kanji: 1981’de Japon Hükümeti tarafından yayımlanan 1945 *kanji*’nin listesidir.

Gazeteler, bu liste dışında *kanji* yayımlarsa, bu *kanji*’lerin *furigana* okunuşları yani *kanji* okunuşlarını vermek zorundadır. Çocuklar *jōyō kanji*’yi öğrenmiş olarak liseden mezun olurlar.

Tōyō kanji: Çince karakterlerin güncel kullanımı.

Hyōjungo: Belgelerde ve yazıda kullanılan standart dildir.

Kyōtsūgo: Ortak konuşma alanlarında kullanılan dildir.

I. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DİL, KÜLTÜR ve TOPLUM İLİŞKİSİ

Toplumların ve kültürlerin oluşmasının temel taşlarından olan dil, hiç kuşkusuz ki milleti oluşturan en önemli öğelerden biridir.

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan sesli ya da yazılı simgeler sistemi olarak tanımlanır (AnaBritannica). Turinay dili, insan zihninin bir fonksiyonu olarak, sesin ve sözün ötesinde bir yetenek ve doğuşumuzla birlikte getirdiğimiz, giderek geliştirdiğimiz bir gizli sistem biçiminde tanımlar (1996:144). Türk Dil Kurumu sözlüğünde dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma şeklinde tanımlanır. Demir ise dili, imler ve sesler dizgesi olarak tanımlayarak dilin işlevlerini belli bir topluluk bireyleri arasında iletişim kurma, duygu ve düşüncelerimizi açıklama, var olan ekini edinme, biriktirme, başkalarına aktarma biçiminde sıralar (2003).

Bu tanımlarda da görüldüğü gibi insanlar arasında iletişim kurma, bilgi ve kültür aktarımı dille sağlanır.

Dilin felsefesi ise, genel olarak insanın dili kullanma etkinliğini inceleyen felsefe dalı olarak tanımlanır. Bağımsız bir alan olarak dil felsefesinin kurucusunun Wilhelm von Humboldt olduğu kabul edilir (AnaBritannica). Aynı kaynakta Humboldt'un, dilin yapısının ve özelliklerinin konuşanın kişiliğini ve kültürünü yansıttığını ileri sürdüğü ve insanların dünyayı temel olarak dil yoluyla algıladığını savunduğu anlatılır.

İnsan diliyle düşünür, diliyle hayatı algılar, dili sayesinde kendini ifade eder. Burada ana dilin insan hayatındaki, hatta toplum yaşantısındaki önemi karşımıza çıkar. Aksan, anneden, aileden, duruma göre de yakın çevreden edinilen ana dilin, insana, kendine özgü bir dünya sunduğunu belirtir. Dünyayı onun penceresinden algıladığımızı, onun kavram ve kalıplarıyla anlattığımızı belirtir (2003: 17-18).

Porzig, insanların hayatı boyunca farklı diller, hatta aynı anda birden fazla dil de kullanabileceğini, ancak bunlardan yalnızca birinin bütün insanlarda özel bir yere sahip olduğunu, bu dilin ise insan hayatında ilk öğrendiği dil, yani ana dili olduğunu anlatır (1995:157).

Aykın, hangi dilden, hangi ırktan olursa olsun, bütün insanların ana dilleriyle düşündüklerini yabancı bir dille düşünölemeyeceğini, düşünce üretilemeyeceğini belirtir (2000).

Dünyayı anadilimizle algıladığımız ve yorumladığımız için ana dil duygusunun bu algılamaya, iletişim kurmaya, duygu ve düşüncelerimizi açıklamaya, belli bir dil topluluğunun üyesi olduğumuzu, topluluğun acıları ve sevinçleriyle var olduğumuzu kanıtlamaya kaynaklık eden duygu olduğu belirtilir (Demir, 2003).

Dilaçar (1962), ana dilinin, onu konuşanın dil bilincini belirtmesinin yanında, onda çocukluğundan itibaren bir dil duygusu da yarattığını ifade eder. Kendi ana diline uygun olanla olmayanı çözümlemeden söyleyebilme yetisine sahip olan bireyin bilinç altında bulunan bir duyguyla ana dili beğenisine sahip olduğu, kendi kuruluş düzeni, işleme mekanizması, yapı ve dizim sistemi ile her dilin, bir düşünüş, anlatış ve anlayış kalıbı olduğu anlatılır. Ana dili felsefesine göre her dil, onu konuşan halk topluluğunun, gerçeği, ses sembolleri aracılığı ile özel bir şekilde kavrama kalıbı olarak tanımlanır. Böylece her dilin, onu ana dili olarak konuşanın

manevi hayatını, dünya ve hayat görüşünü ve kavrama çevresini yansıttığı belirtilir. Ana dili, topluluk vicdanını yansıtan ulusal bir varlık olarak tanımlanır. Bir ulusu, tam olarak tanımak ve anlayabilmek için, onun dilini bilmek gerektiği belirtilir (Dilaçar, 1962: 22-24).

Dilaçar ana dili felsefesi ile ilgili görüşlerini şöyle belirtir:

“Ana dili felsefesinin özdeyişlerine göre dili yapan insan değil, insanı yapan dildir. Ulsu kandan daha çok ana dili belirtir. Dünya kişinin ruhunda bir sözlük gibidir; o onu ana diliyle okur.”

Dilaçar’ın da belirttiği gibi kişi dünyayı ana diliyle algılar, ana diliyle düşünür. Yabancı diller öğrenilse de hiçbir zaman o yabancı dilin dünyasına tam olarak girmenin mümkün olmadığı, her zaman ana dilinin dünya görüşünün kişinin algılaması ve düşünmesi üzerinde baskısı olduğu görülür.

Dil kültür ilişkisi hiç kuşkusuz dil araştırmalarında, araştırmacıların yoğunlukla üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Kültürden bahsedildiğinde ise kültürün ait olduğu toplum kavramı bu konuların bir parçası olarak ele alınmıştır. Aksan, dilin kültür ve toplumla ilişkisini, dilin bir toplumda zamanla unutulmuş en eski geleneklerin, göreneklerin saklandığı bir hazine olduğu, bir toplumun dilinin, o toplumun geçmişinin, geçmişteki sosyal ve ekonomik yaşamının müzesi gibi sözcüklerinde, deyimlerinde, atasözlerinde, eski dönemlerin izlerini sergilediğini (Aksan, 2003: 161, 163) belirterek anlatır.

Dil birey bazında olduğu kadar, milletler için de oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bir milletin devlet olabilmesi için dilin önemli bir gereklilik olduğunu Peyami Safa *“Dilini kaybeden bir millet, her şeyini kaybetmiş demektir.”* diyerek anlatırken Atatürk, *“Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok güçlüdür. Dilin zengin*

ve ulusal olması, ulusal duyguların gelişmesinde başlıca etkidir.” sözüyle dilin bir milletin yaşamındaki önemini vurgulamıştır.

Aykın, ulusların dilleriyle var olduğunu, ulusları ulus yapan en önemli etmenin ortak dilleri olduğunu, bunun ulusal birliğin olmazsa olmaz ön koşulu olduğunu belirtir (2000).

Akarsu, bir ulusun ruhunun, dilinde kendini açığa vurduğunu, bir ulusun dilinin, o ulusun dünya görüşünden bağımsız olamayacağını, o dünya görüşünün dili belirlediğini ve geliştirdiğini ifade eder (1998: 35, 42).

AnaBritannica ansiklopedisinde kültürün, insan yaşamının toplumsal ilişkilerden doğan bütün yönlerini kapsadığını, bu anlamda kültürle dilin özdeş sayılamasa da birbiriyle iç içe geçmiş olgular olduğu belirtilir. Dil, kültür değerlerinin aktarım aracı olarak kullanılır.

Porzig, insan topluluklarının başarılarının ve her şeyden önce kültürün mümkün ve var olabilmesinin ilk şartının dil topluluğu olduğunu belirtir (1995: 157).

Bir ulusa özgü olan insan özellikleriyle birlikte dillerin özel karakterlerinin olduğu belirtilmektedir (Akarsu, 1998: 54).

Humboldt’a göre aynı ulusun bireyleri onları başka uluslardan ayıran ve o ulusun karakterini oluşturan ulusal bir birşekillilik gösterirler (Akarsu, 1998: 56).

Hiçbir dilin, bir dil topluluğundan, bir dil topluluğunun da dilden bağımsız düşünülemeyeceği, bu anlamda dillerin, etnik kimliklerin oluşumunda ve kuşaktan kuşağa devredilmesinde önemli bir işlev gördüğü belirtilmektedir (Sadoğlu, 2003: 1).

Armağan, kültür dilinin, günlük konuşma dilinden ne kadar ayrı olursa olsun, sözcüklerinin o toplumun ana dilinde olduğunda, düşünce üretme ve ürettiği düşünceleri halka aktarma yeteneğinin olabildiğince güçleneceğini belirtir (2004).

Ana dilinde var olan, ancak bireysel dilde bulunmayan birçok sözcüğün, çağrışım gücüyle, köklerin türeyişlerindeki, eklerin işlevlerindeki, ayırıcılık olmadan içselleştirilen dil yasalarıyla, tümceye uygun kavramlarına ulaştığı, dilin çizgisel işleyişinde kesinti yaratmadığı görülür. Yabancı bir sözcüğün ise, kendi dilinde canlı, türetmeye ve değer oluşturmaya yatkın olduğu, başka bir dilde ise hiçbir değer taşımadığı ifade edilir (Armağan, 2004).

Ulusların arasında ticaret, kültür, din, savaş vb. ilişkilerin bulunması, bu diller arasında karşılıklı etkiye, dolayısıyla dilde değişime yol açar (Aksoy, 1963:13). Akarsu, insanın veya ulusun hiçbir döneminin dil gelişmesi ele alınmadan incelenemeyeceğini belirtir (1998: 53).

Aksan, dilin en ilginç yönlerinden birinin, belli bir toplumun maddi ve manevi kültürüyle olan sıkı bağıllığı ve bu bağıllığın, bütünüyle dilin söz varlığına yansımaları olduğunu; bir ulusun bireylerinin o ulusla olan bağlarını oluşturan en önemli öğelerden birinin yine dil olduğunu ifade eder. Aksan, ayrıca dilin Humboldt'un ortaya koyduğu niteliklerinden birinin, onun yapılmış, bitirilmiş bir yapıt olmadığını, dolayısıyla, sürekli değişiklikler göstermekte olduğunu belirtir (2003: 17-18).

Akarsu, dilin sürekli bir yaratma olduğunu, dilin durmadan değiştiğini belirtir (1998: 92). Devrimler geçiren bir ulusta yeni düşüncelerin yeni bir ruh yarattığı, dilin de bu yeni ruhun, yeni kültürün dışında kalamayacağı belirtilir (Akarsu, 1998: 98).

Aksoy (1968: 9) hiçbir dilin donmuş kalıp olmadığını, her dilin zamanla birçok değişikliğe uğradığını belirtir.

Korkmaz (1972), dilin değişen, değişebilen sosyal bir canlı varlık olduğunu, bu nedenle her milletin sosyal yapısına bağlı olarak değişme ve gelişebilme gücüne

sahip olduğunu belirtmiştir. Korkmaz, dildeki değişimin kendi kendine doğal olarak ve insan müdahalesi ile olmak üzere iki şekilde gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

Toplumda bireyler arasında iletişim kurma, bilgi ve kültür aktarımını sağlayan dilin yapısının ve özelliklerinin konuşanın kişiliğini ve kültürünü yansıttığı yukarıda belirtilmişti. Dil, bir toplumun geçmişini, geçmişteki sosyal ve kültürel yaşamının bir göstergesi olarak sözcüklerinde, deyimlerinde, atasözlerinde gösterdiği gibi, günümüz toplumunun kültürel yaşantısındaki değişim izlerini de yine dilde görmek mümkündür. Dolayısıyla dil, kültür ve toplum bu bağlamda birbiriyle ilişkili kavramlardır. Bu çalışmada, Türkiye ve Japonya olmak üzere ele aldığımız iki ülke toplumunun kültürel yaşantısındaki değişme ve etkileşimlerin uzantısı olarak dilde de değişimler olmuş ve bu değişimlerin devlet politikası ile düzenlenmesi ön görülmüş, bu yönde çalışmalar yapılmasına gerek duyulmuştur

1.2. DİL POLİTİKASI VE DİL PLANLAMASI

Topluluğun uyum içinde yaşaması için oluşturulmuş bir sistem olan devlet düzeninde dil birliğinin sağlanması önem taşımaktadır. Dilde birliğin sağlanması, dilde oluşan değişme ve gelişmelere rağmen dilin kendi özelliklerini korumasının sağlanması konusunda bir takım resmî uygulamalara ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyacın karşılanması içinse devlet, dilde düzenlemeler, planlamalar yaparak politikalar uygular.

Dil politikası, devletin ulusal bütünlüğün, dil birliğinin sağlanması amacıyla dillerin nasıl kullanılacağını belirlemeye yönelik yaptığı uygulamalardır. Dil

planlaması alınacak kararların ne şekilde olacağı, uygulanacağını içerir. Dil politikası ve dil planlaması dil devriminin temel aşamalarını oluşturur.

Dil politikasının bazı ülkelerde belli bir dilin kullanımını desteklemeye yönelik, bazı ülkelerde bir bölgesel dilin ve etnik dillerin korunmasına yönelik olarak uygulandığı görülmektedir. Tek dillilik politikası ile bazen ulusal bir dilin kullanımı desteklenir, bazen de bir sömürge dili desteklenir.

Dil politikası teriminin kimi zaman dil planlaması ile eş değerde kullanıldığı görülmektedir. Dil planlaması ancak II. Dünya Savaşından sonra bilimsel bir alan olarak kabul edilmeye başlamıştır (Güney, 2007: 3). Dil planlaması, J. A. Fishman'ın ifadesiyle “ulusal alanda bulunan dil sorunlarına örgütlü bir biçimde çözüm arama” olarak tanımlanabilir (Sadoğlu, 2003: 37).

Nanette Gottlieb (1995:1-2) dil planlamasını “bilinçli bir şekilde yapılan dil değişimi” ve dil politikasını “planlayıcıların amaçlarını gerçekleştirmek üzere formüle ettikleri ve uyguladıkları özel stratejiler” olarak tanımlar. Tessa Carroll (1997) makalesinde Neustupny'nin dil politikasının resmî dil seçimi, standardizasyon ve dil devrimi (yazı da dâhil) gibi özel önlemleri içerdiği, ancak geniş olarak bakıldığında dil politikasının, dil eğitimi ve dil bilincini desteklemeyi de kapsadığını belirttiğinden söz eder. Dona Christian ise dil politikasının sadece dilbilimsel nedenlere dayandırılmayacağını, sosyal, kültürel ve politik faktörler ekseninde yer aldığını belirtir (ibid).

Carroll (2001:12) dil politikasını çeşitli kurumlar tarafından uygulanan hareket planı, dil planlamasını ise bu politikanın formüle edilerek sonuçlanması biçiminde tanımlar.

Dil mühendisliği terimi ile çeşitli zamanlarda Almanların, İsveçlilerin, Macarların, Finlerin ve Arnavutların milliyetçi eğilimlerle yürüttüğü, dillerindeki yabancı sözcükleri tasfiye edip yerlerine yerli olanları koymak şeklindeki bilinçli seferberliğin kastedildiği belirtilir (Lewis, 2004: 16).

Porzig’e göre bütün ağızları daha üst bir birimde birleştiren kavrayan ortak bir dile ihtiyaç duyulur. Bu ortak dil genel anlaşma aracı olarak kabul edilen belli bir ağza dayanır. Hangi ağzın ortak dil olarak belirleneceği konusunda söz konusu diyalekt bölgesinin siyasi yönetimi ve o ağzın kültürel itibarı önemli rol oynar (1995: 165).

Dünyada birçok dilde dillerin etkileşimi sonucu yabancı dillerden giren kelimelerden arınma ve dili mümkün olduğunca özleştirme biçiminde çalışmalar görülmektedir. Dili özleştirme akımının, yalnız Türkiye’de değil, birçok Batı ve Doğu memleketlerinde tarihe geçmiş kültür akımlarından biri olduğu görülür (Dilaçar, 1969: 14). Diğer ülkelere bakıldığında dilde özleşme çalışmaları özetle şu şekilde olmuştur (TDK: 1959: 1-3):

“Almanya’da XVI. yüzyılda yabancı kelime içermeyen bir İncil metni hazırlanmış, XVIII. yüzyılda Alman dilinin özleştirilmesi amacıyla “Alman dernekleri” kurulmuş, 1935’te “Dil Terbiyesi Bürosu”nun kurulmasıyla özleştirme çabalarında devletin desteği olmaya başlamıştır.

İtalya’da dilde bulunan yabancı sözlerin arındırılması için 1582’de Accademia della Crusca (Kepek Akademisi) kurulmuştur.

Fransa’da XVII. Yüzyıl başlarında Fransızcanın Yunanca, Latince ve İtalyanca kelimelerden arındırılması amacıyla Fransız Dil Akademisi kurulmuştur.

1937’de yine dilin yabancı kelimelerden temizlenmesi için “Fransız Dil Bürosu” kurulmuştur.

Macaristan’da XVIII. yüzyılın ikinci yarısında büyük dil devrimi başlamış, bu devrimle dile çok sayıda yeni kelime kazandırılmıştır. 1825’te İlimler Akademisi kurulmuş, dili koruma amacıyla çeşitli çalışmalar yapmıştır.

Norveç daha önce konuşulan Norveççe’nin zamanla Dancanın yoğun baskısı ile sadece halk ağızlarında kalması, XIX. Yüzyıl ortalarında tekrar halk ağızlarından işlenerek edebiyat ve devlet dili haline getirilmiştir.

Finlandiya’da İsveç dilinin baskısı altında kalmış olan Fince, zamanla halk ağızlarından işlenerek ulusal bir yazı ve bilim dili haline getirilmiştir.

Rusya’da XIX. Yüzyılın birinci yarısında Rusçanın Latince kelimelerden arındırılması ve İslav köklerinden kelime yapılmasıyla özleşen dil zamanla edebiyat dili haline getirilmiştir.

İngiltere’de Germen asıllı kelimeleri yaymak, dili yabancı kelimelerden arındırmak amacıyla “Temiz İngilizce Derneği” adında bir dernek kurulmuştur.

İsrail’in yaptığı dil devrimi ile içinde Arapça ve diğer dillerden kelimeler bulunan dil bırakılarak, 1700 yıl önce ölmüş olan içinde yabancı kelimeler bulunmayan İbranca diriltiilmiş ve geliştirilmiştir. İbrani Dil Kurumu devlet dilini hazırlamış, İbrani Dil Akademisi aynı ilkelere bağlı kalarak çalışmalarını sürdürmüştür.”

Yukarıda görüldüğü gibi pek çok ülkede dili korumak, yabancı öğelerden arındırmak amacıyla kurumlar kurulmuş, ya da bu yönde çalışmalar yapılmıştır. Dil politikası yalnızca dilbilimsel düşüncelere temelli değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, politik ve ekonomik faktörler içinde de önemli yer tutar. İdeolojiler ve

tutumlar dil politikası ve dil planlamasında önemli rol oynarlar. Thomas Ricento (2000:7), ideolojilerin göz ardı edilerek dil politikalarının tek başlarına belgeler veya uygulamalarına bakılmasıyla anlaşılamayacağı ve incelenemeyeceğini belirtir. Ricento, ideolojilerin politik kararları bilgilendirdiğini ve biçimlendirdiğini, ancak resmî planlanmış dil politikalarının amaçlarını gerçekleştirmede her zaman başarılı olmayacağını anlatır.

Dil politikası ve planlaması araştırma dalı olarak yeni alanlar olsa da, pratikte yüzlerce yıldır uygulanmaktadır ve ülkelerin politik duruşlarıyla şekillenmektedirler.

Özetle dil politikası ve dil planlaması geçmişte olduğu gibi günümüzde de ortak bir kültür ve bilinç oluşturma; hâkim olan resmî görüşün konunun öznesi olan kitlelere aktarılma çabasıyla ortaya çıkmaktadır. Aşağıda incelenecek olduğu gibi, bu Japonya'nın dil politikalarında da Türkiye'nin dil politikalarında da görülmekte olan bir durumdur.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DİL POLİTİKASI

2.1. TÜRKİYE’DE DİL ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ

2.1.1. CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİNE KISA BAKIŞ

Korkmaz (1972), XV. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Osmanlı İmparatorluğu’nun konuşma dili ve yazı dilinin birbirinden farklı olduğu iki dilli bir devlet durumuna gelmeye başladığını, bu durumun aydınlar topluluğu ile halkı da birbirinden ayırdığını ifade eder. Bu nedenle, Türkiye’de Tanzimat’tan¹ itibaren dilde sadeleşmeye duyulan ihtiyacın gündeme getirildiğini, ancak dilde gittikçe artan Arapça, Farsça unsurların dil devrimini zorunlu kıldığından söz etmiştir.

Bu aşamada dönemin pek çok önemli şahsiyeti Türkçenin sadeleştirilmesi, herkesin anlayabileceği hâle getirilmesi ve ilim dili olarak Türkçenin kullanılması üzerine görüşler üretmişlerdir. Yine bu görüşlerden biri Ali Suavi’nin² İstanbul dilinin temel alınarak standart oluşturulması üzerinedir. Anlamı yaygın olarak bilinen sözcüklerin kullanılması ve bu sözcüklerin Türkçe dilbilgisi kurallarıyla kullanılması

¹ 1839-1876. Gülhane Hatt-ı Hümayunu’yla başladığı, Meşrutiyetin ilanı ile sona erdiği kabul edilen, Osmanlı dönemi yenileşme hareketidir. Tanzimat sözcüğü “düzenlemeler, reformlar” anlamına gelmektedir ve bu dönemde, “idari işlerin düzeltilmesi için alınan önlemlerin ve uygulamaların tamamı” için kullanılmıştır.

² (1838-1878) Tanzimat döneminde yaşamış Osmanlı yazarı ve gazetecisidir.

gerektiğini savunmuştur (Ceyhan, 2007: 9). Yine ilk defa yeni alfabe fikri bu dönemde gündeme getirilmiştir (ibid, s.10). Ancak bu dönemin akabinde ortaya çıkan Edebiyat-ı Cedide³ akımı var olan bu görüşlerin tamamen karşısında bir yapı sergilemiş, Arapça ve Farsça kelimeleri sıklıkla kullanmıştır. Buna ek olarak Avrupa dillerinden yapılmaya başlanan çevirilerle dile yabancı sözcükler ve kavramlar da girmeye başlamıştır.

Genç Kalemler⁴ standart dilin, İstanbul halkının konuşma diline özellikle yabancı öğelerden uzakta olan kadınların diline dayandırılması gerektiğini savunur (ibid, s.13). Genç Kalemlerin başlattığı Yeni Lisan⁵ akımı ise, bir yandan Türkçeleştirmeyi savunurken diğer yandan batılı terimlerin olduğu gibi Türkçeye aktarılması gerektiğini söylemektedir.

³ (1896-1901) Servet-i Fünun Edebiyatı olarak da bilinir. Kısa süreli olan bu hareket, Tanzimat döneminin tam tersi fikirleriyle çok dikkat çekmiştir. Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit Yalçın ünlü temsilcilerindendir.

⁴ (1910-1912) Ömer Seyfettin'in çevresindeki bir gurubun çıkardığı dergidir. Yeni Lisan hareketiyle tanınmışlardır. 1912'de Balkan savaşında Selânik'in kaybedilmesiyle dergi de kapanmıştır.

⁵ Yukarıda bahsedildiği gibi Genç Kalem dergisinin ilk sayısında ortaya atılan ve Türkçe'nin sadeleşmesini savunan bir harekettir. Onlara göre "millî edebiyat millî dilde yaratılabilir"di. Ömer Seyfettin, Faruk Nafiz, Ziya Gökalp bu hareketin temsilcilerindendir.

Yine Cumhuriyetin ilanından önce Hüseyin Cahit Yalçın⁶ gazete yazılarında Latin harflerini kullanmayı önermiştir (ibid, s.15).

1908’de Türkçülük düşüncesiyle kurulan Türk Derneğinin amaçları içinde Türk dilini bilimsel bir temelde incelemek konusunun da yer aldığını yazar (ibid, s.20).

Özdemir, dili sadeleştirme çalışmalarının sonuca ulaşamamış olmasını erekten ve bilimsel tutumdan yoksun olmalarıyla açıklar: *“Dilimizi geliştirme, sadeleştirme, kendi benliğine kavuşturma çabaları Tanzimattan beri sürüp gelmişti. Bu çabalar ereğine varamamıştı. Bunun nedeni açıktı: Gösterilen çabalar belirli bir erekten, bilimsel bir tutumdan yoksundu”* (1980: 38).

2.1.2. ATATÜRK’ÜN DİL GÖRÜŞÜ

Atatürk’ün dil görüşü ve politikası, Türkiye Cumhuriyeti’nin dil politikasını doğrudan belirlemiştir. Pek çok devrim gibi, dil konusunda yapılan reformlar ve çalışmalar da onun önderliğinde ilerlemiştir. Akalın, Atatürk’ün daha 1907’de Bulgar Türkoloğu İvan Manolof’a yazı değişikliğinin yapılması gerektiğini söylediğini, dil ve yazı konularında düşüncelere sahip olduğunu belirtir (Akalın, 2004: 28).

Lewis’e göre Atatürk, halkın yüzünü Batıya çevirmek istiyordu, Arapça ve Farsça unsurların dile hâkim olması karşısında kızgındı ve yerel kaynakların akıllıca kullanılmasıyla yabancı sözcüklerin lüzumsuz hale geleceğine inanıyordu (Lewis, 2001: 59).

⁶ (1875-1957) Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış edebiyatçı ve politikacıdır.

Akalın, dil devriminden çok önce, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra, Atatürk'ün talimatıyla, eski çağlardan başlayarak Türk kültürünün çeşitli kollarında araştırma ve yayınlar yapmak amacıyla, İstanbul Dârülfünunu bünyesinde Türkiyat Enstitüsü kurulduğunu söyler (2004: 29). Buradan da çıkarabileceğimiz sonuç, Atatürk'ün dil ve tarihi bir arada düşünerek, cumhuriyetin temellerini oluşturacak öğeler olarak kabul ettiğidir. Akalın bu düşüncüyü “*Atatürk, uluslaşmanın dil birliği ile gerçekleşeceği düşüncesindeydi. Bu sebeple ulus olmanın gereğini ortak bir dile sahip olmakta görmüştür.*” şeklinde sistematize etmiştir (Akalın, 2004: 30).

Sakaoğlu (1994: 20), Atatürk'ün dil meselesinden önce tarih meselesiyle ilgilenmesini, hem olayların akışıyla, hem de Türk Tarih Cemiyeti'nin daha önce kurulmasıyla açık olarak anlaşıldığını anlatır.

Sakaoğlu, Atatürk'ün yeni bir tarih yeni bir dille ortaya konulmalıdır⁷, sözlerini hatırlatır ve İnan'ın aşağıdaki sözlerinden alıntı yapar: (Sakaoğlu 1994: 21). “... tarihî konuların işlenmesi sırasında filolojik, etnolojik araştırmaların zaruri olduğu meydana çıkıyordu. Atatürk dil nazariyelerini izah eden kitaplar okuyor ve her tarihî konu içinde dil belgeleriyle halledilecek meseleler olduğunu görüyordu.” (İnan, 1957: 478).

⁷ Özdemir de Dil Devrimimiz eserinde tarih ve dil ilişkisini şu şekilde ortaya koymaktadır: “12 Nisan 1931’de “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti” kuruldu. Bu kurumun ereği Türk tarihini bilimsel bir yöntemle incelemektir. Bir toplumun tarihini dilinden ayırmak olanaksızdır. Çünkü, toplumların tarihleriyle dilleri arasında sıkı bağlantılar vardır.” (Özdemir, 1980: 43)

Türk Dil Cemiyeti Atatürk'ün talimatlarıyla 12 Temmuz 1932'de resmen kurulmuş olur. Eylül ayında Dil Kurultayı'nın toplanacağı ilan edilir (Sakaoğlu, 1994: 23). Bu kurultay da Atatürk'ün dil konusuna ilgisini yansıtmaktadır.

Afet İnan'sa Atatürk'ün Türk Dil Cemiyeti ile ilgili beklentilerini şöyle belirtmektedir: *“Atatürk'ün TDK için hedefi iki cepheli olmuştur. Türk dilinin sadeleşmesi, halkın konuşma dili arasında bir birlik ve ahenk kurulması. Konuşma, edebiyat ve bilim dilimizin kesin kurallarla tespit edilerek tarihî metinlerden ve yaşayan halk lehçelerinden taramalar, derlemeler yaparak bir kelime ve terim hazinesi vücuda getirilmesi. Dil incelemelerinde ikinci hedef tarihî araştırmalarda belge olan ölü veya eski dillerin metotlu bir şekilde incelenmesi ve mukayese edilmesi”* (İnan, 1957: 479).

Atatürk'ün dile bakışını, Sadri Maksudi Arsal'ın “Türk Dili İçin” kitabına yazdığı önsözde görmek mümkündür: *“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”* (Arsal, 1930).

Tüm bunlardan da görüldüğü gibi dil, Atatürk için toplumun içindeki pek çok unsurun dönüşmesi için gerekli ve ele alınması gereken temel bir konudur. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında yapılan dil devrimi de bunun göstergesidir.

2.1.3. HARF DEVRİMİ (1928)

Özdemir, toplumu değiştirmenin yolunun düşüncesini değiştirmekten geçtiğini söylerken, bunun yapılabilmesi içinse dilin değiştirilmesi gerektiğini vurgular. Eserinde dili değiştirmeye yönelik ilk adımın Harf Devrimi olduğunu yazar (Özdemir, 1980: 36, 42).

Lewis'e göre alfabe değişikliğinin amacı, Türkiye'nin İslami Doğu ile olan bağlarını koparmak, içteki ve Batı dünyasıyla iletişimi kolaylaştırmaktı (2001: 43). Bu devrimin gerçekleştirilebilmesi için 1928 yılında Dil Heyeti⁸ adını taşıyan bir kurul oluşturulmuştur. Dil Heyetince bu konuda yapılacak hazırlıkların harf devriminin gerçekleştirilmesinde işlerin kolaylaştırılmasının devletin genel siyasetine uygun düşeceği belirtilmektedir. (Ceyhan, 2007: 27). Atatürk, yakından takip ettiği çalışmalarda ortaya çıkan tartışmalarda bizzat müdahale ederek komisyonu Latin harflerini kabulü noktasında ikna etmiştir (ibid.).

1 Kasım 1928 günü TBMM'nin yıllık açılış konuşmasında alfabe ve yazı devrimine geniş yer veren Mustafa Kemal'in konuşmasını takiben alfabe değişikliğini öngören yasa mecliste kabul edilmiştir.⁹ Atatürk'e göre bu devrim ya üç ayda

⁸ Daha sonra Mustafa Kemal'in talebi ve Millî Eğitim Bakanlığının teklifi ile Dil Heyeti Komisyonu üyeliklerine Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ruşen Eşref Ünaydın, Ahmet Cevat Emre, Ragıp Hulusi, Fazıl Ahmet Aykaç, Mehmet Emin Erişirgil ve İhsan Sungu seçilmişlerdir (Ceyhan, 2007: 27) Dil Heyeti iki yıl kadar süren çalışmalardan sonra dağıtılmıştır (Ceyhan, 2007: 27)

⁹ 1 Kasım 1928'de kabul edilen kanunun temel maddeleri:

“Madde 1 - Şimdiye kadar Türkçe’yi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut (ekli) cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Madde 2 - Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde 3 - Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin Devlet muametına tatbiki tarihi 1929 Kanunusanisinin (Ocak ayı) birinci gününü geçemez. Şu kadarki evrakı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilamların ve matbu muamelat cetvel ve defterlerinin 1929 Haziran iptidasına (başına) kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 Haziranı iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır.

Madde 4 - Halk tarafından vakı müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziranının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kanunuevvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmî levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususi, resmî bilcümle mevkut, gayrı mevkut (sürelî, süresiz) gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

Madde 5 - 1929 Kanunusanisi iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

Madde 6 - Resmî ve hususi bütün zabıtlarda 1930 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

gerçekleşir ya da hiç yapılamazdı. Atatürk, alfabenin mecliste kabulünden sonra yurt çapındaki uygulamaları ve karşılaşılan sorunları bizzat tespit ederek, düzeltilmesiyle ilgili düzenlemeler de yaptırmıştır. Alfabe devrimi dil devriminin hazırlayıcısı ve ona geçişte önemli bir aşama olarak görülmektedir (Ceyhan, 2007: 28). Atatürk, yazı devrimi müjdesini verirken: “*Güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim ahenktar, zengin lisanımız; yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir.*” demiştir (Akalın, 2004: 29).

Madde 7 - Para ve hisse senetleri ve bonolar ve esham ve tahvilat ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukuki mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

Madde 8 - Bilümum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin bütün Türkçe muamelatına Türk harflerinin tatbıkı 1929 Kanunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki halk tarafından mezkûr müesseselere 1929 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harfleriyle müracaat vakı olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleriyle basılmış defter, cetvel, kataloğ, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 9 - Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu (basılı) kitaplarla tedrisat (öğretim) icrası memnudur (yasaktır).”

2.1.4. TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİNİN KURULUŞU (1932)

Bu dernek 1932 yılında Atatürk tarafından kurdurulmuştur. 1934'te yapılan İkinci Dil Kurultayı'nda Cemiyetin adı, *Türk Dili Araştırma Kurumu*; 1936'daki Üçüncü Dil Kurultayı'nda ise **Türk Dil Kurumu** olmuştur.

Özdemir, bu cemiyetin kuruluş gerekliliklerini şu şekilde ortaya koymuştur: *“Dil sorunu, kişisel ve dağınık çabalarla çözümlenemezdi. Bu, çok yönlü bir işti. Türkçenin bir sözlüğü yapılacak, dilbilgisi ve sözdizimi kuralları saptanacak, Türkçenin ekler dizisi ortaya çıkarılacak, onun başka dillerle ilişkileri araştırılacaktı. Bunun için başlı başına bir kurum ve özel bir örgüt gerekiyordu.”* (1980: 44). Ona göre Atatürk bu gereği yerine getirerek 12 Temmuz 1932'de “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”ni kurdurmuştur (Özdemir, 1980: 44).

Derneğin kuruluş amacı, bir yandan Türk dilini incelerken, diğer yandan, dili yabancı etkilerden arındırmak ve sadeleştirmektir. Bunları gerçekleştirmek içinse terimlere Türkçe karşılıklar oluşturulması, eski kitaplar ve halk ağızlarının incelenmesiyle sözcüklerin derlenmesi yöntemleri kullanılması planlanmıştır (Ceyhan, 2007: 31). Cemiyetin ilk faaliyetlerinden biri, kuruluşundan sadece dört ay sonra, aşağıda inceleyeceğimiz Birinci Dil Kurultayı'nı toplamak olmuştur. Bu kurultayda cemiyetin nizamnamesi oluşturulmuş ve merkez yürütme heyeti belirlenmiştir. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin merkez heyeti, tamamen tek parti yönetiminin mebus ya da üst düzey yönetici seviyesindeki üyeleri arasından seçilmişler ya da atanmışlardır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti başkanlığına Samih Rıfat

Bey¹⁰ getirilmiştir (Ceyhan, 2007: 32-34). Genel yazman, Ruşen Eşref¹¹, üyeleri de Celâl Sahir¹² ve Yakup Kadri¹³ olmuştur (Özdemir, 1980: 44).

Türk Dilini Tetkik Cemiyeti'ni kurma fikrinin bizzat Mustafa Kemal tarafından ortaya sürüldüğü ve cemiyetin örgütlenmesi ve amacının onun tarafından belirlendiğinin ve hatta kurucularının bile bizzat Mustafa Kemal tarafından seçildiğini belirten Ruşen Eşref Ünaydın, Başvekil İsmet İnönü'nün de konuyla ilgilendiğini söylemektedir (Ünaydın, 1943: 11).

Ünaydın (1943), yeni cemiyetin kuruluş aşamasında ne gibi işlerle uğraşacağını görüşüldüğünü, Atatürk'ün Dil Cemiyetinin çalışmalarını Filoloji ve Linguistik ve Türk Dili olarak iki büyük koldan yürüteceğini eliyle çizdiği şema ile gösterdiğini belirtir. Ünaydın ayrıca, Filoloji ve linguistik kolunun hem doğrudan doğruya bu bilgilerle hem de bu bilgiler yollarından Türk dili ile uğraşacağını, Türk dili kolunun üç bölümünün ise lügat-ıstılah, gramer-sentaks ve etimoloji bakımından Türk dilini “tetkik ve tespit” edeceğini ifade eder.

Tan (2001: 167), Kurumun ilk tüzüğünde kuruluş amacının; “*Türk dilinin öz güzelliğini meydana çıkarmak, onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmektir*” biçiminde düzenlendiğini, 1951 tüzüğünde ise “*Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik, sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini*

¹⁰ (1874-1988) Samih Rifat Horozcu. Devlet adamıdır. Türk Dil Kurumunun ilk başkanıdır. Milletvekilliği de yapmıştır.

¹¹ (1892-1959) Siyaset adamı ve diplomattır. Atatürk'ün çalışma arkadaşlarındandır.

¹² (1883-1935) Celâl Sahir Erozan. Siyaset adamı, şair ve yazardır. Türk Dil Kurumunun dört kurucu üyesindendir.

¹³ (1889-1974) Ünlü Türk edebiyatçısıdır. Siyaset adamlığı da yapmıştır.

devrimci bir anlayışla ve bilim metotlarına uygun olarak sağlamaya çalışmak” biçiminde özetlendiğini belirtir.

2.1.5. TÜRK DİL DEVRİMİ

Türk dil devriminin amacını Lewis (2001: 17), uzun zamandan beri dilin bir parçası durumunda olan Arapça ve Farsçaya ait dilbilgisi özelliklerini ve bunlardan ödünç alınmış binlerce sözcüğü tasfiye etmek olarak belirtir.

Özdemir, Türk Dil Devriminin başlama sebeplerini şu şekilde ifade eder: *“Cumhuriyetten sonra yapılan atılımlarla Türk toplumunun temel kurumlarında değişme ve dönüşümler başladı. Bu değişme ve dönüşümlerin, dilimizi de kapsaması kendiliğinden oldu. Çünkü devrim bir bütündü, toplumumuzun bütün kesimlerini kapsıyordu. Öbür yandan çağdaş uygarlık düzeyine varabilmek için önce insana yönelmek gerekliydi. İnsanı değiştirmek, onun düşünce dünyasını değiştirmekle gerçekleşebilirdi. Düşüncenin değişmesi dilin değişmesi demektir.”¹⁴ Bu bakımdan yeni*

¹⁴ Özdemir eserinde bu görüşünü çeşitli vesilelerle şu şekilde desteklemektedir: “Dil ile düşünce arasında çok sıkı bir bağlantı vardır. Bir toplumun düşünce alanında gelişmesi, öncelikle dilinin yetkinliğine, zenginliğine bağlıdır. Gelişmiş, yetkin ve zengin bir dilden yoksun bir toplum düşünce alanında yaratıcı olamaz. Bu, dilbilimsel bir gerçektir.” (Özdemir, 1980: 38) “Toplumun en önemli kurumlarından biri de dildir. Dil, bir toplumun ulusal benliğini biçimlendirir, düşünce ve duygu yaşamına yön verir. Bir toplumu değiştirmek, ona yeni bir yaşama düzeni getirmek geniş ölçüde o toplumun diline bağlıdır.” (Özdemir, 1980: 36)

bir uygarlık alanına girebilmek için dilimizde de devrim yapmak, kaçınılmaz bir gereklilik olmuştur.” (Özdemir, 1980: 36-37).

Dil devrimi resmî olarak Birinci Dil Kurultayının tarihi olan 26 Eylül 1932’de başlamış kabul edilir. Ancak Özdemir, bu konuda çalışmaların çok daha önce başlamış olduğunu vurgular. Harf devriminin ve ardından okullarda Arapça ve Farsça derslerinin 1926 yılında kaldırılması bunun örneklerini oluşturmaktadır. Özdemir, bu derslerin kaldırılmasının dilin yabancı sözcüklerden arınmasında önemli bir adım olduğunu söyler (1980: 43). Ceyhan da benzer bir görüşü tezinde “1920-1928 yılları arası Türk devriminin sosyal ve kültürel olarak dil devriminin de hazırlık dönemi olarak görülmektedir.” ifadesiyle kabul etmektedir (2007: 26).

Atatürk devrimlerine baktığımızda, genellikle bu devrimlerin bir yasayla ortaya konduğunu görmekteyiz. Harf devriminin bir yasayla ortaya konmasına rağmen dil devrimi, yapısı ve içeriği gereği farklı bir şekilde uygulamaya geçirilmiştir. Halkın dilin yeni yapısını oluşturmak için aktif olarak katkıda bulunması beklenmiştir. Bu da ilk kurultaydan önce yayımlanan bildiride açık şekilde görülmektedir: “*Kadın, erkek her Türk yurttaşı Türk Dili Tetkik Cemiyetinin üyesidir. Kendini kurultaya çağrılmış saymalıdır.*” (Akalin, 2007: 12).

Ceyhan dil sorununu Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni kimlik oluşturmada en önemli sorun olarak (2007: v) betimler. Buna cevap olarak ortaya çıkan dil devrimi ise bu yeni kimliğin oluşturulmasında en temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Yine Ceyhan’ın ifadesiyle, “*dil konusu Türk devriminin anlaşılıp toplum belleğine yerleştirilmesinde son derece önemlidir*” (2007: 3).

Özdemir, devrimin hedeflerini şu şekilde açıklamaktadır: “*Cumhuriyet dönemine değin halkla aydınlar arasında büyük bir uçurum açılmıştı. Bu uçurum,*

kendini daha çok dilde göstermişti. Aydınların diliyle halkın dili birbirinden ayrılmıştı. Aydınların dili devletin dili demekti. Bu Arapça ve Farsça ile yüklü melez bir dildi. Halkın anlamadığı, konuşmadığı bir dildi. Öğretim dili halkın diline, Türkçeye dayalı değildi. Dil devrimiyle herşeyden önce yazı diliyle konuşma dili arasında bir bağlantı kurulacaktı. Halkın, aydınların, devletin dili aynı düzlemde birleştirilecekti. Yazı dilinden, bilim ve yasa dilinden bütün yabancı öğeler atılacaktı. Ana kaynağa, halkın dili olan Türkçeye gidilecek, onun egemenliği sağlanacaktı. Böylece, toplumdaki bireyler arasında öteden beri süregelen ayrıcalıklar, dil ayrılığının giderilmesiyle sona erecekti.” (Özdemir, 1980: 41).

Ceyhan Türk dil devriminin ana özelliğinin her türlü kavramın dilden karşılanarak Türkçenin güçlü bir kültür dili durumuna getirilmesini amaç edinmesi olduğunu söyler (2007: 85).

Bu devrim, daha sonra alınan pek çok resmî karar ve yasada yansımalarını bulmuştur. 21 Haziran 1934 tarihinde soyadı yasası çıkmıştır. Bu yasaya göre, soyadların Türkçe olması gerekiyordu. Özdemir, bunun çok sayıda Öztürkçe sözün ortaya çıkmasını sağlamış olduğunu söyler. Soyadı yasasından sonra, din dilini Türkçeleştirme çalışmaları başlamış, ezan Türkçeleştirilmiş, Kur'an Türkçeye çevrilmiştir (Özdemir, 1980: 52).

Aksan (2001) Türk dil devriminin kendine özgü yönlerini şu başlıklar altında toplar: Halkın tüm kesimlerine yönelecek biçimde başlatılmış ve yürütülmüş olması, aşamalı olarak değil, tıpkı yazı devriminde olduğu gibi çok kısa zamanda planlanıp yürürlüğe konmuş olması, türetilen, önerilen öğelerin hiçbir zorlama olmadan, birçoğunun halkça benimsenmiş olması, dil devriminin yazı devrimiyle bir bütün

oluşturabilecek biçimde, toplumun ileri götürölmesi amacı doğrultusunda düzenlenmiş, kısa sürede ve en iyi zamanlamayla gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Ceyhan tüm bunları şu cümlesiyle özetler: *“Türk dil devrimini basit bir dilin özleştirilmesi olmaktan çok öte siyasi bir dönüşümün vazgeçilmez bir parçası olarak görmek gerekmektedir.”* (Ceyhan, 2007: 89).

2.1.6. DİL BAYRAMI

Birinci kurultayın açılış günü olan 26 Eylül 1932 tarihi, İkinci Dil Kurultayında, Dil Bayramı olarak kabul edilmiştir. Bunun en önemli sebebi, Birinci Dil Kurultayında, dil konusundaki hedeflerin belirlenmiş olmasıdır. Bu bakımdan dilimizin tarihi içerisinde özel bir yeri ve değeri vardır. Bunun içindir ki her yıl, bu tarihte törenler düzenlenerek Dil Bayramı kutlanır. Bu törenlerde dil devriminin ereğı ve dilimizin sorunları değerlendirilir (Özdemir, 1980: 45).

Günümüzde de kutlanılan Dil Bayramı, kimi zaman ilk kurultayın yapıldığı yer olan Dolmabaçe Sarayında, buraya davet edilen uzmanların tezlerini sunmasıyla kutlanır. Kimi zaman ise, Ankara’da Anıtkabir’in ziyareti ve davetli uzmanların Kurumda yaptıkları konuşmalarla kutlanır. Günümüzde dört yılda bir yapılmakta olan dil kurultayları mümkün olduğunca, Dil Bayramıyla aynı tarihe getirilir.

2.1.7. İLK ÜÇ DİL KURULTAYI (1932, 1934, 1936) ve TÜRKİYE’NİN DİL POLİTİKASI

Birinci Türk Dil Kurultayı: Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasından dört ay sonra toplanan Birinci Türk Dili Kurultayı’nın ereği, dil konularını görüşüp tartışmak, yapılacak işleri ve izlenecek yolu belirlemektir. Toplantıya yazarlar, yerli ve yabancı pek çok bilim adamları, öğretmenler ve ilgililer katılmıştı (Özdemir, 1980: 44). Ceyhan, Kurultayda Atatürkçü dil devriminin altında yatan fikirlerin ilk defa ortaya konmuş olduğunu söyler (Ceyhan, 2007: 31, 32). Atatürk, 26 Eylül 1932 tarihli Kurultayda bizzat bulunmuştur. Bu da, dil çalışmalarına ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir.

Dokuz gün sürmüş olan bu Kurultayda dilimizin ana sorunları türlü yönleriyle ele alınmış, Türkçenin kökleri, geçmişteki durumu, çağdaş gereksinimleri karşılama ve gelişmesi için yapılacak işler enine boyuna tartışılmıştır. Değişik görüşler öne sürülse de Kurultay sonunda şu noktalar üzerinde birleşilmiştir: *“Halkımız, aydınların dilini anlayamamaktadır. Türkçemiz tarihî gelişimi içerisinde Arapça ve Farsça sözcüklerin baskınına uğrayarak öz benliğini yitirmiştir. Ayrıca, Doğu uygarlığı alanından çıkmış, Batı uygarlığına geçmiş bulunuyoruz. Bu bakımdan dilimizi, içerisine girdiğimiz bu uygarlığın getirdiği yeni kavramları karşılayabilecek bir düzeye ulaştırmalı, geliştirmeliyiz. Bunun için de dilimizin kendi olanaklarından yararlanmalıyız. Özellikle, halkın konuşma dilinden, eski yapıtlardan, tarama ve derlemeler yapmalıyız. Türkçenin sözcük türetme yollarını araştırmalı, bunlarla yeni sözcükler türetmeliyiz.”* (Özdemir, 1980: 44-45)

Kurultay boyunca Türkçenin Arapça ve Farsçadan kurtarılmasının yanında Avrupa dillerinden hiç bahsedilmemesi oldukça ilginçtir. Ayrıca, kurultayda Türk dili ve medeniyetinin, Hint-Avrupa ve eski ön asya medeniyetleriyle ilişkilendirilmesi¹⁵ ile ilgili bildiriler de yer almıştır (Ceyhan, 2007: 35, 37).

Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in¹⁶ kurultaydaki sözleri aslında dönem dil politikasının özeti gibidir: *“Osmanlı ile ilişgimizi bir an evvel kesmek, millî kültürün istikbali için kat'i bir zarurettir. ‘Türk halkının konuşma dilinde yaşadığını mütehassısların temin ettikleri seksen bin kelime bu işe temel olacaktır... Asıl olan okul açmak, halkı okutmak değil ondan daha evvel halka kendi dili ile öğretmeyi temin etmektir.”* (BTDK, 1932: 15)

Genel olarak bu Kurultayda Türkçenin farklı dünya medeniyetlerinin kökeni olduğu, Osmanlı dilinin içinin boşluğu gibi tezler savunulmuştur. Türkçedeki yabancı sözcüklerin atılmasına az da olsa itiraz edenler olmuştur. Bunlardan biri Faik Ali'dir ve herkesce benimsenmiş bir yabancı sözcüğün artık bizim sözcüğümüz olduğu fikrini savunmuştur. Hüseyin Cahit de dile müdahalenin suni bir iş olduğunu savunan konuşmasıyla, Kurultayın genel tavrından farklı bir duruş sergilemiştir (Ceyhan, 2007: 42, 43).

¹⁵ Samih Rıfat Türk dilinin ‘Hint-Avrupa Dil Ailesi’ içerisinde yer alması gerektiğini ispata çalışan

‘Türkçenin Ari ve Sami Dillerle Mukayesesi’ adlı tezi, Dr. Saim Ali Bey’in ‘Türk Filolojisi-Türk Dili bir Hint-Avrupa Dilidir’ tezi, Ahmet Cevat Bey’in Sümerlerin Türk olduğu tezi gibi tezler kurultayda yer almıştır (Ceyhan, 2007: 37)

¹⁶ (1893-1934) Siyaset adamıdır. Kurtuluş savaşına katılmış, 1925’den sonra siyasette önemli bir yer almıştır.

Birinci Türk Dil Kurultayı'nın sonunda belirlenen çalışma konuları ise daha sonra yapılacak çalışmaların yönünü işaret etmektedir.¹⁷ Birinci Türk Dil Kurultayı,

¹⁷ 1) Türkçe'nin gerek Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleriyle, gerek Hint-Avrupa, Sami denilen dillerle mukayesesi yapılabilmelidir. 2) Türkçe'nin tarihi inkişafı aranmalı, mukayeseli grameri yazılmalıdır. 3) Türk lehçelerindeki kelimeler derlenerek lehçeler lügati, sonra esas Türk lügati, Türk sarfı nahvi, tez elden yapılmalıdır. Sarf, nahiv, lügat yapılırken, ıstılah konurken Türkçe'nin bütün lahikalarının araştırılmasına, bu lahikaların ve edatların dilimizin bütün ihtiyaçlarına yetecek surette işlenilmesine ehemmiyet verilmelidir. 4) Türkçe'nin tarihi grameri yazılmalıdır. 5) Şark ve Garp memleketlerinde çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı, bu eserlerden lazım olanları dilimize çevrilmelidir. 6) Cemiyet gerek kendisinin gerek dışarıda Türk dili işleriyle uğraşanların tetkiklerini bir mecmua ile neşretmelidir. 7) Memleket gazetelerinde dil işlerinde özel yer verilmelidir.” (BTDK, 1932: 456; Özdemir, 1980: 44) Bunların dışında yapılması öngörülen çalışmalar şöyleydi: 1) Türk dilini ulusal ekincimizin (kültürümüzün) eksiksiz bir anlatım aracı durumuna getirmek, çağdaş bir “kültür dili” zenginliğine, yetkinliğine ulaştırmak. 2) Yazı dilindeki Türkçe'ye yabancı kalmış tüm öğeleri atmak. Halkçı bir yönetimin gerektirdiği bir yolla halk ile aydınlar arasındaki dil uçurumunu ortadan kaldırmak. Temel öğeleri öz Türkçe olan ulusal bir Türkçe'yi yaratmak. 3) Bunları gerçekleştirmek için: A) Yazılı belgeleri, halkın dilini tarayarak büyük bir Türkçe sözlük hazırlamak. Türk lehçelerini kapsayacak bir sözlük meydana getirmek. Ayrıca dilimizin yasa, yapı ve kurallarını saptamak. B) Batı dillerinden aşağı olmamak üzere, onlardaki değişik kavramları anlatacak, kesinliği, açıklığı sağlayabilecek nitelikte,

saptadığı programı uygulamak için yeni bir yönetim kurulu seçerek, programındaki işlerin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla değişik çalışma kolları kurmuştur: Gramer-Sözdizimi Kolu, Sözlük-Terim Kolu, Derleme Kolu, Dilbilim-Filoloji Kolu, Etimoloji Kolu, Yayın Kolu (Özdemir, 1980: 49). Özdemir bu çalışmaları şöyle açıklar: “*Artık ülkemizde “dil seferberliği” başlamıştı. Bu seferberliğin ereği şuydu: Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak, ulusal benliğine erdirmek, batı uygarlığının bütün kavramlarını karşılayabilecek yetkin bir “kültür dili” durumuna kavuşturmak.*” (Özdemir, 1980: 49).

Belirlenen hedefler doğrultusunda pek çok çalışma yapıldı. Halk ağzından derleme çalışmaları 1933 yılında başlamıştır. Söz derleme kılavuzu ve söz derleme fişleri adı verilen belgeler çeşitli illere gönderilmiş burada çalışan devlet görevlilerinin bu konuda aktif rol alması istenmiş, Söz Derleme Ocakları kurulmuş, bu ocaklar, hazırlanan kılavuza göre derleme işini yürütmüşlerdir. Ceyhan, bu çalışmalar sonucu 130.000 kadar kelimeye ulaşıp tasnif edildiğini yazmaktadır (Akalin, 2007: 25; Ceyhan, 2007: 47, 48; Özdemir, 1980: 50). Derleme işlerinin yanı sıra dilimizdeki yabancı sözcüklere Türkçe karşılıklar aranmıştır. 12 Mart 1933’ten itibaren, 1382 Arapça ve Farsça kelimeye gelen karşılıklardan 1100 tanesi anket komisyonunca seçilmiş, bunlardan da 640 tanesi merkezce kabul edilmiştir. Gazete ve dergilerde özel dil köşeleri açılarak, bu köşelerde yabancı sözcüklerin eleştirilmesi yapılmış, yabancı sözcüklerin yerine öz Türkçeleri önerilmiştir (Akalin, 2007: 25; Ceyhan, 2007: 47, 48; Özdemir, 1980: 50). Önerilen yeni sözcüklerle yazılmış yazılar, buralarda yayımlanmaya başlamıştır. Çalışmalar tek yönlü değil, çok yönlüydü. Halk ağzından

bilim dilimizin belkemiği olan terimleri bulmak. C) Çalışmalarda en güzel, en uyumlu Türkçe’ye bağlı kalma ilkesini gözden ırak tutmamak (Özdemir, 1980: 50)

derlemeler yapmak, yeni sözcükler türetmekle yetinilmemiş, Türkçenin eski kaynaklarına gidilerek eski metinler de taranmıştır. Çeşitli kaynakların taranmasıyla elde edilen 125.000’den fazla fişten 7572 tanesi büyük bir sözlük niteliği taşıyan Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi’nin birinci cildini meydana getirmiştir. Bilimsel çalışmalar da aynı hızla ilerlemiştir. Türk dilinin Hint-Avrupa, Hâmî- Sâî dilleriyle karşılaştırılması yapılmış, dilimizin tarih içindeki gelişimi üzerinde çalışmalara gidilmiş ve Türkçede sözcük türetmenin yolları araştırılmıştır (Akalin, 2007: 22; Özdemir, 1980: 50). Ayrıca, Akalin yaptığı alıntıda “*çeşitli bilim dallarına ait terimleri bulmak üzere cemiyetin Lûgat-Istilah kolu 16 dala ayrılmış, hazırlanan Osmanlıca terimler, Türkçe karşılıkları bulunmak üzere ilgililere gönderilmiş, Türkçenin ana gramerini meydana getirebilmek için Gramer-Sentaks Kolu bir anket açmış ve bu anketin ilgililere gönderilmiş*” olduğunu belirtir (Akalin, 2007: 25).

İkinci Türk Dil Kurultayı: 1934 yılının 18-23 Ağustos günleri arasında toplanan bu Kurultaya da yerli ve yabancı dil uzmanları katılmıştır (Akalin, 2007: 25; Özdemir, 1980: 49). Bu Kurultayda Türk Dili Tetkik Cemiyetinin adı Türk Dili Araştırma Kurumu olarak değiştirilmiştir (Akalin, 2007: 27). İkinci Kurultayda, önceki Kurultayda yaşanan sorunlar fark edilmiş ve düzeltilmeye çalışılmıştır (Ceyhan, 2007: 50). Bunlardan biri, Kurultaydan önce bir kurulun tezleri incelemesi ve bilimsel olarak uygun görülmeyen tezlerin Kurultaya dâhil edilmemesi kararıdır (ibid.). Ceyhan kurultayla ilgili başvuru zamanı, itiraz fişleri gibi ögelere değinerek bu Kurultayın “tamamen kontrollü ve çerçevesi önceden belirlenmiş bir kurultay” olduğu sonucuna ulaşır (ibid, s.51).

Kurultayda Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ele alınarak, bu konuda bildiriler okunmuştur (Özdemir, 1980: 49). Bütün terimlerin Türkçe köklerden türetilmesi, türetilecek bu öz Türkçe terimlerin okul kitaplarına girmesi tartışılmış ve kararlaştırılmıştır. İkinci Kurultayda, birinci Kurultaydan bu yana yapılan işlerin toplu bir değerlendirmesi yapılarak, eksiklikler ve karışıklıklara yol açan nedenler incelenmiştir.¹⁸

Komisyonun, Tarama Dergisi'ndeki Türkçe sözcükleri gözden geçirmesi sonucu, *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu* adıyla yeni bir sözlük düzenlenmiştir. Buna eş olarak bir de *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu* adıyla ikinci bir sözlük daha hazırlanmıştır (Özdemir, 1980: 49). Özdemir, bu kılavuz sözlükler sayesinde yazı dilimizin Türkçeleşmesinin giderek hızlanmış olduğunu söyler (Özdemir, 1980: 49).

Toplantıda yer alan tezlerden bazıları şu şekildedir ve genel olarak dil politikasının kurultaydan sonraki sürecini belirleyici yapıları bu tezlerde de görülmektedir: Maarif Vekili ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanı Abidin Bey'in konuşması Cumhuriyetin yeni tarih ve dil politikasına işaret etmektedir. “*İnsan medeniyetinin ilk yapıcı ve yayıcısı olan yüce Türk Milleti, kendi doğurduğu medeniyetlerinin ilerlemesine yabancı bırakılmak yüzünden, yüzlerce yıl karanlıklar içinde kalmıştı. Bu karanlık az daha hayatına mal olacaktı*” (İTDK, 1934: 8).

¹⁸ Bu konulardan biri, yazı dilinde bir yabancı sözcüğün yerine önerilmiş olan değişik karşılıkların durumudur. Bunlardan hangisinin kullanılabileceğini gösteren bir kılavuzun hazırlanmasının gerekliliği üzerine, bir kılavuzun hazırlanması için bir komisyon kurdurulmuştur (Özdemir, 1980: 49)

Ceyhan, bu kurultayda “dilde aşırı özleştirmeye” verilen önemin sunulan tezlerde açıkça görüldüğünü söyler (Ceyhan, 2007: 52). Askerî terimlerin Türkçeleştirilmesi kurultayda yer alan konulardan biri olmuştur.

Bu kurultaydaki tezlerde de ilk kurultayda olduğu gibi Türkçenin Hint-Avrupa, Sümer, Sâmi dilleri gibi pek çok dilin kökeni olduğu görüşü öne sürülmektedir. Ayrıca Fince, Mayaca gibi dillerde de Türkçe sözcükler bulunduğu dair tezler sunulmuştur. Kurultayda yer alan yabancı araştırmacıların da bu görüşlere destek vermesi dikkat çekici bir başka unsurdur.

Böylece bu kurultaydan sonraki dil politikasının rotası çizilmiş, özleşme hareketi hız kazanmış ve Türk dilinin tüm dillerin kökeni olduğu tezi temel görüş hâline gelmeye başlamıştır.¹⁹

Böylece üçüncü Kurultayın temel görüşü olacak olan Güneş-Dil teorisinin de temelleri atılmış olmaktadır. Bu kurultaydan sonra özleşme ve Güneş-Dil teorisine dair çalışmalar devam ederken, eski eserlerin taranması, folklor, atasözü, bilmece, tekerleme, masal, destan, mâni, türkü gibi halka mal olmuş malzemenin toplanmasına da başlanmıştır (ibid, s.65-66).

¹⁹ Bu görüş ve Güneş-Dil teorisi aynı zamanda Mustafa Kemal’in talimatıyla 1931 yılında kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin görüşlerinin tamamlayıcısı ve devamıydı. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin hedef, Türk tarihinin Osmanlı tarihinden ayrı olarak araştırılmış olan Türk Tarih Tezi üzerinde çalışıp bu tez üzerine okul kitapları yazmaktı. Özellikle de İslam öncesi Türk tarihi bu cemiyetin çalışma alanına girmektedir.

Üçüncü Türk Dil Kurultayı: 24 Ağustos 1936'da toplanan Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nın çalışmaları bir hafta sürmüştür. Bu Kurultaydaki tezlerin çoğu Güneş-Dil teorisiyle ilgilidir. Bu teori daha sonra incelenecektir. Ayrıca bu teorinin yardımıyla özleştirme hareketleri yavaşlayacak ve bunun yerine dildeki yabancı sözcüklerin zaten Türkçe olduğu kanıtlanarak bu sözcüklerin arıtılması durdurulabilecektir.

Mezopotamya'da Sümer, Akat, Elam; Anadolu'da Eti dilleri; Avrupa'nın garp ucundaki Bask dili; Roma İmparatorluğu'ndan daha önce İtalya yarım adasında yaşayan Etrüsklerin dillerini Türkçeyle ilişkilendiren tezler sunulmuştur.

Bu kurultaydan sonra Türk dili konusunda yapılan çalışmalar hız kaybetmiştir (Ceyhan, 2007: 84).

2.1.8. DİL ve TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİNİN KURULUŞU

14 Haziran 1935 günü kanun görüşmeleri sırasında Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın konuşmasında ve kanunun 1. maddesinde Fakültenin isminin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi olarak tespit edilmiş olduğu Meclis üyelerine bildirilmektedir²⁰.

Ankara Üniversitesi'nin 9 Ocak 1936 yılında açılışı yapılarak kurulan ilk fakültesinin adını Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi olarak doğrudan doğruya bizzat Mustafa Kemal koymuştur. Mustafa Kemal bu Fakülteyi Türk toplumunun dil ve tarihine yön verebilmek ve bunun bilimsel alt yapısını oluşturmak için kurulmuş bir kurum olarak ele almakta olduğu verdiği isimden de açıkça anlaşılmaktadır. Onun dile

²⁰ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/832/10511.pdf>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/832/10515.pdf>

ve tarihe verdiği önemin de kanıtı gibidir. Özyetgin, Fakültenin Atatürk devrimleri doğrultusunda, müspet dil ve tarih anlayışını yerleştirecek üstün bilim adamlarının yetiştirileceği bir yer olarak düşünöldüğünü belirtmiştir (Özyetgin, 2006). Atatürk’ün bu görüşünü şu cümlesiyle açıkladığı: “*Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykal ötesinde, Yakut Türklerinin dil ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz*” ve o dönemde Güneş-Dil teorisinin de Fakültede ders olarak okutulduğu ifade edilmektedir (Özyetgin, 2006).

2.1.9. ÖZLEŞTİRME HAREKETİ

Dilaçar, dil özleşmesini, dil hazinesini teşkil eden kelimelerle dil kurallarının mümkün olduğu kadar millî söz kaynaklarından alınması biçiminde tanımlar (1949).

Aksoy (1968: 12-13), Atatürk’ün yeni Türkiye’yi “bağımsızlık” ve “halka doğru” temelleri üzerine kurduğunu, dil konusunu ele aldığı zaman da ilkelerinin bunlar olduğunu belirtir. Yabancı sözcük ve kuralların baskısından kurtarmanın, dil bağımsızlığının sağlanması konusunda ön şart olduğunu, bağımsızlığına kavuşan dilin halkın anladığı dil olacağını, bunun dilin özleştirilmesi demek olduğunu ifade eder.

İlk kurultayda temelleri görölen, ikinci kurultayla birlikte ise asıl tezleri oluşturulan özleştirme hareketi Türk dilinin yabancı öğelerden arındırılmasını öneren; öz Türkçenin hem halkın tüm kesimleri arasında hem de dünyadaki tüm Türkler arasında iletişimi sağlayacak ortak bir dil olması amacıyla ortaya sürölmüştür. Bunu sağlamak için sadece halk dili değil, İslamiyet öncesi Türkçenin de araştırılmalara dâhil edilmesi öngörölmüştür.

Özdemir, Türkçede özleştirme düşüncesinin çıkışını şu şekilde açıklamaktadır: *“Bir dil başka dillerin karışımından oluşmuşsa, o dilin söz dağarcığı yabancı sözcüklerle yüklüyse, böyle bir dille açık seçik düşünülemez. Düşünüş yönünden açıklığa ulaşmamış toplumlarda ise değişimler köklü ve bilinçli olamaz. İşte, Türk toplumuna yeni bir yaşama düzeni getirmeyi erekleyen Atatürkçülüğün bu ereğine varması geniş ölçüde bireylerin düşünebilme yeteneklerinin geliştirilmesine bağlıydı. Bu da yüzyıllarca yabancı dillerin etkisinde kalmış olan Türkçeyi, bu etkiden kurtarmak, arıtmak ve özleştirmekle sağlanabilirdi.”* (Özdemir, 1980: 39)

İkinci Kurultayla birlikte bu çalışma ivme kazanmış, sözlükler, cep kılavuzları hazırlanmış, ayrıca gazetelerde yapılan anketlere verilen cevaplarla oluşturulan bir diğer kılavuz 1935 tarihinde yayınlanmıştır. Karşılığı olmayan mefhumlar için sözcük oluşturma düşüncesi de hız kazanmıştır (Ceyhan, 2007: 60).²¹ Ayrıca anketler, gazete yazıları ve diğer yöntemlerle tüm halkın bu harekete katılmasının sağlanması dil politikası açısından dikkat çeken bir özelliktir. Yine gazetede yeni sözcüklerin yayınlanması, ünlü edebiyatçı ve politikacıların bu sözcükleri kullanması da bu politik duruşun destekçisidir.

Ancak bir süre sonra tüm dillerin kökeninin Türkçe olduğunu savunan Güneş-Dil teorisi ön plana geçmiş ve bu da öz Türkçeleştirmeye yönelik çalışmaların

²¹ Ceyhan kılavuzun hazırlanmasında Arapça ve Farsça sözcüklerin atılmasına rağmen, Avrupa dilleri kökenli sözcüklerin yer almaya başlamasını çelişki olarak ifade eder. Bunu bir yandan Avrupa dillerinin kökeninin Türkçe olduğu söylenerek bu sözcükler kabul edilirken, diğer yandan Sami dillerinin kökeninin de Türkçe olduğu söylenmesine rağmen dili bunlardan arındırmaya çalışılmasına dikkat çekerek açıklar (Ceyhan, 2007: 61)

yavaşlamasına sebep olmuştur.²² Ancak teknik terimlerin öz Türkçeleştirilmesi hareketi Atatürk'ün ölümüne kadar devam etmiştir.

Dilaçar (1949) dil özleşmesi işinin çabucak başarılabilen bir iş olmaktan çok uzak olduğunu belirterek dil devriminin sadece bir laboratuvar mesaisiyle başarılamayacağı bir hamlede ve lüzumlu ölçüde yapmanın imkânı olmadığını belirtir. Bu nedenle, devrimci neslin devrimi fazlasıyla yaptığını, sonradan gelen neslin bu fazlalıkları ve bu yanlışlıkları ortadan kaldırarak devrimin normal şeklini aldığını ifade eder.

Özleştirme Hareketi ile ilgili Türk Dil Kurumunun resmî sitesinde arılaştırma sözcüğü kullanılmış ve şu bilgiler verilmiştir: *“Bizzat Atatürk'ün öncülük ettiği, Türk dilinin yabancı kökenli sözlerden temizlenmesi akımı 1935 güzüne kadar sürmüştü; halkın diline girip yerleşmiş kelimelerin dilden atılması işleminden bu tarihte vazgeçilmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra öz Türkçe akımı Türk aydınları arasında sürekli tartışılan bir konu olmuş ve özellikle 1960'tan sonra Türk Dil Kurumu bu akımın öncülüğünü yapmaya devam etmiştir. 1980'den sonra tartışmalar durulmuş, bilimsel çalışmalar hız kazanmıştır.”*²³

Aksoy (1968: 46-47) ise Dil Kurumunun bu çalışmaları ile yaptığı en büyük hizmetin toplumda ana dilini sevmeye bilincini uyarmış olması biçiminde ifade eder.

²² Atatürk'ün Türk Dil Kurumuna 1934 ve 1937 yıllarında gönderdiği Dil Bayramını kutlayan tebriklerinde de bu durum net bir şekilde görülebilmektedir.

²³ (<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA6AA849816B2EF2858DA18F4388CDD>)

2.1.10. GÜNEŞ-DİL TEORİSİ

Türk dilinin eskiliğini ve diğer dillere kaynaklık ettiğini, ses ve yapı bilgisi bakımından açıklayarak savunan bir etimoloji incelemesi olarak tanımlanan Güneş-Dil Teorisinin dil devrimi ile başlayan süreçte, toplumda bu bilinci yerleştirecek heyecan ve güdülemeyi sağlayacak önemli bir araç olarak ortaya çıktığı belirtilir (Özyetgin, 2006).

“Teorideki esas fikir bizzat Mustafa Kemal tarafından geliştirilmiş ve teori yeni şekli ile 24 Ağustos 1936 Pazartesi günü toplanan ve 31 Ağustos 1936 Pazartesi gününe kadar süren 3. Dil Kurultayında ilân edilmiştir.” (Sertkaya, 1967: 31).²⁴ Üçüncü Türk Dil Kurultayı raporunun birinci maddesi şöyledir: *“Güneş-Dil Teorisi, lengüistik âleminde esaslı bir devrim yapacak mahiyette tamamiyle orijinal, enteresan ve derin bir teoridir.”*

Güneş-Dil Teorisi, Türk dilinin eskiliği, başka dillere kaynaklık ettiği görüşüne dayanıyordu. Bu kuram, sözcükleri kökleriyle açıklama yoluna gidiyor, dildeki kavramların ilk insanların güneş karşısında gösterdikleri ses tepkisinden gelişerek oluştuğunu gösteriyordu. Çünkü dile yön veren ve onu oluşturan gerçek varlık, güneşti; bir başka deyişle ilk insanlar, somut ya da soyut kavramları güneşe bakarak geliştirmişler, dillerini bu yolla oluşturmuşlardı (Ceyhan, 2007: 68; Özdemir, 1980: 52). Güneş-Dil teorisine göre Türk dili, tarihten önceki çağlara değin uzanan eski bir dildi. Birçok sözcük göçler yoluyla dünyaya yayılmıştı. Bu yönden sözlüklerde kaynağı bilinmeyen nice sözcükler Türkçe olabilirdi. Ayrıca dilimize

²⁴ Herman F. Kvergic’in gönderdiği bir araştırmaya dayandırılarak oluşturulmuş bir teoridir.

girmiş olan yabancı sözcüklerin de Türkçe oldukları üzerinde durulacak bir konuydu (Özdemir, 1980: 52).

Özyetgin (2006), bugün oldukça aşırı gözüken bu teoriyle, o devirde toplumda dil konusunda bir bilinç ve güven uyandırılmaya çalışılmış, batıya karşı bir eziklik psikolojisi içindeki, ayağa kalkmaya çalışan, çağdaş uluslar seviyesine ulaşma yolunda, sosyal bir değişim yaşayan topluma bir hareket noktası, bir güdüleme sağlamaya gayret edildiğini anlatır.

Özyetgin'e göre (2006) bu teoriyle Atatürk Türk milletine; eski köklü tarihi ile olduğu kadar, eski ve köklü dili ile de gurur duyabileceğini göstermek istemiş, batı karşısındaki ezikliğini bertaraf ederek öz güven duygusunu kazandırmayı amaçlamıştır (2006).

Bu teori bir yandan da bütün medeniyetin başlangıcının Türkler olduğunu savunan Türk tarih tezini desteklemek için de önemlidir. Bu çalışmalarla Avrupa dillerinde kökenleri bilinmeyen pek çok sözcük Türkçe sözcüklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu teori Türk tarih tezini desteklemenin yanı sıra bir başka işlev daha yüklenmiştir: Dilde özleştirme çalışmalarında yavaşlamayı sağlayarak, ihtiyaç duyulan yabancı sözcüklerin, halkın manasını bildiği sözcüklerin zaten Türkçeden türediğini savunmaktır (Sertkaya, 1967: 32).

Özyetgin, Güneş-Dil Teorisine, bugünün bilimsel bakışıyla bakıldığında bazı aşırılıkları yüzünden bilimsel ölçütlerle bağdaşmayan bir yapının görülebileceğini, teorinin doğru anlaşılması için, onu, Atatürk devriminin sosyokültürel şartları içinde değerlendirmek, teroriyi toplumda yaratılmak istenen bilinçlendirmenin önemli bir felsefi aracı olarak görmek ve de bunun Türk toplumunun kültürel gelişme sürecine kattığı değerleri göz önüne almak gerektiğini belirtir (2006).

2.2. TÜRK DİL KURUMU

Türk Dil Cemiyetinin ismi 1936'da yapılan, Üçüncü Dil Kurultayında Türk Dil Kurumu ismini almıştır (Özdemir, 1980: 52).

Atatürk, vasiyetinin 6. maddesinde Türkiye İş Bankasındaki hisselerinin gelirinden her yıl Türk Tarih ve Dil Kurumlarına eşit miktarlarda pay tahsis etmiştir. Bu iki kurumun bütçesi bugün de Atatürk'ün mirasından karşılanmaktadır. Bu miras bugün Türkiye'nin en büyük bankalarından biri olan Türkiye İş Bankası sermayesinin %28,9'unu oluşturmaktadır.²⁵

Türk Dil Kurumu resmî sitesinde kendi politikasının başlangıçtan beri iki temel üzerine oturmuş olduğunu vurgulamaktadır: 1. Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak, yaptırmak; 2. Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenerek çözüm yolları bulmak.²⁶

Türk Dil Kurumunun İdari Yapısı: Türk Dil Kurumunun yapısıyla ilgili ilk önemli değişiklik 1951 yılındaki Olağanüstü Kurultayda yapılmıştır. Atatürk'ün sağlığında Millî Eğitim Bakanının Kurum başkanı olmasını sağlayan tüzük maddesi 1951'de değiştirilmiş; böylece Kurumun devletle bağlantısı koparılmıştır. İkinci önemli yapı değişikliği 1982-1983 yıllarında gerçekleştirilmiştir. 1982'de kabul edilen ve şu anda da yürürlükte olan Anayasa ile Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu, bir Anayasa kuruluşu olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

²⁵(<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF2858DA18F4388CDD>)

²⁶(<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF2858DA18F4388CDD>)

çatısı altına alınmış; böylece devletle olan bağlar yeniden ve daha güçlü olarak kurulmuştur.²⁷ Türk Dil Kurumu, 2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu’nda iptal edilmiş maddeler yüzünden 2001 yılının Kasım ayından bu yana Bilim Kurulu Asli Üyeleri olmadan çalışmalarını yürütmek zorunda kalmıştır.

2.2.1. KOL ÇALIŞMALARI

2.2.1.1 . DERLEME VE TARAMA KOLU

Halk ağzında kullanılan ancak yazı diline geçmemiş olan Türkçe veya Türkçeleşmiş kelimeleri derleme ve eski eserlerde bulunan, bugün kullanılmayan veya değişik biçim ve anlamla kullanılan Türkçe kelimeleri metinlerden tarama amacıyla kurulan koldur (Tan²⁸, 2001: 168). Derleme ve tarama çalışmaları başlangıçta ayrı kollarca yapılmış, derleme çalışmaları “Derleme Kolu”, tarama çalışmaları ise “Linguistik-Filoloji Kolu” tarafından yürütülmüştür. 1951 yılına kadar *Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*’nin dört cildi (A-Z) hazırlanmıştır.

Linguistik-Filoloji Kolu, İkinci Türk Dili Kurultayı’nda, “Linguistik Kolu” ve “Filoloji Kolu” olarak ikiye ayrılmış, Filoloji Kolu başkanlığında 1941 yılına

²⁷(<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF2858DA18F4388CDD>)

²⁸ Türk Dil Kurumu ile ilgili bilgiler açısından temel başvuru kaynağı olması ve kol çalışmalarını bir bütün olarak ele almış olması nedeniyle kol çalışmaları bölümünde adı geçen yazarın eserinden alıntılar yapılmıştır.

değin tarihî bir sözlüğün tarama hazırlıklarına girişilmiş, XIII. yüzyıldan yüzyılımıza değin yazılmış eserlerden 120'si taranmıştır. 1941 yılında Filoloji Kolu başkanlığına getirilen Ömer Asım Aksoy²⁹ döneminde *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* yayımlanmıştır.

1945 yılında “Filoloji Kolu”nun adı “Tarama Kolu” olmuş, 1951’de “Derleme Kolu” “Tarama Kolu” ile birleştirilmiş, adı “Derleme ve Tarama Kolu” olmuştur. 1976 yılına kadar bu kolun başkanlığını üstlenen Ömer Asım Aksoy döneminde 11 ciltlik *Derleme Sözlüğü*, 8 ciltlik *Tarama Sözlüğü* ile *Atasözleri ve Deyimler Sözlükleri* hazırlanmış ve bastırılmıştır.

Mustafa Canpolat döneminde Tarama ve Derleme Sözlükleri üzerindeki çalışmalar tamamlanarak bu iki büyük ve önemli sözlüğün son ciltleri de yayımlanmıştır (ibid, s.169).

Tarama çalışmalarında, 1934 yılında iki ciltlik Tarama Dergisi yayımlanmıştır. XIII-XIX. yüzyıllarda Türkiye Türkçesiyle yazılmış önemli 227 yazma, basma eserler taranmaya başlanmış, 1935-1945 yılları arasında 160 eserin taraması tamamlanmıştır. Hazırlanacak olan *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*’nün düzenlenmesinde nasıl bir yol izleneceği göstermek ve ilgililerin düşüncelerini öğrenmek için 27 yapıtın tarama fişlerinden yararlanılarak *Örneklerle Tarama Sözlüğü Denemesi* adıyla bir örnek cilt hazırlanmıştır. Bu eserin beğenilmesi üzerine *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* 5 cilt halinde aynı yöntemle hazırlanıp yayımlanmıştır. Geriye kalan 67 eserin taramaları da eklenerek 6 ciltlik *Tarama Sözlüğü*, Dizin ve Ekler ciltleri de eklendiğinde 8 cilt olarak yayımlanmıştır (ibid, s.170).

²⁹ (1898-1993) Ünlü Türk dilcisidir.

Hukuk dilinin özleştirilmesi amacıyla tarama yoluyla *Anayasa Sözlüğü* ile *Yasa Dili Sözlüğü* yayımlanmıştır (ibid, s.171).

Derleme çalışmaları 1933 yılında başlamış, bir buçuk yıl kadar derlemeler yapılmıştır. Derleme işi her ilde valinin başkanlığında kurulan “Derleme Heyeti” tarafından yurdun her köşesinde yürütülmüştür. Derlenen sözler, *Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* adında 4 ciltlik bir sözlük haline getirilmiştir. Daha sonra ise bu ciltlere indeks cildi ve Folklor Sözlerini içeren cilt eklenmiştir.

Birinci derleme çalışmalarının ardından bu kez dil meraklıları ile bağlantı kurularak derleme çalışmasına girilmiş, yeni derlenen sözlerle daha önce derlenmiş olan sözler birleştirilerek *Derleme Sözlüğü* oluşturulmuş, 1972 yılına kadar bu sözlüğün 6 cildi çıkmıştır (ibid, s.172).

1966 yılında halk ağız verilerinin seslerin kayda alınması yoluyla derlenmesi çalışmalarına başlanmış, 1983 yılına kadar 34 kaset Ses Belgeliğine girmiştir (ibid, s.174).

1984 yılında ağız araştırmalarında kullanılacak çevriyazı alfabesinin belirlenip yayımlanması, Anadolu ve Rumeli ağızlarına ait malzemenin derlenmesi, ağızların sınıflandırılması, ağız atlaslarının hazırlanıp yayımlanması, ağız sözlüklerinin hazırlanması, ağızlarla ilgili antolojilerin yayımlanması çalışmaları amacıyla Ağız Araştırmaları Kolu kurulmuştur.

I. 10 yıllık plan döneminde (1984-1994) çeşitli yörelerde ağız derleme çalışmaları yapılmış, veriler toplanmıştır. *Kütahya Yöresi ve Ağızları*, *Urfa Ağızı*, *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, *Ordu*, *Giresun*, *Trabzon*, *Rize ve Yöresi Ağızları* gibi eserler yayımlanmış, ayrıca 12 ciltlik Derleme Sözlüğü’nün II. Baskısı tıpkıbasım olarak 1993 yılında yayımlanmıştır (ibid, s.213).

I. 10 yıllık plan döneminde (1995-2004) ise *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler*, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, *Teleüt Ağzı Sözlüğü* gibi eserler yayımlanmıştır (ibid, s.213-214).

2.2.1.2. DİLBİLGİSİ VE DİLBİLİMİ KOLU

1932 yılında, Türk dilinin kurallarını saptamak, yurttaki imlâ birliğini sağlamak amacıyla Gramer-Sentaks Kolu adıyla kurulmuştur. Bu kolun oluşturulmasından önce iki eser, Türk Dili Encümenince yayımlanmıştır (ibid, s.174-175).

1. İmlâ Lügati, İstanbul 1928.
2. Muhtasar Türkçe Gramer, İstanbul 1928.

1945 yılında toplanan V. Kurultay’da kolun adı “Gramer Kolu” olmuş, 1949 yılında VI. Kurultayın toplanmasından sonra Gramer Kolu çalışmalarına ara verilmiştir. 1951 yılında kol çalışmalarına tekrar başlanmıştır.

1963-1974 yılları arasındaki dönemde *Yeni İmlâ Kılavuzu* yayımlanmış, Kılavuz Gramer çalışmalarına başlanmıştır. Bu dönemde ayrıca yabancı dillerden Türkçeye çevrilen Türk diliyle ilgili eserler A.N. Kononov’un *Türk Dili Grameri*, Karl Steuerwald’ın *Türkiye Üzerine Araştırmalar*, C. Brockelmann’ın *Doğu Türkçesi Grameri* adlı kitaplardır. Yine bu dönemde başlangıçtan beri çeşitli eserlerden taranan terimler, sınıflandırılmış, tanımlar ve örnekler verilerek *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü* yayımlanmıştır (1969).

Kol başkanlığına 1974 yılında Doğan Aksan seçilmiş, geleneksel dilbilgisi çalışmalarının yanı sıra, yeni dil bilimi akımlarının da yapılacak çalışmalara yansıtılması kararlaştırılmış, imlâ çalışmaları da yürütülerek, *Yeni Yazım Kılavuzu*'nun 9. baskısı yayımlanmıştır.

1976 yılında yapılan XV. Kurultayda kolun adı Dil Bilim ve Dilbilgisi Kolu adıyla değiştirilmiştir. 1984 yılında Dil Bilim Kolu ve Gramer Kolu ayrılmıştır.

Dil bilimi konusunda çalışmalar yapılması amacıyla kurulan Dil Bilim Kolu çalışmaları içerisinde Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'nın *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi* adlı eseri basılmış, dil bilimi ile ilgili kitaplar alınmış, bu alanda araştırmalar makaleler halinde Türk Dili Dergisi'nde ve Belleten'lerde yayımlanmış, dil bilimle ilgili Kurum yayınlarından mevcudu biten *Her Yönüyle Dil ve Dil Tartışmalarında Gerçekler* adlı eserler bastırılmıştır, bazı eserlerin çevirisi yaptırılmıştır (ibid, s.216).

Gramer Kolu çalışmalarının birinci 10 yıllık plân döneminde *Türkçenin Grameri*, A. von Gabain'in *Eski Türkçenin Grameri* adlı eserinin çevirisi, *Gramer Terimleri Sözlüğü* gibi eserler basılmış, İkinci 10 yıllık plan döneminde ise *Karahanlı Türkçesi Grameri*, *Altınordu Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslûp İncelemesi*, *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, *Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları*, *Dil Bilimi Yazıları* gibi eserler basılmıştır (ibid, s.217-219).

2.2.1.3. SÖZLÜK KOLU ÇALIŞMALARI

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşundaki adı “Lügat ve Istılah Kolu” olan bu kolun amacı ve görevini Tan (ibid, s.177) şöyle belirtir: “*Türkçenin zenginliğini göz önüne seren bir sözlük hazırlamak, Türk dilinin yeniden kazandığı Türkçe kelime ve terimleri bu sözlüğe alarak anlamlarını ve kullanım biçimlerini göstermektir. Türkçe Sözlük ile birlikte yabancı dillerden Türkçeye sözlükler de hazırlamak öngörüliüyordu. Bu çalışmanın amacı, yabancı kelimelerin Türkçe karşılıklarını tanıtmak, henüz Türkçe karşılıkları bulunmayanlar için karşılık bulunmasını sağlamaktır.*”

1934'te toplanan II. Kurultay'da iki kol birbirinden ayrılarak kolun adı “Lügat Kolu” olmuş, III. Kurultay'da Lügat Kolu kaldırılarak IV. Kurultay'da Sözlük Kolu yeniden kurulmuştur.

İlk baskısı 1945 yılında basılmış olan Türkçe sözlüğün 9. baskısı 1998 yılında basılmış, ayrıca *Fransızca-Türkçe, Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, İngilizce-Türkçe Sözlük, Resimli Türkçe Sözlük, Özleştirme Kılavuzu, Batı Dilleri Sözcüklerine Karşılıklar Kılavuzu, Kavramlar Dizini, Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılık Bulma Denemesi I-II, Resimli İlkokul Sözlüğü* gibi eserler basılmıştır.

Birinci 10 yıllık plân döneminde *Türkçe Sözlük, Anayasa Sözlüğü, Okul Sözlüğü, İmlâ Kılavuzu, Türkçenin Tarihsel Sözlüğü, Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* ve iki dilli sözcükler hazırlanıp yayımlanmış, ikinci 10 yıllık plân döneminde ise çalışmalar kol bünyesinde yapılan ve Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi biçiminde iki yönde yürütülmüştür. Birinci tür çalışmalar kapsamında *Türkçe Sözlük, Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü, Okul Sözlüğü*

alışmaları yapılmış, Kurum dışından gönderilen sözlükler değerlendirilmiş, *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü* için Türk edebiyatından seçilen eserler taranmış, örnekleriyle sözlüğe işlenmiş, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nn hazırlanması için çalışmalar sürmüş, ikinci tür çalışmalar kapsamında Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi erevesinde “Eski Sözlükleri Yayına Hazırlama” ve “Türkiye Türkçesinin Terim Sözlükleri” alışmaları yapılmıştır (ibid, s.222-228).

2.2.1.4. TERİM KOLU ALIşMALARI

Terim Kolu çalışmalarının amacını Tan (ibid, s.182), Türkçeyi, bilim ve sanatın tüm kavramlarını, en ince anlam ve ayrımlarını belirtmeye elverişli bir doğruluk ve kesinlik düzeyinde anlatabilecek bir bilim ve sanat dili olarak geliştirmek biçiminde belirtir. 1932’de “Lgat-Istılah Kolu” adı altında oluşturulan kol, sözlük ve terim çalışmalarını birlikte yürütmek üzere düzenlenmiş, bağımsız biçimde “Terim Kolu” 1934’te II. Kurultay’da kurulmuştur.

III. Kurultay’da önceliğin ilk ve orta öğretime verilmesine karar verilmiş, 1937-39 yılları arasında birçok ğretim dalını kapsayan (matematik, botanik, astronomi vb.) 14 kitap yayımlanmıştır. Bu çalışmaların bütünleştirilmesiyle *Türkçe Terimler Cep Kılavuzu* (1941) ve daha sonra ise, *Orta ğretim Terimleri Kılavuzu* (1963) yayımlanmıştır.

Atatürk terim çalışmalarına çok önem vermiş, birçok matematik terimini kendisi türetmiş, ayrıca önerdiği yeni kelimelerin nasıl kullanılabileceğini göstermek, Türkçe terimlerin kullanışlığını sınamak amacıyla *Geometri* kitabı yazmıştı (ibid, s.185).

Daha sonraki kol çalışmalarında terim sözlüklerine ağırlık verilmiştir, çalışmalar bu yönde sürdürülmüştür.

Birinci 10 yıllık plan döneminde terim sözlüklerinin hazırlanmasında kullanılacak bir “Terim Yapma Kılavuzu”nun hazırlanması, terim sözlüklerinin incelenip düzeltmelerin yapılması, çeşitli bilim dallarıyla ilgili yeni terim sözlüklerinin hazırlanarak yayımlanması çalışmaları ele alınmış, bu bağlamda *Terim Sorunları ve Türkçe Terim Yapma Yolları*, *Halk Dilinde Sağlık Değişleri Sözlüğü*, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü* adlı eserler, İkinci 10 yıllık plan döneminde ise *Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü*, *Biyoloji Terimleri Sözlüğü*, *Malzeme Bilimi Terimleri Sözlüğü*, *Kimya Terimleri Sözlüğü*, *Fizik Terimleri Sözlüğü*, *Matematik Terimleri Sözlüğü* adlı eserler yayımlanmıştır (ibid, s.229).

2.2.1.5. YAYIN VE TANITMA KOLU ÇALIŞMALARI

I. Kurultayda kurulan 6 koldan biri de Yayın Kolu’dur. 1961’de “Tanıtma Kolu” kurulmuş, 1963’te “Yayın Kolu” ile birleştirilince kolun adı “Yayın ve Tanıtma Kolu” olmuştur.

Yayın Kolu öncelikli olarak bir dergi çıkarma hazırlığına girmiş ve Türk Dili adındaki aylık dergi Nisan 1933’te yayımlanmaya başlamıştır. Nisan 1933-1950 yılları arasında yayımlanan *Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni*, 1951’de nitelik değiştirerek dil ve edebiyat dergisi olmuştur. Ayrıca 1943, 1944, 1945-46 yıllarında TDK yıllıkları, 1953’te ise Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten yayımlanmaya başlamıştır. Çeşitli kitaplar, radyo ve televizyon konuşmaları dizisi, Türk diline emek verenler dizisi, açık oturumlar dizisi, çeşitli konular dizisi olmak üzere beş diziden

oluşan tanıtma yayınları, Atatürk dizisi kolun çalışmalarına giren yayınlardır (ibid, s.188-189).

Tanıtma çalışmaları kapsamında “Halk Kitapları Dizisi” oluşturulmuş, bu dizi içerisinde “Türk Büyükleri, Ünlü Komutanlar, Yiğitlik Destanları, Halk Ozanları, Halk Öyküleri, Masallar, Çeşitli Konular” yer almıştır. Hafta sonu konuşmaları, açık oturumlar, bilimsel kurultaylar, Cumhuriyet’in 50. yıldönümü gibi özel günlerde düzenlenen konuşmalar tanıtma çalışmaları içinde yer almıştır (ibid, s.191).

2.2.1.6. KAYNAK ESERLER BİLİM VE UYGULAMA KOLU ÇALIŞMALARI

Birinci 10 yıllık plân döneminde Türkçenin kaynak eserlerinin araştırılıp değerlendirilmesi ve bugüne kadar yayımlanmış eserlerden uygun görülenlerin yeniden yayımlanması çalışmaları kapsamında *Dîvanü Lûgat-it Türk* eserinin ikinci ve üçüncü baskıları yapılmış, *Eski Türk Yazıtları*’nın ikinci baskısı, *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, *Orhon Yazıtları*, *Uygurca Altın Yaruk* adlı eserler bastırılmıştır. İkinci 10 yıllık plân döneminde, Göktürkçe, Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Osmanlı Türkçesi olmak üzere altı ana bölüm hâlinde yürütülmesi kararlaştırılan çalışmalar içerisinde *Kıyasü’l Enbiya* I-II, *Üç İtigsizler*, *Şehnâme*, *Mir’atü’l Memâlik* ve *Veled Çelebi İzbudak* gibi eserler yayımlanmıştır (ibid, s.220-221).

2.2.1.7. TÜRKOLOJİ BİLİM VE UYGULAMA KOLU ÇALIŞMALARI

Bu kol, 1984 yılında Türkoloji Çalışma Grubu olarak çalışmalarına başlamış, 1987’de kol haline getirilmiş, 1989’da ise kaldırılmıştır.

Ülkemizde ve yurt dışında yapılan Türkoloji araştırma ve incelemelerini ayrı ayrı içine alan tarihçe ve bibliyografyaların hazırlanarak yayımlanması, Orhun Kitâbelerinin metin-çeviri-notlar-sözlükten oluşan bir kitabının hazırlanması, yurt dışında basılmış önemli Türkoloji kitaplarının Türkçeye çevrilmesi, yurt içindeki Türkoloji yayımlarının sürekli takip edilerek uygun görülenlerin yabancı dillere çevrilmesi ve bastırılması çalışmaları ele alınmış, *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, *Eski Türkçe Manzum Metinler Bibliyografyası* adlı eserler yayımlanmıştır (ibid, s.230).

2.2.1.8. TÜRK DİLİ TARİHİ BİLİM VE UYGULAMA KOLU ÇALIŞMALARI

1989 yılında kuruldu, 1994’te kaldırıldı. Kaynak Eserler Kolu kuruldu. Bu kol, Türk dilinin tarihiyle ilgili eserlerin araştırılması, yeni eserler yazılması amacıyla kurulmuş, *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff*, *Müntahabü’ş-Şifâ* gibi eserler yayımlanmıştır (ibid, s.231).

Yukarıda değinilen kol çalışmaları dışında 1983 yılı sonrasında, uzmanlık isteyen bazı çalışmaların yürütülmesi için Yayın Komisyonu, Tanıtma Komisyonu gibi komisyonlar, Türkoloji Çalışma Grubu, Türk Ansiklopedisi Çalışma Grubu, Ad Bilim Çalışma Grubu, Yabancılar Türkçe Öğretimi Çalışma Grubu gibi çalışma

grupları oluşturulmuştur. Ayrıca Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi, Karşılaştırmalı Türk Lehçe ve Şiveleri Sözlüğü- Grameri Saha Araştırma Projesi, Türkiye Türkçesi ve Tarihi Devirler Yazı Dilleri Gramerleri Projesi, Göktürk (Runik) Yazılı Belge, Yazıt ve Anıtların Albümü Projesi, Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayınlanması Projesi, Radyo ve Televizyonlarda Türkçenin Kullanımı Projesi çalışmaları yürütülmüştür.

Asli üyeleri olmadığı için başta Bilim Kurulu ve Yürütme Kurulu olmak üzere yetkili kurullarını, kollarını ve komisyonlarını oluşturamayan TDK; 2876 sayılı Kanun'da belirtilen amaçlarını ve görevlerini yerine getirmek üzere anılan Kanun'un 97. maddesinde yer alan hüküm gereğince Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu kararlarıyla sayısı 23'e ulaşan çalışma grupları kurmuştur (Akalin, 2010: 4). Bu çalışma grupları; *Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Çalışma Grubu*, *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimeler Sözlüğü Çalışma Grubu*, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü Çalışma Grubu*, *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü Çalışma Grubu*, *Elektronik Dil Yayıncılığı Çalışma Grubu*, *Türk Dünyası Bilgisayar Destekli Dil Bilimi Çalışma Grubu*, *İktisat Terimleri Çalışma Grubu*, *Ekonometri Terimleri Çalışma Grubu*, *İlaç ve Eczacılık Terimleri Çalışma Grubu*, *Diş Hekimliği Terimleri Çalışma Grubu*, *Tıp Terimleri Çalışma Grubu*, *Hemşirelik Terimleri Çalışma Grubu*, *Yayın Çalışma Grubu*, *Veteriner Hekimlik Terimleri Çalışma Grubu* ile *Su Ürünleri Terimleri Çalışma Grubu'dur*.

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten ve Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi Yazı Kurulları çalışmalarını yürütmektedir. (ibid, s.5-10).

Yeni Türkçe – Sırpça Sözlük, Türkçe – Lehce Sözlük, Kaşkay Türkleri Dil Araştırması Projesi, Batı Uygarlığında Türk-Moğol Mitlerinin İzleri: Çok Kültürlü Ansiklopedik Sözlük, Yöneyem Araştırması Terimleri Sözlüğü, Avrupa Birliği Ülkelerinde Dil Uygulamaları halen devam eden projelerdir (ibid, s.10). Türk Dil Kurumunun kendi kaynaklarıyla desteklediği bu projelerin yanı sıra Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca desteklenen Yabancı Türkologların Eserlerinin Türkçeye Çevrilmesi Projesi’nde ise çeviri çalışmaları sürdürülmektedir (ibid, s.11).

2.3. TÜRKİYE’DE DİL İLE İLGİLİ DİĞER KURUMLAR

2.3.1. DİL DERNEĞİ

Dil Derneği, resmî internet sitesinde amacını ve kuruluşunu şu şekilde aktarmıştır: “*Türk dilinin özleşmesine, gelişmesine, Dil Devriminin güçlenmesine katkıda bulunmak, bu konularda uğraş verenler arasında dayanışma sağlayarak uygar ve barışçı çabalarla bilimsel, yazınsal, ekinsel, sanatsal etkinliklere ağırlık verip öncülük yapmak ve Atatürk’ün başlattığı Dil Devrimini sürdürmek için 22 Nisan 1987’de kurulmuştur. Derneğin amacı, “Türkçenin özleşmesini, bütün bilim, teknik, sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilimsel yöntemleri uygulayarak sağlamaya çalışmak”tır.*”³⁰

Dernek Türkçeye yönelik olarak “*yazılı ve sözlü kaynaklardan Türk dili ile ilgili derleme ve taramalar yapmak; sözlükler hazırlamak; Türkçe dilbilgisi üzerinde incelemelerde bulunmak; Türkçenin duruk, tarihsel ve karşılaştırmalı dilbilgilerini*

³⁰ <http://www.dildernegi.org.tr/>

hazırlamak; türlü bilim, sanat ve teknik alanlarında kullanılan yabancı kökenli terimleri Türkçeleştirmek”³¹ gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Süreli yayını *Çağdaş Türk Dili Dergisi*’dir.

2.3.2. YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ

Yunus Emre Vakfına bağlı olarak kurulan bir enstitüdür. Derneğin amacı, *“Türk kültürünün, tarihinin, dilinin ve edebiyatının daha iyi tanıtılması ve öğretilmesi amacıyla araştırmalar yapmak, farklı kurumlarla işbirliği yaparak bilimsel çalışmaları desteklemek ve ortaya çıkan sonuçları çeşitli yayınlar vasıtasıyla kamuoyuna duyurmak amacına yönelik faaliyetler yürütmektedir.”*³² Bu amaçla akademisyen ve araştırmacı yetiştirmeye destek; Türkçe Dil kursları gibi pek çok faaliyette bulunmaktadır. Yine bu amaçla faaliyetlerini sürdüren Türk Kültür ve Enformasyon Merkezi, 2009 yılından itibaren “Saraybosna Yunus Emre Türk Kültür Merkezi” adı altında çalışmalarına devam etmektedir. Süreli Yayını *Yunus Emre Bülteni*’dir.

³¹ <http://www.dildernegei.org.tr/>

³² <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

2.3.2.1. SARAY BOSNA TÜRKÇE KURSU MERKEZİ

“Saraybosna Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ile birlikte açılışı gerçekleştirilen Türkçe Kurs Merkezi, Bosna-Hersek’te Türkçe öğrenmek isteyenlerin taleplerini karşılamak amacıyla Yunus Emre Enstitüsüne bağlı olarak kurulmuş”³³ merkezdir.

2.3.2.2. TÜRKÇE SEVİYE SINAVI (TSS)

Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenlenen TSS, yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin Türkçe düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla düzenlenen bir seviye sınavıdır³⁴.

2.3.2.3. DÜNYADA TÜRKÇE ENVANTERİ

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen projenin amacı, “*Geçmişten günümüze Türkçe, Türk kültürü, modern ve geleneksel Türk sanatı ve tarihi gibi alanlar üzerine bilimsel araştırmalar yapan yabancı bilim adamlarının çalışmalarını tanıttak arşiv niteliğinde bir belgesel çalışması meydana getirmektir.*” olarak belirtilir. Ayrıca Enstitünün resmî sayfasında “*Bu proje sayesinde Türk dili, edebiyatı, tarihi, kültürü ve sanatı gibi alanlar üzerine faaliyetler yürüten ülkelerdeki*

³³ <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

³⁴ <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

çalışmaların karakterleri ve gelenekleri ortaya konulacak; bu hususta, bilgi ve belgelere dayanan kapsamlı bir döküm ortaya çıkarılacaktır. Ayrıca yine bu proje ile Türkçenin sınırları yeniden çizilecek ve gerek geçmişteki gerek günümüzdeki yayılma alanları belirlenecektir.” ifadesi yer almaktadır.³⁵

Yunus Emre Enstitüsünün resmî İnternet sayfasında yer alan bilgiye göre şu ana kadar Macaristan, Fransa, Belçika, Almanya, İngiltere, Avusturya, Bosna-Hersek'teki çalışmalar tespit edilip derlenmiştir. Çalışmalar, Türkoloji faaliyetlerinin yürütüldüğü diğer ülkelerde de devam etmektedir.³⁶

2.3.2.4. TÜRKİYE KÜLTÜR KİTAPLIĞI

Yunus Emre Enstitüsünün projelerinden bir diğeridir. Resmî sayfasında proje ile yapılması planlanan çalışmalar şöyle tanımlanır. *“Bu proje ile Türkiye Türkçesi merkezli ve Türkçenin bilinen en eski yazılı belgeleri niteliğindeki Orhun Yazıtlarından başlayarak günümüze kadar Türk diliyle yazılmış; Türk kültürünün, tarihinin, dilinin, edebiyatının, sanatının, düşünce yapısının, gelenek ve göreneklerinin incelikleri üzerine kurulu 1000 adet seçkin edebî, bilimsel ve sanatsal eserlerden oluşacak bir kültür kitaplığının meydana getirilmesi planlanmaktadır.”*³⁷

³⁵ <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

³⁶ <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

³⁷ <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

2.3.2.5. TÜRKOLOJİ YAZ STAJI PROJESİ

Yunus Emre Kültür merkezince bu yıl yedincisi düzenlenen ve “dünyanın çeşitli ülkelerindeki üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin hem Türkiye’yi daha yakından tanımaları hem de Türkiye’de Türk dili ve kültürü üzerine yoğunlaştırılmış eğitim almaları amacı taşıyan” projedir.³⁸

2.3.3. TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI (TİKA)

TİKA; resmî sayfasında yer alan açıklamada belirtildiği gibi, Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye’ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle; ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek amacıyla³⁹ kurulmuştur. Süreli yayınları *Avrasya Bülteni* ve *Avrasya Etüdleri*’dir.

2.3.4. ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÖMER

TÖMER ismi “Türkçe Öğretim Merkezi” sözcüklerin kısaltmasından oluşur. Ankara Üniversitesi TÖMER, 1984 yılında, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla kurulmuştur. Aşamalı olarak yabancı dil öğretimine de başlamıştır. Merkezin faaliyetleri arasında “Türk dilini ve Türk kültürünü yaymak ve tüm dünya

³⁸ <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

³⁹ <http://www.tika.gov.tr/>

insanlarının hizmetine sunmak üzere çok kapsamlı uzaktan bir site olan www.turkish-center.com internet sitesi”⁴⁰; Uzaktan Türkçe Sınavı (UTS) gibi çalışmalar vardır.

2.3.5. GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÖMER

1994 yılında “*Türkiye Türkçesinin, Türk devlet ve toplulukları, bölgemiz ve dünyada etkili bir iletişim dili hâline gelmesi için sözü geçen ülkelerden gelen öğrencilere ve diğer isteklilere dilimizi öğretmek, Türkiye Türkçesiyle ilgili bilimsel araştırmalar ve yayınlar yapmak*”⁴¹ amacıyla kurulmuştur. Hâlen “Büyük Öğrenci Projesi” adlı bir çalışmayı sürdürmektedir.

2.3.6. TÜRKÇE OLİMPİYATLARI

2003 yılında beri düzenlenmektedir. Türkçenin evrenselliğine vurgu yapmak ve Türk kültürünü dilini tanıtmak amaçları vardır. Türkçe pek çok aşamadan geçen yarışmacıların ulaştığı son aşamadır. Yaklaşık on bin öğrenci bu olimpiyatlar için yıl boyunca eğitim görmektedir.⁴²

⁴⁰ <http://www.tomer.ankara.edu.tr/>

⁴¹ <http://www.tomer.gazi.edu.tr/>

⁴² <http://www.turkceolimpiyatlari.org/>

III.BÖLÜM

JAPONYA’NIN DİL POLİTİKASI

3.1. DİL ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ

Japonya’da, modern anlamda dil politikası köklerini 19. yüzyılda Meiji reformları⁴³ (1868-1912) ve Taishō (1912-26) dönemlerinde bulur. Bu dönemde öncelik, bir standart dil oluşturmak ve belirlemektir, ayrıca yazı dilini konuşma diline yaklaştırmak reform konusu idi. Meiji dönemi Japonyasında öncelik, modernleşmek ve endüstrileşmek konularında diğer ülkeler seviyesine yetişmek için eğitim düzeyini yükseltmektir. Hem resmî olarak belirlenmiş ve desteklenen standart dil hem de daha

⁴³ Meiji Ishin (明治維新). Meiji Yenilikleri, Meiji Devrimleri olarak da bilinir. İmparator Meiji yönetiminde, 19.yy.ın ikinci yarısında, yönetim, eğitim, hukuk, ekonomi, sosyal yapı gibi pek çok alanda, büyük hızla gerçekleştirilen reformlardır. Bu reformların arkasındaki önemli sebeplerden biri Amiral Perry’nin Japonya’ya girmesiyle biten, “kapalı ülke” döneminin akabinde yabancı devletlere verilmek durumunda kalınan kapitülasyonlardan kurtulma isteğidir. Japonlar o dönemde bu durumdan, ancak kapitülasyonları verdikleri devletlerle her açıdan eşit koşullara gelirlerse kurtulabileceklerini fark etmişler ve bu yönde çok hızlı bir değişime gitmişlerdir. Gerçekten de özellikle anayasada yapılan değişikliklerden sonra İngiltere başta olmak üzere bu anlaşmalar teker teker fesih edilmiştir (Hunter, 2002: 15-33)

geniş bir çevre tarafından ulaşılabilir yazı dili biçimi oluşturulması gerekliydi (Twine, 1988: 432).

İşgal döneminden sonra dış güçlerin baskısı ve Japonya içinde oluşmuş görüşlerin de etkisiyle yazı reformu, basitleştirme ya da Latinceleştirme üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Carroll, 2001: 51). Daha sonraki dönemlerde ise ekonomisi giderek gelişen Japonya'nın diğer ülkelerle ilişkileri ve globalleşen dünyaya bakışının değişmesiyle, sürekli değişip kendini yenileyen dil politikası dönüşerek varlığını sürdürmüştür.

3.1.1. 'STANDART DİL' (HYŌJUNGO)⁴⁴

Yasuda ve Yeounsuk, *hyōjungo* sözcüğünün ilk kez resmî açıdan 1895 yılında, Ueda tarafından "İmparatorluk Edebiyatı"⁴⁵ adlı eserinde kullanıldığını savunurlar (Yasuda, 1997: 82; Yeounsuk, 1996: 156). Bu sözcük Japonya'da "standart dil" karşılığında kullanılır ve Türkçeye bu anlamıyla aktarılabilir.

Öncelikle 'standart dil' ve "ortak dil" *kyōtsūgo*⁴⁶ terimlerinin Japon araştırmacılarınca yapılan tanımlarını ve ortaya konulan farklılıklarını belirtmemiz gerekmektedir. *Kyōtsūgo* sözcüğü 1949'da Ulusal Dil Araştırma Enstitüsünün⁴⁷ yaptığı araştırmadan sonra "standart dil" terimiyle birlikte sıklıkla kullanılmaya

⁴⁴ (標準語)

⁴⁵ (帝国文学) *Teikoku no bungaku*

⁴⁶ (共通語)

⁴⁷ (国立国語研究所) *Kokuritsu Kokugo Kenkyūjō*

başlamıştır. Bu sözcük “ortak dil” anlamına gelmektedir. *Kyōtsūgo* sözcüğü, Japonya için *lingua franca*’dan⁴⁸ (*common language*) farklı olarak, aynı dilin farklı lehçelerini konuşan bölgelerin, ‘ortak dil’ olarak bir başka bölgenin lehçesini konuşması anlamında kullanılmaktadır. Okinawa⁴⁹ ve Hokkaidoluların⁵⁰ ‘ortak dil’ olarak Tokyo lehçesini konuşması buna örnek olarak verilebilir. Bunun dışında araştırmacılar, standart dilin her bir bölgenin kendi kullandığı lehçeden de etkilenecek o bölgede farklılıklar göstermesine rağmen, ortak iletişim dili olarak kullanılmasını da *kyōtsūgo* olarak kabul etmektedirler (Hayano, 2007: 137-138). Hayano bu iki sözcüğün farkını şöyle anlatır: “*Kyōtsūgo* gerçek, *hyōjungo* ideal olmalıdır. *Hyōjungo* “yapay” bir şeyken, *kyōtsūgo* doğal bir oluşumu ifade eder. *Kyōtsūgo* iletişim için gerekliyken, *Hyōjungo* dilin değerini yükselten bir şeydir” (Hayano, 2007: 139).

Özetleyecek olursak, ‘standart dil’ (*hyōjungo*) dil politikasıyla oluşturulmuş suni bir şeyken, ‘ortak dil’ (*kyōtsūgo*) halkın iletişim için kullandığı ve doğal olarak oluşan bir yapıdır.

3.1.1.1. STANDART DİLE İHTİYAÇ DUYULMA NEDENİ

Carroll, standart dilin bir ulusu bütünleştirmede önemli bir yer tuttuğunu belirtir. Bu standart dil oluşumunun, ülke sınırları içinde ayrı grupları bir araya

⁴⁸ Farklı dili konuşan ülkelerin, bir başka ülkenin dilini iletişim dili olarak kullanması. Tarihte Latince buna örnek verilebilir.

⁴⁹ Japonya’nın en güneyinde yer alan bölgedir.

⁵⁰ Japonya’nın en kuzeyinde yer alan bölgedir.

getirmede, dışarıdaki dünyaya karşı resmî iletişimin bir aracı olarak da önemli olduğunu vurgular. Standardın oluşturulması bir ülkenin ekonomik, teknolojik, sosyal ve politik gelişiminde yapılması gereken bir gelişimdir (2001: 52).

19. yüzyılın sonunda beklemediği bir anda dünyaya açılan Japonya, isteği dışında pek çok kapitülasyonu imzalamak durumunda kalmıştı. Ayrıca 1603'den beri sürmekte olan shōgunluk sistemi yıkılmış ve o döneme kadar politik yaşamda ve yönetimde perde arkasında kalan imparatorluk makamı, İmparator Meiji'nin varlığı ve Japonya'da yaptığı reform çalışmalarıyla farklı bir duruş oluşturmuştur. Japonya'nın dil politikası ve özellikle 'standart dil' üzerine çalışmalar başladığında, Japonya kendi özerkliğini ve uluslararası platformda kendi varlığını kanıtlamak durumundaydı (ibid, s.52).

19. yüzyılın ortalarında Japonya'nın dış dünyaya açılmasından sonra⁵¹ ulusun ideolojik ve pratik ihtiyaçlarını karşılamak için dil reformuna ve modernizasyonuna olan ihtiyaç, reformları tamamlamak, halkı ortak amaçlar için birleştirme, merkezî devlet oluşturmak ve halkın eğitimi gibi pek çok açıdan kendini göstermekteydi. Meiji dönemiyle birlikte toplum yapısında, ülke yönteminde ve ekonomik yapıdaki köklü değişimler Japonya'nın farklı bölgelerinden insanların iletişim kurmasını gerektiren bir ortam oluşturmuştur. Bu bölgelerde çoğunlukla karşılıklı anlaşılmayan

⁵¹ Bu tarihten 250 yıl kadar önceden itibaren, Çin, Hollanda, Portekiz gibi birkaç ülkenin ticareti için açık olan iki liman dışında Japonya dışarıya kapalı bir ülkeydi. Japonların yurt dışına çıkması yasak olduğu gibi yabancılar da Japonya'ya giremezdi. 1854 yılında Amiral Perry yönetimindeki Amerikan donanması Japonya'ya gelmiş ve Japonları Kanagawa antlaşmasını imzalamaya zorlamıştır. Böylece Japonya 250 yıllık bir aradan sonra tekrar dünyaya açılmıştır.

lehçelerin varlığı ise standart bir konuşma dili ihtiyacını doğurmuştur. Bunun dışında, yaygın eğitim sistemi ve posta sistemi de herkesin anlayabileceği bir dile olan ihtiyacı gösteriyordu (ibid, s.52).

3.1.1.2. RESMÎ STANDART DİL ÖNCESİ DURUM VE GÖRÜŞLER

Twine, o dönemde resmî olarak tanımlanmış ve desteklenmiş bir standart dil olmaması durumunu *Tokugawa* döneminin bölgesel tecrit politikasına bağlar (Twine, 1988: 429). Ancak bu, farklı bölgeler arasında hiçbir şekilde iletişim yolunun olmadığı anlamına gelmemektedir. Standart dil görevi görececek bir lehçe, “ortak dil” olarak zaten ortaya çıkmıştı. Ancak buna rağmen bu konuda şu sorunlar görülüyordu: Tokyo (Edo) lehçesi temelli dil ‘ortak dil’ olarak kabul edilmesine rağmen kırsal kesimdeki halk arasında yaygın değildi; ayrıca günlük konuşma ile çok az bağlantısı olan yazı dili ve basın yayın kitleleri ulaşılamazlığı (Carroll, 2001: 54) bir sorun oluşturunuyordu.

17. yüzyılın başında Shōgun Tokugawa Ieyasu⁵² başkenti Edo’ya⁵³ taşıyarak, İmparatorluk başkenti Kyoto’ya rakip bir merkez kurmuştur. O zamana kadar Kyoto lehçesi⁵⁴ soylular sınıfı ile birlikte anılan prestij dili olmuştur. Bu lehçe uzun süre

⁵² (1543-1616) (徳川 家康) Tokugawa Shōgunluğunun kurucusudur.

⁵³ Bugünkü Tokyo şehrinin 1868’e kadar kullanılan ismidir. Bu sözcük 江戸 karakterleriyle yazılır, sözcük anlamı “haliç kapısı”dır.

⁵⁴ 京都弁 Kyoto-ben. Kyoto uzun yıllar imparatorluk sarayının bulunduğu bir yer olduğu için, bu lehçede sarayın etkisi görülmektedir. Saygı dili, imalı ifade, nazik

Edo lehçesine rakip dil olmaya devam etmiştir. İlk ulusal lehçe sözlüğü 1776'da ortaya çıkmış ve yine Kyoto lehçesini standart dil olarak vermiştir. Ancak bu sözlükte ülke çapında eğitilmiş yüksek sınıflar arasında Edo lehçesinin yükselen etkisi de belirtilmiştir (ibid, s.54).

Edo'da yaygın olarak kullanılan dil, -şehrin doğusundaki Shitamachi ticari şehir merkezindeki dükkânlar, tapınaklar bölgesinde kullanılan dil değil-, şehrin batısında Yamanote bölgesinde yaşayan yüksek ve orta sınıfın diliydi (ibid, s.54). Bu aynı zamanda 'ortak dil' ve 'standart dil'in de temellerini oluşturacak dildir.

Edo'nun gelişimi ve tüm Japonya'dan göçler, 'dönüşümlü zorunlu hizmet' (*sankin kōtai*)⁵⁵ sistemi (Twine, 1988: 438) ile birlikte ülkenin diğer bölge lehçelerinden unsurları tanıtmış oldu.

Meiji dönemiyle birlikte, hem politik güç hem de imparatorluk etkisi o zaman Tokyo adını alan Edo'ya kaymıştır. Önceki dönemlerde dikkat çekmeye başlayan 'ortak dil' sorunu bu dönemde pek çok araştırmacının üzerinde düşünüp, teoriler oluşturduğu bir konu olmuştur.

konuşma, dolaylı anlatım ve tüm bunların iğneleme amaçlı kullanımı da sıklıkla görülen öğelerdir. Araştırmacılara göre bu lehçeyi diğerlerinden ayıran en büyük özelliği ise zarafetidir.

⁵⁵ 参勤交代 Edo döneminde *daimyō* adı verilen derebeylerinin, dönüşümlü olarak Edo Shōgunluğuna hizmet ettiği sisteme verilen isimdir. *Sankin* sözcüğü bir dönem sarayda ya da buradaki anlamıyla shōgunun yanında hizmet etmek demektir. *Kōtai* sözcüğü ise, bu kişinin memleketine dönüp oradaki işlerini sürdürmesine olanak tanıyan, dönüşümle çalışmak anlamına gelmektedir.

Meiji dönemindeki yenileşme hareketlerinin başlamasıyla birlikte, çok sayıda radikal reform önerileri yapılmıştır. Bunların arasında Mori Arinori'nin⁵⁶ 1873'te yaptığı önerisi resmî dil olarak İngilizceye geçmek (Yeounsuk, 1996: 7) pragmatik yaklaşıma bir örnektir. Bu öneri, karışık Japonca yazısının bırakılıp Latin harfleriyle değiştirilmesi önerileriyle (özellikle Nanbu Yoshikazu tarafından 1871 yılında, ve daha sonra Latinceleştirme dernekleri tarafından yapılan önerilerle) paralellik gösterir. Yabancı bir dilin resmî dil olarak kabul edilmesi her ne kadar, dünyada eski sömürgelerde, örneğin Afrika'da görülse de, Japonya için uygun değildi. Carroll, Japonya'nın bu noktada kabul edilen tanınmış resmî bir standart dile sahip olmasa da, temel bir dili olduğunu söyler (Carroll, 2001: 53).

Dil ve ulus birliği kurmada, Japonya Avrupa'daki pek çok ulus devletin yaptıklarını takip etmiştir. Bu devletler, ulusun sınırlarını tanımlamak ve o sınırlar içindeki farklı grupları birleştirmek için, tek dil ve mümkün olduğunca bu tek dilin standartlaşmış biçimini kullanmışlardır. Japonya da ulusal bir standart dili tanımlamak ve o sınırlar içindeki farklı grupları birleştirmek için aynı politikayı uygulamayı tercih etmiştir (ibid, s.53).

1868 yılındaki Meiji restorasyonu ile İmparatorluk başkentinin Tokyo'ya aktarılmasıyla, bu bölge dilinin resmî 'standart dil' olarak geleceği ve 'ortak dil' olarak kullanılması neredeyse kesinleşmiş olur (ibid, s.54). Yine bu dönemden sonra ortaya çıkan görüşler, ülkenin dil politikası ve standart dil görüşünün de temellerini oluşturmuştur.

⁵⁶ (1847-1889) (森有礼) Kagoshima sülalesinden bir samurayın oğlu olarak dünyaya gelmiş ancak daha sonra Meiji döneminin önemli isimlerinden biri olmuştur. Devlet adamı ve diplomatıdır. Modern Japon eğitim sisteminin kurucusu olarak kabul edilir.

3.1.1.3. STANDART DİLİN BAŞLANGICI

Aslında, 20. yüzyılın başına kadar ülkenin resmî standart dili belirlenmemiştir. Bu hareket Japon dil politikasına büyük etkileri olan Ueda Kazutoshi'nin⁵⁷ Japonya'nın standart bir dile ihtiyacı olduğu teklifi ile başlamıştır (ibid, s.55). Japonya'da 'standart dil' olarak, bu sözcüğün kullanılmaya başlandığı dönemden itibaren günümüzde de Tokyo, Yamanote bölgesinde yaşayan yüksek ve orta sınıfın dili kabul edilmiştir. 1900 yılında Eğitim Bakanlığı, 'standart dil' eğitimine ilk kez destek vermiştir (Twine, 1988: 452). Standart dilin ilk kez 1902 yılında ders kitaplarında kullanılmaya başlandığı kabul edilir (Bolochilago, 2005: 32). 1902'de Japon Dili Araştırma Komitesi 'standart dil'i seçmek için görevlendirilmiştir.

1902'de kurulmuş olan Japon Dili Araştırma Komitesi'nin görevi şu konuları içeriyordu: Japon lehçelerini standart bir dil seçme bakış açısıyla araştırmak; Çince karakterleri atıp yerine fonetik yazı olan kanayı (Japon dili heceleri) veya romaji (Latin alfabesini) getirmenin bir yolunu araştırmak, yazı biçimi 'yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi' (*genbun itchi*)⁵⁸ ile uygun görülen yazı biçimi ve Japoncanın fonetik sistemini oluşturmak (Carroll, 2001: 55). Kurul 1905-1906 yıllarını kapsayan dönemde tüm bölgelerde geniş çaplı anketler gerçekleştirmiş, 1905 ve 1907 yılları arasında Yamanote lehçesinin 'standart dil' olduğu konusunda birçok

⁵⁷ (1867-1937) (上田萬年) Japon dilbilimcisidir. Kyoto Teikoku Üniversitesinin ilk dilbilimci öğretmenlerindendir. Bolochilago, Ueda'nın Japon dil politikası tarihinde ve Japon dil araştırmaları tarihinde çok önemli bir isim olduğunu vurgular (Bolochilago, 2005: 41).

⁵⁸ 言文一致運動 Bu konu sonraki bölümlerde incelenecektir.

rapor yayımlamıştır⁵⁹ (ibid, s.55). Ancak ünlü dilci ve dil komitelerinin 1900 yılından beri üyesi olan Ōtsuki Fumihiko⁶⁰ tarafından 1916'da 'Konuşma Dil Modeli'nin (*kōgohō*)⁶¹ yayımlanışına kadar bu karar tüm halk tarafından bilinmiyordu (ibid, s.55). Kurumun raporları ve Eğitim Bakanlığının Tokyo lehçesini kullanımı veya bu lehçenin kullanılarak oluşturulduğu kitaplar, zaten büyük ölçüde 'ortak dil' (*kyōtsūgo*) olarak kabul edilen bu dilin hem 'standart dil' olarak varlığını resmî bir şekilde onaylamış, hem de 'yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi'nin ilerlemesi için ortam hazırlamış oldu (ibid, s.55).

'Standart dil'in Japonya'da yerleşmesinde, bugün olduğu gibi o dönemde de Bakanlık tarafından uygun görüldüğü biçimiyle hazırlanan okul kitaplarının rolü

⁵⁹ Tanaka, "Standart dil" olarak kabul edilen Tokyo lehçesinin, Kyoto lehçesinden etkilendiği yönleri kanıtlamaya çalışır "Bugünün standart dili, Doğu Japonya'daki diğer lehçelerde bulunmayan özellikleri içerir, örneğin, kadın erkek konuşması arasındaki sistematik farklar gibi (*ze* ve *wa* gibi cümle sonundaki karakteristik maskülen, feminen ekleri)" (Carroll, 2001: 54). Tanaka ayrıca saygı dilinden (*keigo*) bahsederek, imparatorluk Kyoto'sunun bu özel konuşma biçiminin, 19. yüzyılın başından itibaren Tokyo konuşmasında yer aldığını söyler. "Dolayısıyla Japonca'nın karakteristik özelliği olarak bilinen bu iki özellik, gerçekte Kyoto lehçesine has özelliklerdir. Bugün bile, Kyoto halkı saygı dilini kullanmadaki ustalıklarıyla bilinirler." (Carroll, 2001: 54).

⁶⁰ (1847-1928) (大槻文彦) Ünlü dilbilimci, tarihçi ve sözlükçüdür. En ünlü iki eseri oluşturduğu iki Japonca sözlüktür.

⁶¹ 口語法

büyük olmuş kısa bir süre içinde genç nesiller arasında temel kavramlarda birlik oluşmasını sağlamıştır (ibid, s.55).

Ayrıca tüm bu değişiklikler hızla gerçekleşirken, 1910’lu yıllarda bir yandan da konunun teorisini oluşturmak üzere pek çok çalışma yapılmış ve bu teorilerle ilgili pek çok eser yayımlanmıştır.

3.1.1.4. STANDART JAPONCANIN YURTIÇİNDE VE YURTDIŞINDA YAYGINLAŞMASI

‘Standart dil’ ulusal eğitim sistemi ile desteklenirken, standart olmayan lehçeler ve diğer dillerin kullanımına destek verilmedi, hatta okullarda kullanımı cezalandırıldı. Böylece, bölgesel lehçeler ve Ainu⁶² ve Ryukuyan⁶³ dilleri standart

⁶² Ainular Japonya’nın kuzeyinde Hokkaido’da yaşayan etnik bir gruptur. Bu grubun konuştuğu dil olan Ainuca Japoncadan tamamen farklıdır ve araştırmacılarca henüz hangi dil grubundan türediği tespit edilememiştir. Ainular Japonlarla yüzyıllar boyunca süren temasları sırasında dil politikasında pek çok değişikliklere maruz kaldılar. 18. yüzyılın sonlarına kadar Japon halkından fiziksel ve dilbilimsel olarak ayırdılar. Japonca öğrenmeleri aktif bir şekilde engellendi. 1790’lı yıllarda kuzeyi tehdit eden Rus emperyalizminin yükselişi bu durumu değiştirdi. *Bakufular* daha önce *Matsumae* bölgesinin siyasi kontrolüne ve ticari tekeline bırakılmış olan ve Ainuların sadakat ve itaatini garanti etmeye çalışan Japon kültürünü öğrenmeye teşvik eden bir sindirme politikası uyguladılar (Siddle, 1996: 32-40). Siddle, medenileştirme ve aydınlatma görevi olarak gösterilen *Bakufuların* Japonlaştırma politikasını, Ainuları Japon gelenekleri ve yaşam biçimine uyum sağlamaya zorlayan

Japonca ile yer deşiştirerek, Japonya bütün, tek ulusal bir topluluk haline gelmiş oldu (ibid, s.55-56).

‘Standart dil’in öğretiminin uygulanması yolu ile içteki çalışmalar sürerken, Japonya denizaşırı sömürgelerinde dilbilimsel asimilasyon politikası izlemeye başlıyordu. Asya’da giderek yayılan ve büyük Asyacılık ülküsünün temellerini diliyle de sağlamak isteyen Japonya’nın Okinawa ve Hokkaido’da uyguladığı kültürel politikalar diğer bölgeler için model oluşturdu (Hunter, 2002: 65-98). Japonya’nın dış bölgelerini birleştirme isteği Japoncanın tüm imparatorluk içinde resm olarak tanınmasını sağladı. Bu Japoncanın yabancı dil olarak öğrenilmesini değil, imparatorluğun dili olarak, ulusal dil olarak Japoncanın yayılmasını sağladı (Carroll, 2001: 56). Japonya’nın sömürge ülkeler konusunda Avrupa modelini izlediği görüşüne karşı, Carroll, Japon dilinin Kore’de, Tayvan’da, Mançurya’da ve Çin’de ğretimi uygulamasının Afrika’da, Doğuda ve Amerika kıtasındaki Avrupa sömürgelerinin durumundan farklı bir boyuta sahip olduğuna dikkat çeker (2001: 56-57). Ayrıca, Japonya’nın, din, sanat, özellikle dil ve yazı sisteminde Çin’den çok eskiden beri Kore yoluyla etkilenmiş olduğunu hatırlatır.

bir girişim olarak tanımlar. Ancak 1821 yılında Rus tehdidinin uzaklaşmasından sonra, Ainular arasındaki Japon geleneklerini ve dilini yasaklayan önceki düzenlemeler geri getirilmiştir (Siddle, 1996: 46,52).

⁶³ Ryky adalarında yaşayan insanların dilidir. Japon dilinin alt kategorilerinden biri olarak kabul edilir ve kendi içinde de pek çok alt kategoriden oluşur.

Weiner, Japonya’da geçmişte uzun süre etkisini sürdürmüş olan, Çin merkezli dünya düzeninin ve onun medeniyet ve barbarlık tanımlarının⁶⁴ yerini zamanla Japon araştırmaları (*kokugaku*)⁶⁵ düşünürleri ve başka araştırmacılar tarafından ortaya konulan, Japon kültürünün üstünlüğünün daha fazla belirtilmesi gerektiğini öneren fikirlerin almasından bahseder (1994: 12-15). “19. yüzyıl sonunda gelişen Japonya fikri sadece yerel düşünceye bağlı kalmayıp ‘ırksal’ homojenlikle tanımlanmış ulus-ırk hiyerarşisinin varlığına yapay bir gerekçe sağlayan sosyal Darwinizm Batı teorisi tarafından da beslenmiştir. Çin ve Kore’nin modernizasyonu sağlama ve Batılı güçlere karşı koyma konusundaki başarısızlıkları, Japonya’nın bu hiyerarşide üstün durumunun bir kanıtı olarak görülmüştür” (Weiner, 1994: 20-21). Japonya’nın Çin-Japon⁶⁶ savaşını kazanması da bu düşünce eksenindedir (Carroll, 2001: 57). Bu

⁶⁴ Çin, çok eski dönemlerden beri, Çin dışında kalan tüm halkları barbar olarak tanımlardı.

⁶⁵ Dilbilim ve felsefe üzerine olan bu çalışmalar 17. yüzyılda Edo döneminde başlamıştır. Araştırmacıların temel inceleme konusu erken dönem Japon eserleri olmuştur. Motōri Norinaga, bu alanın temellerini atan en önemli isim olmuştur.

⁶⁶ Çin- Japon savaşı 1894-1895 yılları arasında yapılmıştır. Savaşın asıl sebebi Kore’nin hakimiyetini ele geçirmektir. Bu savaş Japonya’da, gazeteciler, entelektüeller ve diğer halk figürleri tarafından barbarlık ve medeniyet arasında çelişki olarak dile getirilmiştir. Çinlileri korkak ve barbarlar olarak karalayan sloganlar ünlü şarkılarda ‘medeniyet düşmanı’ olarak gösterilmiştir (Carroll, 2001: 57). Savaşın galibiyetle çıkan Japonlar için, bu savaşın en önemli sonucu ise diğer dünya devletlerine, dünya siyasi sahnesinde yerlerini aldıklarını göstermeleri olmuştur.

düşünceyle hareket eden Japonya ilerleyen dönemlerde önce Tayvan ve sonra Kore’de Büyük Asyacılık idealine eşlik eden dil politikalarını uygulamıştır. Shioda, *kokugo* kelimesinin ‘ulusal dil’ olarak modern anlamında Meiji döneminde kullanılmaya başlandığını, ancak Tayvan’ın işgal edilmesiyle Japonya dışında Japoncanın öğretilmesi anlamına gelmeye başladığını söyler. Bunun nedeni adanın Japonya toprakları olarak düşünülmesidir (ibid, s. 57). 1910 yılında istila edilen Kore’de ⁶⁷ başlangıçta yıllar süren iki dillilik politikası⁶⁸ uygulanmıştır. Daha sonra ise Japoncanın tek dil olarak eğitim ve devlet kurumlarında kullanıldığı tek dillilik politikasına dönmüştür (Gottlieb, 1995:107). Tamamen tek dillilik (Japonca) politikası ise işgalin son döneminde (1938-1945)⁶⁹ uygulanmaya başlamıştır (Carroll, 2001: 58).

⁶⁷ Japonlar 1910-1945 yılları arasında Kore’nin yönetimini ellerinde tutmuşlardır. Bunun temelinde ise Japonya’nın ‘Büyük Asyacılık’ 大アジア主義 düşüncesi yatmaktadır.

⁶⁸ Japonca ve Korecenin birlikte kullanılmasını içeren politikadır.

⁶⁹ 1930’dan itibaren, Kore’de okullarda Japonca tek dil olarak verilmeye başlanmış, Korece ise başlangıçta seçmeli dil olarak müfredatta yer almıştır. Ancak zaman içinde tüm eğitim kurumlarında Korecenin kullanımı tamamen yasaklanmıştır.

3.1.2. YAZI VE KONUŞMA DİLİNİ BİRLEŞTİRME HAREKETİ

(GENBUN ITCHI)

‘Standart dil’ oluşturma çabaları ve ‘yazı ve konuşma dilini birleştirme’ (*genbun itchi*) hareketi hemen hemen aynı zamanlarda ve birbirine bağlı olarak ortaya atılmış görüşlerdir. Japonya’da yapılan dil reformlarının da iki lokomotif olarak görülebilirler. Ancak yazı ve konuşma dilini birleştirebilmek için öncelikle ortak bir dil oluşturmak gerekli olduğu için bu çalışmada ‘standart dil’ konusu daha önce işlenmiştir.

‘Yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi’, ‘yazı dili’ reformu olarak kabul edilir. Bu hareket, yazı dilini mümkün olduğunca konuşma diline yakın şekle getirerek, yazı yoluyla bilgi, eğitim ve dolaylı olarak devlet politikasının geniş halk kitlelerine ulaşmasını hedefleyen bir harekettir.

3.1.2.1. ‘YAZI DİLİ’ (*BUNGO*)⁷⁰ – KONUŞMA DİLİ (*KŌGO*)⁷¹

Japonya’da, Meiji dönemiyle birlikte bu konu sorgulanıp, fikirler ve çözümler oluşturulana kadar, yazı ve konuşma dili birbirinden tamamen farklıydı. ‘Konuşma Dili’ (*kōgo*), yukarıda da anlatıldığı gibi, ülkenin farklı bölgelerinde farklı lehçeler ve ayrıca sınıf farklılıklarına göre çok büyük ayrılık göstermekteydi.

⁷⁰ 文語

⁷¹ 口語

‘Yazı Dili’ (*bungo*) ise orta Heian döneminde Çin etkisinde oluşturulmuş dilin neredeyse yüzyıllar boyunca hiç değişmeden korunmuş haliydi ve bu konunun eğitimini almamış bir kişi için anlaşılması imkânsızdı. Özellikle yönetimle ilgili metinlerde Çin dili etkisi yoğun olarak görülmekteydi.

3.1.2.2. BİRLEŞTİRME HAREKETİNE İHTİYAÇ DUYULMA NEDENİ

Yukarıda bahsedildiği gibi, yazı dili ve konuşma dili arasındaki bu uçurum, Meiji dönemiyle birlikte başlayan merkezîleştirme politikalarının uygulanmasında büyük zorluklar çıkarıyordu. Yapılan değişiklikler ve politik görüşlerin halka aktarılmasını engelliyordu. Diğer yandan ülkenin gelişmesinin halkın eğitilmesiyle olacağı görüşü, herkesin kolayca anlayabileceği, eğitim sürecini kolaylaştırıp hızlandıracak bir yazı dilini gerekli kılmıştı.

Twine, yazı dili olan klasik Japoncanın normal çağdaş konuşmadan dilbilgisel ve kelime kullanımı alanında oldukça ayrılık gösterdiğini vurgular (1988: 429). Bu durum edebiyatın herkese yayılması⁷² ve ülkenin eğitimsel ve ekonomik gelişiminde engel olarak görülmüştür. Carroll, standart konuşma dilini temel alan dilbilgisi ve kelime temelli tek bir yazı biçiminin oluşturulmasının bilginin akışı ve ülkenin merkezîleştirilmesi için halka ulaşılabilmesi yani dolayısıyla halkın yazılanları anlayabileceği bir ortam yaratabilmek çok öncelikli bir konu olduğunu söyler

⁷² Meiji dönemi başlarından itibaren, Futabatei Shimei (1864-1909), Yamada Mimyō (1868-1910), Ogiki Kōyō (1867-1903) gibi kişiler, konuşma diline yakın eserler vermişlerdir (Twine, 1988: 443)

(Carroll, 2001: 59). ‘Yazı ve konuşma dilini birleştirme’ hareketi bu zorunluluklar ve görüşlerle ortaya çıkmış ve gelişimini sürdürmüştür.

3.1.2.3. BİRLEŞTİRME HAREKETİNİN GELİŞİMİ

Meiji döneminden önce “standart bir yazı” dili oluşturma konusunun gündeme gelmeme sebebi, klasik yazı biçiminin kesin ve değişmez kuralları olmasından ve belli bir kesimin ayrıcalığı olarak görülmesinden kaynaklanmaktaydı. Pek çok farklı lehçe konuşan halktan insanların okuryazarlık bilgisi ise günlük işlerini sürdürmek için yeterliydi (Twine, 1988: 436). Ancak Meiji dönemiyle birlikte değişen sosyal yapı, hükümetin bu konudaki politik görüşü ve merkezîleştirme çabaları ile eski yazı biçimlerinin yerini, hem işlevsel hem manevi açıdan daha kullanışlı bir yazı biçimini alması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca Çincenin köklü etkisi de ortadan kaldırılmalıydı. Bu sayede dönemin standart konuşma diline yakın bir yazı oluşturulması mümkün olabilecekti. Bu düşüncelerle konuşma dilinin yazı diline nasıl aktarılabilceği ve bu yazı dilinin hangi standartlar üzerine oturması gerektiğiyle ilgili araştırmalar başlamıştır (Twine, 1988: 433).

Bu aşamada bu görüş erken Meiji aydınları ve siyasi teorisyenlerinin Çince etkisindeki Japonca bilgisine takılı kalmalarıyla ivme kazanamadı. İçerik ve biçimde ciddi yazının eğitilmiş elit tabakanın alanı olduğunu düşünülüyordu. 1870’lerin sonunda Fukuzawa Yukichi⁷³ sivil halkın hakları, eğitim, medeniyetin yapısı ve diğer felsefik ve siyasi konulardaki yazılarında bu ilkeyi benimseyerek daha basit bir biçim

⁷³ (1835-1901) (福澤 諭吉) Yazar, öğretmen ve politika teorisyenidir. Keiō Üniversitesinin kurucusudur. Görüşleri Meiji dönemini derinden etkilemiştir.

geliştiren taraftarlardan biri olarak (Carroll, 2001: 59) bu konuya farklı bir yaklaşımla ivme kazandırmıştır.

Fukuzawa ve onun gibi düşünener Japonya'nın modernleşmesinde halkın katkısının bir bütün olarak önemli olduğu biçiminde farklı bir bakış açısına sahiptiler. İletişimi geliştirmek kolaylaştırmak için daha basit bir yazı biçimi geliştirmeye çalışarak onlar da sınıflar arası engellerin ortadan kalkmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Bariyerler 1871'de sözde kaldırıldı ancak halkın çoğunluğu için yeterli düzeyde eğitime ve dolayısıyla bilgiye ve güce ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle uygulamada bu bariyerler varlığını sürdürdü (ibid, s.59).

1880'lerde 'yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi'nin edebiyat dünyasında yer edinmesi bu gelişimde önemli bir adımdı. Batıyla ilişkilerden etkilenen Japon romancılığının gelişmesi, Japonca yazı dilinin modernleşmesinde en önemli etkendi. Gazetelerde ise bu tarzın kullanımı Taishō dönemine kadar yaygınlaşmamıştır (ibid, s. 59).

1897'den itibaren eğitim ve yayıncılıkta klasik 'normal yazı' (futsūbun) yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. 'Normal yazı' konuşma dilinin yazıya aktarılmasına karşı çıkanlarca alternatif çözüm olarak sunulmuştur (Twine, 1988: 434).

Bu hareket, kullarımdaki yazı dili karışıklıklarını basitleştirme ve yazı dili ile konuşma dili arasındaki uçurumu azaltma, böylece yazı standardının gelişimini kolaylaştırma sürecini başlattı. Çeşitli klasik biçimlerin konuşma dili temelli tarzla yer değıştirmesi, 'standart dil'in konumu ve meşruluğunun oluşturulmasında, hem yazı hem konuşma dili biçiminde iletişim için etkili bir aracı haline getirmede önemliydi. Ancak bu gelişim yavaş ilerliyordu ve konuşma ve yazı dili arasındaki

uçurum II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonrasındaki döneme kadar, yarım yüzyıl süren büyük reformlarla devam etti (Carroll, 2001: 59).

3.1.2.4. BİRLEŞTİRME HAREKETİNİN SONUCU

Günlük konuşma tarzındaki yazı biçiminin 'yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi' aracılığı ile gelişmesi, dil politikası ve planlamasının çoğunlukla bağımsız kişiler tarafından teşvik edildiğini gösterir. Hükümet burada öncülüğü almayıp daha çok kurgu yazılarda ve gazetelerde zaten oluşan gelişmeleri takip etti. 'Yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi' baskı grubunun görüşlerini dinlediler, Dil Araştırma Kurulu aracılığıyla seçeneklerini inceleyerek, daha sonra mevcut durumdaki gelişmelere resmî izin verdiler (ibid, s.60).

3.1.3. YAZI REFORMU

Yazı reformu, yukarıda incelenmiş olan 'standart dil' ve 'yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi' ile birlikte, Meiji döneminin başlarından itibaren, gerek araştırmacıların, gerek resmî oluşumların üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Sonuç itibariyle tüm diğer dil reformları gibi, yüzyıldan fazla bir süre boyunca çeşitli aşamalarla dönüşerek günümüzdeki şekline ulaşmıştır.

'Standart dil' olarak resmî olarak onaylanmış bir lehçe ve konuşma diline yakın yazı dili geliştirdikten sonra geriye kalan en önemli konu yazı reformu

yapmaktı. Bu konuda Çince karakterleri bırakmak ya da sınırlamak; *hiragana*⁷⁴ veya *katakana*⁷⁵ yaygın kullanımı veya Latin harflerine geçmek gibi pek çok farklı görüş oluşturulmuştu. Bu konular aşağıda incelenecektir.

3.1.3.1. YAZI REFORMUNA DAİR GÖRÜŞLER

Meiji dönemi restorasyonundan önce, dil reformunda erken ve uzun süreli bir kampanyacı olan Meiji döneminin önemli isimlerinden Maejima Hisoka⁷⁶, 1867’de Çince karakterlerin kaldırılması için Shōgun’a⁷⁷ bir öneri verdi. (Yeounsuk, 1996: 24). 1880’lerde Japoncanın sadece kana biçiminde yazılmasını destekleyen hareket gelişti ve 1883 yılında ‘Kana Derneği’ni (*Kana no kai*) kurmak üzere üç grup birleşti. Ancak bu dernek yazı reformunda en temel gerekliliğin günlük yazı biçimini adapte etmeye duyulan ihtiyacı fark edemedi. Ayrıca tarihsel ve telaffuz temelli kana

⁷⁴ 8. yy.da ortaya çıkan ve fonetik bir alfabe olan Manyōgana’dan geliştirilmiş hece sistemine dayalı bir alfabedir. Başlangıç dönemlerinde 50 heceden oluşan bu alfabe, günümüzde 46 heceden oluşmaktadır. (Yeounsuk, 1996: x)

⁷⁵ Başlangıçta rahiplerin Çince karakterleri basitleştirerek oluşturuldukları fonetik alfabedir. Hiragana gibi başlangıçta 50 heceden oluşan bu alfabe, günümüzde 46 heceden oluşmaktadır ve kullanım alanları belirlenmiştir.

⁷⁶ (1835-1919) (前島密) Japon iş adamı ve devlet adamıdır. Önce posta şirketi daha sonra da, 1872’de kendi gazetesini kurmuştur. Waseda üniversitesinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Bir demir yolu şirketi de kurmuştur. 1888’de itibaren politikada da yer almıştır.

⁷⁷ Tokugawa Yoshinobu (徳川 慶喜) (1837-1933) 15. ve son shōgundur.

kullanımının getirileri konusunda anlaşmazlıklar vardı ve dernek 1889'da gerilemeye geçti. Aynı zamanda, Latinceleştirmeye destek büyüyordu. Latinceleştirme Derneği (*Romaji-kai*)⁷⁸ 1885'de kuruldu. Bu durumda hem Latinceleştirmenin birbiriyle yarışan sistemleri ile ilgili⁷⁹, hem de günlük yazı biçimini geliştirmeye duyulan ihtiyaç konusunda bu dernekte de iç anlaşmazlık çıktı. Ancak bu dernek bugün bile varlığını sürdürmektedir, az sayıda oldukça yaşlı üyeleri Latinceleştirmenin kullanımı ve geniş çevrelerce anlaşılmasını sağlamak için hâlâ çalışmaktadır (Carroll, 2001: 61).

1900 yılında Eğitim Bakanlığının ilk girişimi yapıldı: İlkokul düzeyinde öğretilen karakterlerin sayısının azaltılmasıyla yazı dili öğretiminin basitleştirilmesi, kullanılan kana biçimlerinin standartlaştırılması, telaffuz konusunda Çince-Japonca kelimeler için kana kullanımını temel alma gibi pek çok konuyla ilgili ilk girişimler yapıldı (ibid.).

Bu dönemde çok sayıda birbirleriyle yarışan teoriler vardı, fakat 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında büyük destek genel kullanımda Çince karakterlerin sayısının sınırlandırılması fikrini oluşturdu (ibid, 2001: 61-62). Çin-Japon Savaşı ve

⁷⁸ 羅馬字会

⁷⁹ Hepburn ve Nihonshiki sistemlerinden bahsedilmektedir. Hepburn sistemi (ヘボン式ローマ字 *Hebon-shiki Rōmaji*) James Curtis Hepburn tarafından 1887'de oluşturulan Japonca-İngilizce sözlükte kullandığı yöntemdir. Yukarıda adı geçen Latince Derneğinin 1885'de önerdiği sistemi uygulamıştır. Nihonshiki sistemi (日本式ローマ字) ise Takakade tarafından 1885 yılında Hepburn adı verilen sistemden sonra oluşturulmuştur.

Rus-Japon Savaşı'ndaki zaferler (1904-05) ulusal bilinci uyandırarak Latinceleştirilme görüşünün gözden düşüp yerli kana hecelerinin kullanılması (Gottlieb, 1995: 25) önerisinin destek bulmasını sağlamış ancak ilk Ulusal Dil Araştırma Kurulunun⁸⁰ ciddi tartışmalarına rağmen bu gerçekleşmemiştir. Carroll, bu durumu “büyük oranda elit tabakanın mevcut sisteme güçlü bağlılığına ve onların uygulama üzerinde kültür ve gelenek önceliklerine” (2001: 62) bağlamaktadır.

3.1.3.2. YAZI REFORMU: RESMÎ KARAR

Japon Dil Araştırma Komitesi, 1905 yılına Hükümete verdiği raporda Çince karakterlerin kaldırılması görüşünü reddetmiştir. Bu görüş II. Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar ortaya çıkmıştır. Komite Mayıs 1923'te genel kullanım için 1962 sınırlandırılmış karakter listesi⁸¹ önermiştir. 1925'ten sonra yeniden gözden geçirilmiş 2108 Çince karakter listesi gazetelerde gönüllü olarak uygulanmıştır (Seeley, 1991: 146-147).

3.1.4. REFORMLARIN YAYGINLAŞMASINDA YAYINLARIN ETKİSİ

Dil standartlarının ve standart dillerin gelişmesi çalışmasında, Joseph, yayınlar aracılığıyla standart dile temas eden insan sayısının daha önceden edebiyattan etkilenen insan sayısını fazlasıyla geçtiği gerçeğini vurgular. Bununla

⁸⁰ 1902'de kurulmuştur.

⁸¹ Jōyō kanji

birlikte, bu ortaya çıkışın tek başına standart dillerin yaygınlaşmasına ve standart olmayan lehçelerin önemini kaybedişine ne kadar etkisi olduğunun belirsiz olduğunu vurgulayarak devam eder, bunun sebebini de tek yönlü yayın türünün dil öğrenmede yetersiz kalacağı düşüncesine bağlar. Joseph, yayının standart dillerin yayılmasında o yüzyılda nicel bir değişik olmasını sağlamaya yardım ettiğini ama hiçbir şekilde nitel olmadığını da belirtir (1987: 78).

Japonya’da bir yanda yapılan reformların teorileri oluşturulup, resmî destekle ilerlerken, 1920 sonrası dönemde dil konusundaki devlet politikası yazılı basın, daha sonraları da radyo gibi kimi yayın organlarınca desteklenmiştir. Örneğin, radyo yayınlarına 1925’te başlamış olan NHK⁸² yayın şirketi, ulusça tanınmış ve kabul edilebilir standart konuşma dilinin yayılmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur (Carroll, 2001: 62).

Japonya’da yayınlar yüzyılın ilk 20 yılındaki büyük reformlardan sonra hâlâ kalan sorunlara dikkat çekmektedir. En önemlisi yazı dili ve konuşma dili arasındaki ayrılık, ‘yazı ve konuşma dilini birleştirme hareketi’nin başarısına rağmen o dönemde hâlâ devam ediyordu (ibid, s.63).⁸³

Sesli yayıncılığa geçildiğinde ise, NHK, nüfusun çoğunluğu tarafından anlaşılabilir ve kabul edilebilir mevcut yazı standardına denk bir konuşma dili biçiminde Japonca konuşma dili türünü tanımlama ve kullanma sorunuyla karşılaştı.

⁸² 日本放送協会, (*Nippon Hōsō Kyōkai*) Japon ulusal yayın kurumudur. Türkiye’deki TRT’nin muadilidir.

⁸³ Yayıncılığın ilk günlerinde her şey yazılı basından oluşuyordu. Haberler doğrudan gazetelerden ve basın ajanslarından alınıyordu. Konuşma diline tek ayrıcalık yazıdaki kibar fiil biçimlerini ‘*de aru*’dan kibar ‘*de arimasu*’ biçimine çevirmektir.

Sonunda  lke çapında yayında yüksek ve orta seviye Tokyo konuşması temelli standart lehçenin kullanılmasına karar verildi. Böylece yazı dilinin standartlaşması konusunda devam eden değişim, yayınların başlaması ile ülke çapında standart konuşma dilinin desteklenerek yaygınlaşmasını sağladı (ibid, s. 63).

Okullarda yazı standardının yaygınlaşmasında yazı örneklerinin okul kitaplarında verilmesindeki gibi yayınlarda da standart konuşma dilinden örnekler verilmiş oldu. Taish  döneminin başından beri okullarda kendi lehçelerini kullanan öğrencilere cezalar verilerek standart konuşma dilinin kullanılmasına verilen önem arttırılmıştı (ibid, s. 63-64). Bu yüzyılın ilk dönemindeki bazı acımasız tedbirlere rağmen yaygın eğitimin standart konuşma dilini yaymada yetersiz olduğu görüldü, çünkü öğretmenlerin çoğu öğrettikleri bölgenin halkıydılar ve kendileri de bu nedenle çok iyi ‘standart dil’ konuşucusu değillerdi. Ulusal yayıncılığın gelişimi başkentteki orta ve yüksek sınıfın konuşmasını temel alan standart lehçenin üstünlüğünü kesinleştiren bir durumdu (ibid, s. 64).

3.1.5. REFORMLARDA DURAKLAMALAR: YAYILMA VE SAVAş D NEM 

1930’larda ultra ulusalcılık ve asker  dönem sırasında, politik görüşün değişmesiyle reformlarda duraklamalar görülmeye başlandı (ibid, s. 64).

Eğitim Bakanlığı tarafından 1937 yılında kurulan ‘Müzakereye Dayalı Eğitim Kurulu’ (*Kyoiku Shingikai*) tarafından yayımlanan bir raporda da belirtildiği gibi, (ibid, s. 64) yazı sisteminin basitleştirilmesi de dahil olmak üzere, Çince karakterleri fonetik sistemle (kana veya Latin harfleri ile) değiştirmeye veya Çince karakterlerin

genel kullanımdaki sayılarını azaltmaya yönelik hareketler durduruldu. Özellikle Eylül 1931'deki Mançurya Vakası⁸⁴ Geçici Komitenin önerdiği 1856 karakterlik gözden geçirilmiş listenin tanıtımını engelledi. Bunun sebebi bir anlamda Japonya'da çok kullanılmayan pek çok Çince yer adı ve kişi adının kullanılma gerekliliği idi; ancak daha da önemlisi ideolojik terimlerde, ordunun 'Çince-Japonca kelimeler' (*kango*)⁸⁵ ve zor karakterleri kullanma tutkusuydu (ibid, s.64-65). Bu yaklaşım Japonya'yı siyasi ve kültürel anlamda diğer Asya ülkeleriyle 'Büyük Asya Ortak Refah Çevresi' biçiminde tekrar düzene sokma amacının bir bölümü olarak görüldüğünde daha çok anlam ifade eder (ibid, s. 65). Çince karakterler ve Çince-Japonca kelimeler Batıya karşı Çin ve Japonya arasındaki bağları özellikle tekrar vurgulama görevi görmüştür. Çince karakterlerin ve Çince-Japonca kelimelerin doğal bir şekilde kabullenilmesi ilk olarak Meiji döneminde ortaya atılan Batı kökenli kelimelerin temizlenmesi konusundaki fikirler bu dönemde destek görmüştür. Ayrıca İngilizce eğitim de durdurulmuştur (ibid.).

Geçici Kurulun yerine 1934 yılında geçen Ulusal Dil Kurulu, Çince karakterler reformu üzerine yapılan müzakerelerde büyük dikkat göstermek zorunda kaldı. Gerçi devlet dairelerinde ve genel kullanımda kullanılması önerilen 'Standart Çince Karakterler Listesi' (*hyōjun kanji-hyo*)⁸⁶ Aralık 1942'de yayımlanmıştı, fakat

⁸⁴ 2. Çin-Japon savaşının öncü olaylarından biridir. Mukden Vakası olarak da bilinir. Japonların hâkim olduğu bir tren yolu bombalanınca, Japonlar bundan Çinlileri sorumlu tutmuşlardır. Bir sonraki sene de Manchukuo'nun ele geçirilmesiyle devam etmiştir.

⁸⁵ 漢語

⁸⁶ 標準漢字表

bu liste önerilen 1923 karakterden yaklaşık 700 daha fazla karakter içeriyordu ve 2669 karakterden oluşuyordu (Seeley, 1991: 148-149).

Japonya'nın sömürgelerindeki halka Japonca öğretme sorunları, reformcuların taleplerini arttırmıştı. Bu arada hem denizciler hem kara ordusu da reformun ilk destekçisiydiler. Ancak sonuçta ulusalcılar kazandı.⁸⁷ (Bolochilago, 2005: 37; Seeley, 1991: 150-151).

Ultra ulusalcılık ve askerî politika iklimi doğal olarak ulusal yayıncılık organizasyonunu da etkiledi. Yayın dilinde diğer gelişmeler yine bu dönemde oluştu. 1934 yılında NHK 'Yayın Dilini Araştırma ve Telaffuzu Geliştirme Komitesi'ni (*Hōsō yogo narabi ni hatsuon kaizen chōsa iinkai*) kurdu, ayrıca tüm spikerler için Tokyo'da sınav sistemi oluşturuldu. Bu iki gelişme, NHK'nın kabul edilebilir dil kullanımı aşamasını etkili bir biçimde merkezileştirdi (Carroll, 2001: 66).

3.1.6. SAVAŞ SONRASI İŞGAL DÖNEMİNDE GÖRÜŞLER VE ÇALIŞMALAR (1945-1952)

1945'te Japonya'nın II. Dünya Savaşından yenik çıkmasından sonra ülkede yeni reformlar dönemi başlamıştır. Eğitim Bakanlığının 1950'deki bir yayınında

⁸⁷ Bununla birlikte, pragmatik düşünceler en azından bir anlamda ideolojik olanlardan ağır bastı. Şubat 1940'ta ordu, çok sayıdaki acemi askerlerinin düşük düzeydeki bilgisinin muhtemel feci sonuçlarını engellemek için silah parçaları için kullanılan terimlendirmeyi basitleştirmek tarihi 'kana kullanımı'nı (*kanazukai*) bırakmak basitleştirilmiş fonetik sistemle değiştirmek, silahları ve operasyonlarını tanımlamak zorunda kaldı (Carroll 2001: 65-66).

savaş sonrası beş yılın, “sadece Japon eğitim tarihi için değil, hem de Japon halkının ruhunun yeniden doğuşu olarak da adlandırılabilen ulusal dil tarihi için çağ oluşturma dönemi olduğu” belirtilmiştir (ibid, 2001: 66).

Bolochilago, 1946’da 27 Amerikalı eğitmenden oluşan bir grubun yaptığı araştırmalar sonucu sundukları önerilerin, savaş sonrası Japon dil politikasında etkili olduğunu yazar. Bu önerilerde, “Japoncanın yenileştirilmesi, öğretmenlerin eğitimi politikası, 6 yıllık zorunlu eğitimin 9 yıla çıkarılması,” gibi konular yer almaktaydı. Ayrıca “Latin harflerinin yaygın kullanımı” talep edilmişti. Yine bu öneriler doğrultusunda Japonya’da ‘standart dil’ eğitimi yerine ‘ortak dil’ eğitimi politikası görüşü ortaya atılmıştı (Bolochilago, 2005: 37). Bolochilago, buna rağmen, savaş sonrasında sadece sözcüğün kullanımının değiştiğini, özünün aynı kaldığını söyler (ibid, s. 38).

Japonya’da II. Dünya Savaşı sonrasında hızla gelişen toplumda yazı dilinde reforma duyulan ihtiyaç ile 1948 yılında Ulusal Dil Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Kurumun kurulma amacı ise “Japon dili ve günlük hayatta Japonların kullandıkları anlatım biçimlerini bilimsel olarak incelemek ve Japon dilinin gelişimi için temel hazırlamak” olarak belirlenmiştir (Sugiyama (Tekmen) 2002: 22).

Dilin sahip olduğu düşünülen güç Eğitim Bakanlığının yukarıda belirtilen eğitim reformu raporunda da örneklendirilmiştir: ‘Dil reformu sorunu sadece eğitim reformunun ilk basamağını şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda kültürde ve halkın en başından itibaren hayatında devrim yaratan büyük öneme sahiptir’ (Carroll, 2001: 67).

3.2. 1952'DEN GÜNÜMÜZE JAPON DİL POLİTİKASI

Japonya'da uzun bir dönem dil politikası denildiğinde ana dili öğretimi politikası ile yabancı dil eğitimi politikası akla geliyordu. Ancak, yakın zamanda ülkedeki yabancı sayısının artması ile Japonca'yı ana dili olarak konuşmayanların sayısı da arttı. Böylelikle yabancılara yönelik Japonca eğitimi ve yabancılardan ana dili bilgisi hizmeti gibi farklı yaklaşımlar da görülmeye başlandı.

Japonya'da ana dili Japonca olanların sayısı fazla olduğu söylenmektedir. Ancak dünyada Japonya gibi ülkeler istisna olup, farklı ana dili konuşan kişilerin bir arada yaşadığı ülkelerin sayısı fazladır. Bu durumda resmî dilin ne olacağı, eğitimde hangi dilin kullanılacağı büyük bir problem olmaktadır.

Hiroshi Hiyama Japonya'nın İngilizce baskısına karşı kendi dilini korumaya çalıştığını belirttiği yazısında hükümetin küreselleşme ile ortaya çıkan yabancı kelime akınına yılda iki kez uzmanların toplanarak İngilizce terimlere Japonca karşılıklar önerdiklerini belirtmektedir. Politikacı ve bürokratlar tarafından yerli yersiz sıklıkla kullanılan İngilizce ifadelerin Japonların alışık olmadığı, tanımadığı bilmediği ifadeler olduğundan karışıklığa yol açtığından söz eder (Hiyama, 2002).

Daha önceden yeni ürünler, yeni kavramlar için isimler Çince karakterlerin birleştirilmesinden oluşmakta iken, günümüzde yabancı kelimenin (genellikle İngilizce) aynen alınması ve Japoncaya uygun şekilde telaffuz edilmesi biçiminde geliştiğini belirtir. Bürokratların, politikacıların ve gazetecilerin daha modern görünmek için konuşmalarında “*inobêshon*” (*innovation*), *insentibu*” (*incentive*) gibi kelimelere yer vermekte olduklarını belirtir.

Japonya’da uluslararasılaşma (*kokusaika*) terimi kullanılmaktadır. Bu terim diğer ülkelerde öğrenci değişimi, iş ortaklığı, ticari ortaklık gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Ancak, bu terim Japonya’nın savaş sonrası tarihinin belirgin özelliklerini ve Japon davranışı ile ilgili farklı görüşleri içerir. 1970’lerde Japonluk, Japonlar üzerine araştırma yapan Japonoloji çalışmalarında artış oldu. II. Dünya Savaşı ardından Japonya’nın ve Japon kimliğinin devamlılığını sağlamak için Japonların kendilerini farketmek ve yeniden tanımlamalarına ihtiyaç vardı (Hashimoto, 2000).

Japonların yazı sisteminde günümüzde *kanji*⁸⁸, *hiragana*, *katakana* ve genellikle yabancılara yönelik kullanılan *rōmaji*⁸⁹ olmak üzere 4 ayrı yazı sistemi kullanılmaktadır. II. Dünya Savaşı’nın ardından Japon ulusu günlük hayatla ilgili pek çok değişiklik yapmak zorunda kaldı. Karakter sayısı kullanımında kısıtlamaya gidilerek 1946 yılında Ulusal Dil Kurulu (*kokugo Shingikai*) tarafından 1850 ‘Çince karakterlerin güncel kullanımı’ (*tōyō kanji*) yayımlandı. Bunlardan 881’inin ilköğretimde öğretilmesi zorunlu tutuldu. *Tōyō kanji*’lerin günlük hayatta, örneğin çocukların adını koymada yol açtığı sınırlayıcılık nedeniyle düzenleme getirilerek bu

⁸⁸ Kanji 漢字 sözcük anlamı olarak Çin’in Han Hanedanlığının harfleri demektir. Japonya’daki en eski kanji yazılı buluntulara erken dönemlerden itibaren rastlansa da, kanjinin yazı dili olarak kullanılmaya başlanmasıyla ilgili kesin tarihler bilinmemektedir. Bilinen en eski yazılı eser olan Kojiki 古事記 712 yılına tarihlenmektedir ve *kanbun* olarak yazılmıştır. Zamanla bu harflerin geliştirilmesiyle bu harflerin Çince (*onyomi*) ve Japonca (*kunyomi*) okunuşları kullanılmaya başlanmıştır.

⁸⁹ Japoncanın Latin harfleriyle yazılan şeklidir.

listeye ek olarak 92 karakter daha seçilmiş ve kullanımına 1951 yılından itibaren izin verilmiştir. 1981 yılında 1946 yılından beri kullanımda olan *tōyō kanji* listesi yerine ‘Çince karakterlerin genel kullanımı’ (*jōyō kanji*) listesi getirilerek karakter sayısı 1945’e yükseltilmiştir (Seeley, 1995: 27-29). İlköğretimde mecbur tutulan kanji sayısı da 881’den 996’ya yükseltildi (ibid, s. 175). Hiragana ve Katakana hece tabloları 46’şar heceden oluşmaktadır. Hiragana genellikle Japonca ekler ve sözcükler ile bağlaçların yazımında, Katakana ise yabancı yer ve kişi adları, alıntı sözler, yansıma sesleri ve telgraf yazımında kullanılmaktadır. Japoncanın Latinceleştirilmesinde kullanılan sistemlere bakıldığında temel olarak Hepburn, Kunreishiki ve Nihonshiki sistemlerinin kullanıldığı görülür. Hepburn İngilizcenin heceleme sistemine, Kunreishiki ise Japon heceleme sistemine göre oluşturulmuştur. İngilizce telaffuza alışkın olanların Hepburn sistemine göre yazılanları okumalarının bir anlamda daha kolay olduğu görülür (Shibatani, 1990: 128).

Çok sayıda resmî veya yarı resmî kurumlar Japonya’da dil politikası alanında rol oynarlar, ancak hepsi Eğitim ve Kültür Bakanlığı⁹⁰ altında toplanırlar. Günümüzde bu kurumların her birinin farklı bir konumu, görevi vardır, ancak yine de birbirleri ile bağlantıları, ortak çalışmaları vardır.

Japonya’da dil ile ilgili kurulan kurumlar şunlardır:

-Dil Politikası Derneği *Gengo seisaku no kai*⁹¹

- Kana Hece Alfabesi Derneği *Kanamojikai*⁹²

⁹⁰ *Monbu Kagakushō* 文部科学省

⁹¹(JACET) 言語政策研究会

- Japonca Sorunları Danışma Derneği *Kokugo mondai kyōgikai*⁹³
- Ulusal Dil Kurulu *Kokugo Shingikai*⁹⁴
- Ulusal Dil Araştırma Enstitüsü *Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo*⁹⁵
- Japon Vakfı *Kokusai Koryukikin*⁹⁶
- Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı *JICA*⁹⁷
- Eğitim ve Kültür Bakanlığı Japonca Bürosu *Monbushō Kokugoka*⁹⁸
- Japonya Latin Harfleri Derneği (Japonya Latin Harfleri Eğitim Danışma Derneği)
*Jaidan-Hōjin Nippon Romajikai*⁹⁹

⁹² カナ文字会 1920 yılında kurulmuştur. Amacı Çince karakterlerin kullanımını kaldırmak ve *katakanay*ı yazım biçimi olarak kullanmaktır.

⁹³ 國語問題協議會 Japonca'ya dair araştırma problemi olarak kabul edilen saygı dili, alfabe türleri gibi konularda danışma görevi üstlenir (<http://kokumonkyo.jp/>)

⁹⁴ 国語審議会 Daha sonraki bölümlerde incelenecektir.

⁹⁵ 国立国語研究所 Daha sonraki bölümlerde incelenecektir.

⁹⁶ 国際交流基金 Daha sonraki bölümlerde incelenecektir.

⁹⁷ 独立行政法人国際協力機構 (*dokuritsu gyōseihōjin kokusai kyōryoku kikō*). İngilizce *Japan International Cooperation Agency* sözcüklerinin ilk harflerinin kısaltmasıyla oluşturulmuş bir isimdir. Türkiye'de de JICA ismiyle bilinir (<http://www.jica.go.jp/turkey/turkish/>)

⁹⁸ 文部省国語課

⁹⁹ 日本ローマ字会 (社団法人日本ローマ字) (<http://www.roomazi.org/>)

Japonya dil ile ilgili çok sayıda kuruma sahiptir. Bu kurumlar bir bütün içinde hareket etmektedir. Her kuruluşun belli bir çalışma alanı olmasına rağmen, bir bütün oluşturabilmelerinin temelinde yatan iş bölümünün, ortak çalışma tarzlarının ortaya konması ile dilin bir sistem içinde ele alındığı görülür. Japonya’da dil çalışmalarının, dil politikası uygulamalarının ortak çalışmalarla yürütüldüğü düşünülebilir.

Japoncadaki dil çalışmalarına bakıldığında, Japonca için “*Nihongo*” ve “*Kokugo*” biçiminde iki ayrı kavramın kullanıldığı görülür. ‘*Nihongo*’ (Japonca) yabancı dil olarak Japonca’yı, ‘*Kokugo*’ ise ana dili olarak Japonca’yı belirtmektedir. Bu iki kavram dil politikasının yönlendirilmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla; bu, Japonca üzerine iki ayrı dil politikasının varlığına dair bir ipucudur. Bu açıdan bakıldığında, “*Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo*” ve “*Kokusai Koryukikin*” olarak iki kurumun altında yer alan dil çalışmalarının yönünün belirginliğinden söz edilebilir.

Diğer yandan ‘*Kokugo Shingikai*’ (Ulusal Dil Kurulu) dil politikasını belirlemek amacıyla kurulan bir kuruldur. Dilin yaşayan bir varlık olduğunu göz önünde bulundurarak sadece dil araştırmacılarının değil, şair, sanatçı gibi dille uğraşan toplumun değişik kesimlerinden kişilerin de katıldığı bir kuruldur. Dolayısıyla bu kurulda yaşayan Japonca ele alınarak sorunlar ve çözümlerin ortaya konduğu söylenebilir.

Tüm bu politikalarda eksikliği dikkat çeken şey ise, azınlık dillerine yönelik politikalardır.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Hatori, Ainular ve Okinawalılar da dâhil Japon nüfusunun 127.5 milyon olduğunu ancak nüfus sayımı anketinde sorulmadığı için etnik grupların nüfusunun bilinemediğini ve Meiji döneminden itibaren sürdürülen politikalarla bu grupların dillerinin giderek yok olduğunu vurgular. Günümüzde bu grupların kendi dillerini ve

Kokugo ve *Nihongo* konusuna dönecek olursak, Ulusal Dil Kurulu 2000 yılı raporunda yabancı dil olarak Japoncanın öğretilmesi ve anadil olarak Japonca öğretilmesi konusunda farklı konularda aşağıda inceleyeceğimiz önerileri getirmiştir. Bu raporun burada yer alması ayrıca kurulun olayları ele alış ve çözüm getirme şekline de bir örnek oluşturacaktır.

1) Japoncanın yabancı dil ve ikinci dil olarak öğrenimine destek: Dünyada giderek artan sayıda kişi tarafından Japoncanın öğrenilmesi, çok dillilik ve kültürün iletilmesi için dilin önemi (Hatori, 2005: 51)

2) Ana dil olarak Japoncanın iletişimsel yeterliliğine dair öneriler: Kurul raporunda ilginç bir konuya daha dikkati çekmiştir. Bu, Japonların *ishin denshin* olarak ifade ettikleri, sözcükleri kullanmadan kendilerini ifade etmelerinin (*sasshi*) uluslararası platformlarda sıklıkla yanlış anlaşılmalara sonuçlandığıdır. Bu raporda

kültürlerini öğrenebileceği okulların sayısı giderek artıyor olsa da, Hatori Japonca ve İngilizce eğitimle karşılaştırıldığında çok küçük ölçekli olduğunu söyler. (Hatori, 2005: 47) Bu grupların dışında, Japonya’da 2 milyona yakın göçmenin yaşadığı bilinmektedir. Savaş döneminde Japonya’ya getirilip, kökenleriyle bağlantısı kopmuş yabancılar bu sayıya dâhil değildir. Bu azınlıkların kendi okullarını kurmalarına, dillerini ve kültürlerini kendi genç nesillerine aktarmaya çalışmalarına izin verilse ve az sayıda da olsa bu okullar var olsa bile, Hatori, bu okulların resmî olarak Japon okullarıyla aynı statüde olmamaları sebebiyle pek çok çocuk, kendi kültürlerine dair hiçbir eğitimin olmadığı Japon okullarında eğitilmektedir demektedir. (Hatori, 2005: 48)

Japonların kültürler arası iletişimde üç noktaya dikkat etmesi gerektiği vurgulanır: Düşüncelerin tamamını sözcüklere dökmek, yalın, kesin ve mantıklı konuşmak, ifade ve anlamada esnek olmak. Kurulun bunlarla, Japonların kendilerini değiştirmelerini gerekliliğini değil, anlaşmanın önemini vurgulamakta olduğu belirtilir (ibid, s. 52).

3) Hızla artan katakana sözcükler ve yabancı sözcüklerle ilgili öneriler: Kurul dışarıdan alınan sözcükleri 3 grupta inceler 1) yeni kavramlar ve aletler için isimler örnek: rajio,2) teknik terimler örn. ozon (ozone), 3) yabancı sözcüklere dair yeni imajların kullanılması örn: kyaria-uuman (career woman) (ibid, s.51).

Bu nedenle oluşan problemler raporda şu şekilde ortaya konmuştur: Yeni sözcüklerin anlaşılmasında zorluktan kaynaklanan iletişim problemleri özellikle ileri yaşta vatandaşlar için anlamı kavramadaki zorluklar, Japonca öğrenen yabancılar için Japonca'yı anlamadaki zorluklar ve yabancı dil öğrenen Japonlar için güçlükler. Üçüncü olarak, özellikle, akademik, devlet ve basın organlarından bu sözcüklerin dikkatli kullanımı. Genel halkın bu sözcüklere daha eleştirel yaklaşması. Kurul, kamu kurumları ve yayın organlarında yer etmiş yabancı sözcüklerin devamı ve oturmamış sözcüklerin Japoncalarıyla değiştirilmesi yönünde öneride bulunmuştur. (ibid, s.52-53)

3.3. GÜNÜMÜZDE ANA DİLE YÖNELİK KURUMLAR

Japonya'da hepsi Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığına bağlı üç bağımsız kurum, araştırma karar verme ve dil politikasının uygulanmasından sorumludur.

Günümüzde Bakanlığa bağlı üç ilgili kurum ‘Ulusal Dil Kurulu’ (*Kokugo Shingikai*), Kültür İşleri Dairesine (*Bunkachō*) bağlı Ulusal Dil Bürosu (*Kokugoka*) ve Ulusal Dil Araştırma Enstitüsüdür (*Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo*). Farklı kurumlar kurulup, kaldırılıp ve yenilendikçe, onların görevleri de değişmiştir. Günümüzde, resmî dil politikasının formüle edilmesi ve yayılması konusunda her birinin farklı rolleri vardır, ancak yine de aralarında yüksek oranda iletişim ve karşılıklı dayanışma vardır. Ulusal Dil Kurulu dil politikası konusunda tartışır ve kararlar alır. Ulusal Dil Bürosu politikanın günlük yönetimi ve uygulanışı konusunda sorumludur. Ulusal Dil Araştırma Enstitüsü dil politikaları konusunda araştırmalar yapar (Carroll, 2001: 41).

3.3.1. ULUSAL DİL KURULU (*KOKUGO SHINGIKAI*)

Günümüzde dil politikasını belirlemekle yetkili kurum Ulusal Dil Kuruludur. 1934’te kurulan Ulusal Dil Kurulu, 1949’da tekrar yapılandırılmıştır.

Tarihçesi: 1899’da kurulan ‘Ulusal Dil Araştırma Kurulu’ (*Kokugo Chōsakai*)¹⁰¹ ve 1902’de onun yerini almış olan ‘Japon Dil Araştırma Komitesi’ (*Kokugo Chōsa Inikai*)¹⁰² ‘Ulusal Dil Kurulu’nun öncüleri olarak kabul edilmektedir. ‘Ulusal Dil Araştırma Kurulu’, Eğitim Bakanlığı tarafından 1899 yılında Meiji dönemi boyunca gerçekleşen dil ve dil reformu ile ilgili sorunlara çözüm bulmak amacıyla kurulmuştur (Twine, 1991:81). Daha önce de belirtildiği gibi, 1902 yılında

¹⁰¹ (国語調査会)

¹⁰² (国語調査委員会)

‘Japon Dil Araştırma Komitesi’ Ulusal Dil Araştırma Kurulunun yerini almıştır (Seeley, 1991: 144). Görevi, çeşitli konularda araştırma yapmak ve bu konular hakkında önerilerde bulunmak, özellikle lehçeleri araştırmak, standart bir dil oluşturmak, ‘yazı ve konuşma dilinin birleştirilmesi’ konusunu araştırmak, yazı reformu için farklı seçenekleri değerlendirmektir. Bu amaçlar hem araştırmayı hem politikayı kapsar. Politika ve araştırma kavramlarının birbiri ile etkileşimi Japonya’da dil planlamasının erken dönemlerinden itibaren görülmektedir (Carroll, 2001: 41).

Kana, hece tabloları, fonoloji, konuşma dili grameri konusunda çok sayıda değerli tarihsel çalışmalar yapmış olan Araştırma Komitesi, 1913 yılında Bakanlığın genel bir yeniden yapılanması ile dağıldı. Dil kurulu kavramı ‘Japon Dili Geçici Komitesi’nin (*Rinji Kokugo Chōsakai*)¹⁰³ kurulduğu 1921 yılına kadar yenilenmedi. Bu aşamada politika ve araştırma görevleri ayrıldı ve araştırma konusu üniversitelere bırakıldı (ibid, s. 41-42).

İşleyişi ve görevleri: 1934 yılında, ‘Japon Dili Geçici Komitesi’nin yerine kurulan ‘Kokugo Shingikai’ günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu kurul günümüzde, 1962’de gözden geçirilmiş kararname ile çalışmalarını yürütmektedir (Gottlieb,1995: 17).

Kurul, gerekirse uzatılabilen iki yıllık süre ile çalışan, eğitim, gazetecilik, yayıncılık, yazarlar, akademisyenler (dilbilimciler, bilim adamları ve diğerleri) gibi farklı alanlardan 50 üye ile çalışmaktadır. Bu üyeler Kültür İşleri Dairesi Başkanı önerisiyle Eğitim Bakanı tarafından atanmaktadır. Kurul Başkanı kurul üyeleri

¹⁰³ (臨時国語調査会)

tarafından seçilmektedir. Özel konulardaki uzmanlar ayrıca geçici üyeler olarak atanabilir. Her bir süre iki yıl sürer. Görevi, dil reformu ve gelişimi, dil eğitiminin desteklenmesi ve Latinceleştirme ile ilgili konuları araştırmak ve bu konularla ilgili Eğitim Bakanı veya diğer bakanlar ya da Kültür İşleri Dairesi Başkanı'na sunmaktır. Geri bildirim halkın taslak politika önerileri üzerinden halktan alınmaktadır (Carroll, 2001: 42). Kurul her dönemin sonunda toplantıların bant çözümleri ile birlikte sonuç raporu ve Bakana önerileri içeren iki yıllık rapor (*Kokugo Shingikai Hokokusho*)¹⁰⁴ yayımlar. Bant çözümleri, politika oluşturma'nın arka planındaki düşünüş ve görüşler hakkında bilgi sahibi olma anlamında değerli bilgi kaynaklarıdır. Kurul Bakan tarafından istenilen konuları tartışır, onları Kabineye sunan Bakana öneriler getirir. Bakan veto hakkına sahiptir, fakat şu ana kadar bu hak hiç kullanılmamıştır. Daha sonra Kabine, devlet daireleri için bağlayıcılığı bulunan 'talimatları ve kararları' (*kunrei*) ve halka yönelik 'hiçbir kısıtlayıcı gücü olmayan bildiri, bülten-haber bültenleri' (*kokuji*) yayımlar (Gottlieb, 1995a: 18-19).

Şu anki durumda Kurul Eğitim Bakanlığı tarafından 1950 yılında "Ulusal dil üzerine müzakere konusunda yüksek teknik organ ve görevi ulusal dil reformu için adil ve geniş bir çözüm bulmak olan mükemmel demokratik müzakere organı" olarak tanımlanmıştır. Kurul Eğitim Bakanı aracılığıyla hükümete politikalar önerir ve bunlar hakkında görüşmeler yapar. Kısacası, kurulun görevi müzakereler yapmak ve karar almaktır. Genellikle *shingikai* olarak bilinen danışma kurulları Japonya'da dil planlaması konularında önemli rol oynar (Carroll, 2001: 42-43).

¹⁰⁴ (国語審議会報告書)

3.3.2. ULUSAL DİL BÜROSU (KOKUGOKA)

İkinci resmî dil kurumu Kültür İşleri Dairesinin bir bölümü olan ‘Ulusal Dil Bürosu’dur (*Kokugoka*).

Tarihçesi: Dil Bürosu, Japon dilini ve yazı sistemini düzenlemek ve özellikle yurtdışında (Japonya’nın işgal ettiği topraklarda, özellikle Tayvan ve Kore’de) Japoncanın gelişmesini, öğrenilmesini sağlamak amacıyla 1940 yılında kurulmuştur (ibid, s. 43).

İşleyişi ve görevleri: Bugün Ulusal Dil Kurulu, yönetimsel olarak genel işlerini yöneten Dil Bürosu içerisinde yer almaktadır (Gottlieb, 1995: 20). Dil Bürosu, resm  dairelerde uyulması zorunlu kana kullanım kılavuzu ve Çince karakterlerin sınırlandırılmış listeleri gibi konularda resm  öneriler yayımlar. Ayrıca, yazı şablonu örneklerini içeren devlet dairelerinde resm  yazı biçimleri kılavuzları yayımlar. Bunların dışında, dil davranışları ve kullanımları üzerine anketler düzenler ve genel kullanım için dil üzerine çeşitli kitaplar yayımlar. Dil Bürosu, Dil Kurulunun dil politikası kararlarını ve Ulusal Dil Araştırma Enstitüsünün araştırmalarını içeren dildeki resm  düşüncenin geniş halk kitlelerine yayılması açısından önemlidir (Carroll, 2001: 44).

Dil bilinci ve dil beğenisini desteklemek amacıyla, Dil Bürosu, 1973’ten beri genel kullanım için, Japon dili üzerine ince kitaplar serisi yayımlamaktadır. Bunlar okullara, kütüphanelere, halk evlerine ve benzer enstitülere dağıtılmaktadır. Bu büro

tarafından basılan ‘Dil Serileri’ (*Kotoba Shirîzu*)¹⁰⁵ 1997 yılında 47 kitaba ulaştı (ibid, s.43). Bu kitapların başlıkları, Japonya’daki resmî dil kurumlarının, dilin temel konuları olarak neleri düşündüklerini yansıtır. Yayımlanan kitaplar, daha teknik dilbilim konularının tanıtımlarını içerir, örneğin, ‘Dil ve Fonetik’ (*Kotoba to Onsei*)¹⁰⁶, ve bazı dil kullanımları üzerine tartışmalar koleksiyonu: ‘Dille İlgili Sorular ve Cevaplar Koleksiyonu’ (*Kotoba ni Kansuru Mondō Shū*)¹⁰⁷. Bu araştırmanın özel ilgisi toplumdilbilimsel sorunları kapsayan yayınlardır: ‘Dil Disiplini’ (*Kotoba no Shitsuke*)¹⁰⁸ (1975), ‘Japoncaya Has Özellikler’ (*Nihongo no Tokushoku*)¹⁰⁹ (1979), ‘Japonca ve Yabancılar’ (*Nihongo to Gaikokujin*)¹¹⁰ (1987), ve ‘Dil ve Çevre’ (*Kotoba to Kankyō*)¹¹¹ (1993). 1980’den beri ‘Güzel ve Zengin Bir Dili Hedefleyerek’ (*Utsukushiku Yutaka-na Kotoba o mezashite*)¹¹² başlığı altında genel olarak dil konuları üzerine video serileri üretildi (ibid, s.44).

¹⁰⁵ (言葉シリーズ)

(http://www.bunka.go.jp/kokugo_nihongo/fukyu/kotoba/new_series.html)

¹⁰⁶ (言葉と音声) ISBN: 978-4171961186

¹⁰⁷ (言葉に関する問答集) ISBN: 978-4171960455

¹⁰⁸ (言葉のしつけ) ISBN: 978-4171961025

¹⁰⁹ (日本語と特色) ISBN: 978-4171960103

¹¹⁰ (日本語と外国人) ISBN: 9784171960264

¹¹¹ (言葉と環境) ISBN: 978-4171961384

¹¹² (美しく豊かな言葉をめざして)

(http://www.bunka.go.jp/1kokugo/kotoba_videotape.html)

Dil serileri ve videoları halka Japon dilinin resmî olarak onaylanmış bir görüntüsünü sunar. Genel yaklaşım aşağıdaki ifadede güzel bir şekilde özetlenmiştir: *“Söylemeye gerek yoktur ki, Japonlar için anlaşılır bir tavır içinde güzel Japonca kullanmak çok önemlidir. Japon Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Japon dili üzerine çeşitli anketler ve çalışmalar yapmayı sürdürmektedir. Her Japonun ulusal dilini geliştirmesi için tam bir bilinç kazanmasını ve dil sevgisini arttırmasına emin olmak amacıyla, konu ile ilgili yayınlar hazırlamaktadır”* (ibid.).

Dil Bürosu, bürokrasinin bir parçasıdır, kısacası onun görevi Dil Kurulu tarafından alınan ve Devlet tarafından resmen ilan edilen kararları günü gününe uygulamaktır (ibid.).

3.3.3 ULUSAL DİL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ (KOKURITSU KOKUGO KENKYŪJO)

Üç temel kurumun en sonuncusu ‘Ulusal Dil Kurulu’nca politika belirleme çalışmalarında kullanılmak üzere araştırma yapan ‘Ulusal Dil Araştırma Enstitüsü’dür (*Kokuritsu Kokugo Kenkyūjo*). 1948’de Kültür Bakanlığınca kurulmuştur. Merkezî Hükümet Bakanlıklarının ve kurumlarının yeniden düzenlenmesi ile 2001 yılı Nisan ayında bağımsız bir yapıya kavuşan Enstitünün adı Japon Dili Ulusal Araştırma Enstitüsü olarak değişmiştir¹¹³. Resmî sayfasında yer alan bilgiye göre ise, 2009’a kadar bağımsız bir kurum olarak kalan Enstitü, 1 Kasım 2009 itibariyle Üniversitelerarası Araştırma Enstitüsü Birliği Millî Sosyal Bilimler

¹¹³ <http://www.ninjal.ac.jp/english/info/aboutus/history/>

Enstitüsünün (*Daigaku Kyōdō Riyō Kikan Hōjin Ningen Bunka Kenkyū Kikō*) altıncı kurumu olarak yeniden organize edilmiştir.¹¹⁴

Tarihçesi: Enstitünün 1948 yılında kurulmasıyla, dil araştırmaları yine Bakanlığa bağlı olmaya başlamıştır. Bakanlık böylece üç farklı kurum aracılığı ile dil araştırmaları, politikası ve desteklenmesi konusunda kontrolü yeniden kazanmıştır (ibid.). Enstitü, Japon dili üzerine yapılacak araştırmalara kaynak ve bir kurum sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ulusal Dil Kurulu çalışmaları için gerekli materyallerin hazırlanması amacını gütmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla değişen toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yazı dilinde bir reforma gerek duyulmakta idi. Böylece bu Enstitüde yapılan ilk çalışmalar edebî kültür ve yazı dili üzerine olmuştur. Bu çalışmaların sonucunda elde edilen veriler dil reformunun temelini oluşturur.

Enstitü, 1970 yılı ortalarından beri Japon dilinin yabancı dil olarak öğretimi merkezi eğitimci yetiştirilmesi, öğretim materyallerinin geliştirilmesi ve karşıtsal dilbilim araştırmaları konusunda aktif hizmetler vermektedir. Enstitüde 1974 yılında, Japoncanın yabancılara öğretilmesi ile ilgili (*kokugoya* karşılık *nihongo*) özel bir bölüm oluşturulmuştur (Carroll, 2001: 45).

İşleyişi ve görevleri: Enstitünün dil planlamasındaki rolü, Dil Kurulu ve Dil Bölümü için dil politikası oluşturma ve uygulamada yararlanmak için veri sağlamaktır (ibid, 2001: 45).

¹¹⁴ (<http://www.ninjal.ac.jp/guidance/index.html>)

Gottlieb ise, Enstitü'nün genel olarak rolünü Japon dilindeki her konu ile ilgili araştırmaları aracılığıyla Japon toplumunda dil ve dilin görevi konusunda bilgiyi arttırmak (Gottlieb 1995: 19, 148) olarak tanımlar. Enstitünün resmî sayfasında görevleri Japon dili üzerine yapılmış bilimsel araştırma ve incelemeleri yürütmek Japoncanın gelişimi ve yabancı dil olarak öğretilmesini teşvik etmek amacıyla Japon dili üzerine çeşitli bilgiler sağlamak olarak belirtilir. Yapılan çalışmalar ise şu şekilde listelenmiştir: Uluslararası bakış açısından modern Japon dili üzerine çalışmalar, gözleme, deneye dayalı verileri, geniş külliyatı içeren çalışmalar, bilgi-işlem teknolojilerinin ve geniş çaplı örnekleme dayalı incelemeler, anketler gibi yenilikçi araştırma yöntemlerinin geliştirilmesi çalışmaları, yabancı dil olarak Japoncanın öğretimi ve öğrenilmesi için kaynakların geliştirilmesi çalışmaları.

Günümüz dilbilim çalışmalarının hem temel, hem uygulamalı daha fazla veriye dayalı olması nedeni ile Enstitü KOTONOHA adı altında bir proje yürüterek modern Japoncanın yazılı kayıtlarının ve günümüzde konuşma dili Japonca çalışmaları için hazırlanan '*Taiyo*' ve 'Doğal Japonca' veritabanlarını hazırlamıştır. *Taiyo* 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl başına kadar geniş çaplı okuyucu kitlesi tarafından okunmuş olan *Taiyo* süreli yayınının metin veritabanıdır. Doğal Japonca veritabanının dünyada en büyük konuşma dili veritabanı olduğu Enstitü sayfasında belirtilmektedir. Modern yazılı Japoncanın veritabanı, Japonca Öğrenenlerin Yazı Dili Karşılaştırılmalı Dil Bilimi Veritabanı oluşturulan veritabanları içerisinde.

Enstitüde yapılan diğer çalışmalardan bazıları, Saygı Dili Üzerine Uzun Vadeli Gerçek Zamanlı Dil Değişimi Çalışması, Japon lehçelerinin gramer atlası, yaşlı yerli kaynak kişilerin karşılıklı konuşmalarını içeren yazılı ve sesli lehçe

verilerini içeren Japon lehçeleri veritabanı, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş modern Japoncanın kavramlar dizinidir.

Enstitü dil planlamasına katkı anlamında yabancı dillerden girmiş yabancı sözlere karşılıklar önerir. Halk tarafından anlaşılması zor tıp terimlerine karşılıklar önerdiği çalışma hazırlanmıştır. Ayrıca *kanji* veritabanı çalışması, kuruluşundan bu yana çeşitli araştırma materyalleri ve genel olarak Japonca veya Japon dili araştırmalarıyla ilgili veya yabancılara ikinci dil olarak Japonca öğretimi üzerine topladığı bilgilerin veritabanına aktarılması ve Japon dilini öğrenme ve öğretme konusunda kaynaklar geliştirme konusunda çalışmalarını yürütmektedir.

Erken dönemden itibaren Enstitü her zaman büyük oranda dilbilimsel ve istatistiksel verileri toplamada teknikler geliştirmede bir icatçı özelliği taşımıştır. Yayınları, *Nihongo Kagaku*, *Nihongo Kyoiku Ronshu*, *Kokugo Nenkan*, *Nihongo Kyoiku Nenkan*, *Shin Kotoba* Serileri, *Kotoba Video* Serileri ve *Kokugoken no Mado*'dur. *Nihongo Kagaku* Japon Dil Bilimi dergisi, Japon dilindeki araştırma bulgularını içeren hakemli dergidir. Yılda iki kez yayımlanır. *Nihongo Kyoiku Ronshu* Japon Dili Eğitimi Dergisi yabancı dil veya ikinci dil olarak Japonca öğretimi ve Japonca öğretmenlerinin eğitimi üzerine araştırmaları içeren hakemli dergidir. Yıllık yayımlanır. Japon dili üzerine yapılan tüm dilbilimsel araştırmaların verilerini saklayan, o yıl içinde Japon dili ile ilgili tüm yayınları listeleyen, 'Japon Dil Araştırmaları Yıllığı ve Bibliyografyası (*Kokugo Nenkan*) (*Japanese Language Studies Annual Survey and Bibliography*)' yıllık olarak yayımlamaktadır. Japon Dil Eğitimi Araştırmaları Yıllığı (*Nihongo Kyoiku Nenkan*) yayın listeleri, çeşitli alanlarda son gelişmeler gibi Japon dili ve Japon dil eğitimi çalışmaları ile ilgili bilgileri içerir. *Shin Kotoba* Serileri yorumlar ve soru cevap bölümleriyle Japon dili

ve iletişimde geniş çaplı konulara değinen halkı hedef alan kitapçıklar serisi, *Kotoba Video* Serileri ise Japon dili ve iletişimi ile ilgili çok çeşitli konularda sesli görüntülü materyal serisidir. *Kokugoken no Mado* yılda dört kez yayımlanan Enstitünün araştırma etkinliklerini tanıtan bültendir.

Enstitü başkanı Dil Kurulu toplantılarına katılır. Enstitünün akademik araştırmasının politika oluşturmada oldukça pratik uygulamalara sahip olduğu düşünülür. Ancak Enstitü Kuruldan bağımsızdır, kendi görevi ve amaçları vardır (Carroll, 2001: 45).

Enstitüde hem Batı tarzı dilbilimde (*gengogaku*), hem de çalışmaları geleneksel çizgide Japonca ile sınırlı Japon Dili alanında (*kokugogaku*) uzmanlar vardır. Enstitü iki yaklaşımı birleştirir ve dilbilim konularına birleşik bir bakış tarzı getirir, bazı durumlarda iki yaklaşım arasındaki ideolojik farklılıklar da görülebilir. Araştırmanın önemi teoriden çok veriler üzerinedir. Ide Sachiko'nun belirttiği gibi araştırma raporları mümkün uygulamalar konusunda az yorumlu veya yorumsuz detaylı verileri içermeyi gösterir: “Anketlerin düzenlenmesi konusunda teorik bir çerçeve veya model yoktur; bağımsız buluşların teorik uygulamaları üzerine kurallar koyma konusunda bir girişim yoktur, ya da herhangi bir tartışma da yoktur. Böyle buluşlar genel sonuçlara ulaşmak için birleştirilmemiştir, yapılmamıştır, ancak sadece listelenmiştir” (ibid.).

Enstitünün bazı dikkate değer projeleri şöyledir: Çocukların dil kullanımının Gelişimsel Araştırması, 6 ciltlik Japonya'nın dilbilimsel atlası; Tsuruoka¹¹⁵ şehrindeki dil kullanımı; saygı dili üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar.

¹¹⁵ Japonya'nın kuzey batısında, Yamagataken bölgesindedir. Günümüzde 140.000 nüfusu vardır.

Enstitüde 2001 yılı Ekim ayında Ulusal Politika Çalışmaları Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ve Japon Vakfı'nın Urawa Japonca Dil Enstitüsü ile, 2005 yılı Nisan ayında ise Hitotsubashi Üniversitesi ile ortak lisansüstü eğitim programı başlatıldı. Ayrıca 2002 yılı Ekim ayında Pekin Japonca Çalışmaları Merkezi, 2003 yılı Ekim ayında Ulusal Kore Dil Araştırma Enstitüsü (Güney Kore-şu anki Ulusal Kore Dil Enstitüsü) ve 2005 yılı Ocak ayında Doğu Çin Üniversitesi ile akademik değişim programı anlaşması yapıldı.

3.3.3.1 YENİDEN YAPILANMA¹¹⁶

Enstitü, alıntısı yapılan internet sayfasındaki bildiride son yapılanma değişikliğini ele alarak, 1 Ekim 2009 tarihinden itibaren bağımsız kuruluş yapısından ¹¹⁷ Üniversiteler Arası Araştırma Enstitüleri Birliği yapısına geçişi

¹¹⁶ Bu bölüm Enstitünün internet sitesinde yer alan “yapı değişikliği”ni anlatan bildiriden alınmıştır. Ayrıca atıf yapılmayacaktır. <http://www.ninjal.ac.jp/>

¹¹⁷ Bu durum, devletin kurumlarını yarı bağımsız konuma getirme politikasının bir parçası olarak yapılmıştır. 2007 yılı Aralık ayında Üniversitelerarası Araştırma Enstitüleri Birliğine geçiş biçimindeki meclis kararı, bilimsel akademik kurulda “Japonca ile ilgili akademik gelişmeler üzerine toplantı” da görüşülmüş, Üniversitelerarası Araştırma Enstitüleri Birliği Sosyal Bilimler Enstitüleri altında bir araştırma kurumu olmasını isteğinin belirtildiği rapor 2008 yılı Haziran ayında kararlaştırılmıştı. Böylece 2009 yılı Ocak ayı sonunda bu konuyla ilgili yasa, kabinenin önerisi ile 171. Meclis oturumuna sunulmuş, Meclisteki görüşmelerin ardından 31 Mart'ta onaylanmış, gelişmeler bu şekilde olmuştur.

ayrıntlarıyla anlatmıştır. Aşağıda bu bildiriden gerekli görülen bölümler alıntılanmıştır:

Ulusal Japon Dil Enstitüsünün Bugüne Kadarki Görevi

Enstitünün resmî sitesinde araştırma kurumunun görevinin temel içeriğinin kuruluşundan bu yana 60 yıldır değişmeden günümüze ulaştığı ifade edilmiştir. Bunlar; Japoncanın ve Japon toplumunun dil hayatı, yabancılara yönelik Japonca eğitimi ile ilgili bilimsel araştırma yapılması, böylece bunu temel alıp Japoncanın ve Japon toplumunun dil hayatının gelişimi, Japonca eğitiminin özendirilmesini planlama gibi görevler olarak belirtilmiştir. Yabancılara yönelik Japonca eğitimi ile ilgili araştırma işlerinin 1965 yılının ikinci yarısında eklenmesi gibi, ilgilenilen alanlarda değişiklik olması Japon dili ve toplumun dil hayatı ile ilgili kesin araştırmaların temel alınıp ülkenin dil sorunlarına yönelik Japon dil politikasına katkı sağlayan sonuçları sunma görevinin bir parçası olduğu belirtilir.

Üniversitelerarası Araştırma Enstitüleri Birliğinin Görevi ve Yapısı

“Üniversitelerarası Araştırma Enstitüleri Birliği, “üniversitelerde bilimsel araştırmanın gelişimine katkıda bulunmak için kurulan üniversitelerle işbirliğine yönelik araştırma enstitüsü” (devlet üniversitelerinin özelleştirilmesi), *“bilimsel araştırmanın temeli olarak, yüksek orandaki enstitü imkânlarını veya büyük orandaki verileri, materyalleri, bilgileri tüm ülkenin üniversitelerinin, çok sayıdaki araştırmacılarının kullanımına sunmakla birlikte, bu yolla etkili bir işbirliği*

araştırmasını yapan organizasyon” (Sosyal Bilimler Enstitüleri sistem planı)’ olarak tanımlanır.

Ulusal Japon Dil Enstitüsünün geçtiği Sosyal Bilimler Enstitüleri Sistemi, sosyal bilimler kültür hayatı, sırasıyla insan ve toplum ile ayrıca doğa ile ilgisi konusunu (devlet üniversitelerinin özelleştirilmesi) araştırma alanı olarak belirleyen organizasyon olup, günümüzde aşağıdaki beş kurumla birlikte sistem içinde yerini alır.

Ulusal Japon Tarihi Müzesi

Ulusal Japon Edebiyatı Enstitüsü

Uluslar arası Japonca Çalışmaları Araştırma Merkezi

Beşeri Bilimler ve Doğa Bilimleri Araştırma Enstitüsü

Ulusal Etnoloji Müzesi

Ulusal Japon Dil Enstitüsü bu sisteme bağlı olan altıncı araştırma kurumudur.”

Yönetim İşleri Bölümü

Araştırma Bölümleri

Dil Bilimsel Yapı ve Teori Bölümü

Dil Değişimi ve Değişkesi Bölümü

Külliyat (Korpus) Çalışmaları Bölümü

Karşılaştırılmalı Dil Bilimsel Çalışmalar

Araştırma Merkezleri

Kaynak Araştırma Merkezi

Külliyat Geliştirme Merkezi

Yabancı Dil Olarak Japonca Öğretimi Araştırma ve
Bilgi Merkezi

İdare Büroları

Araştırma Teşvik Bölümü

Genel İşler Bölümü

Mali İşler Bölümü

¹¹⁸ (<http://www.ninjal.ac.jp/english/organization/chart/>)

3.4 YABANCI DİL OLARAK JAPONCA ÖĞRETİMİNE YÖNELİK KURUMLAR

Japoncanın yabancılara yabancı dil öğretimine yönelik kurumları ise JICA (Japonya Uluslararası İşbirliği Dairesi), Japon Vakfı ve Japon Dış Ticaret Teşkilatı JETRO'dur. Bu kurumlar aşağıda incelenecektir.

3.4.1 JICA (JAPONYA ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ DAİRESİ)

Jica sözcüğü, İngilizce '*Japan International Cooperation Agency*' nin baş harflerinden oluşmaktadır. Japoncası '*dokuritsu gyōsei hōjin kokusai kyōryoku kikō*'dur.¹¹⁹ Resmî sayfasında kurum kendini 2008'de kurulmuş “Yeni Jica” olarak tanıtmaktadır. Japonya Resmî Kalkınma Yardımı (ODA)'nın uygulayıcı kuruluşlarından biridir. Resmî sitesinde kurumun amacı “*gelişmekte olan ülkelerin özerk ve sürdürülebilir kalkınmalarını kolaylaştırmak amacıyla insan kaynaklarını ve sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek*”¹²⁰ olarak tanımlanmıştır.

JICA, çeşitli alanlardaki eğitim programlarına katılmak üzere, geliştirmekte olan ülkelere mühendis, teknisyen ve kamu görevlilerini Japonya'ya davet etmektedir. Ayrıca bu ülkelere, ihtiyaçlarına uygun yeterli bilgi ve deneyime sahip Japon uzmanlar göndermektedir. Teknolojinin uygun ve etkin bir şekilde transfer edilebilmesi için gerekli ekipman desteği sağlamakta, geliştirmekte olan ülkelere ve

¹¹⁹ (独立行政法人国際協力機構)

¹²⁰ <http://www.jica.go.jp/>

bölgelere kalkınma planları hazırlamak üzere çeşitli araştırma grupları göndermektedir. JICA, kamu kurumlarının yanı sıra akademik çevre, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları gibi toplumun çeşitli kesimlerinden gelen katılımlara destek vererek faaliyetlerine devam etmektedir.¹²¹

3.4.2 JAPON VAKFI (*KOKUSAI KŌRYŪ KIKIN*)

Japon Vakfı, 1972 yılında uluslar arası kültürel değişimi üstlenmek üzere Japon Parlamentosu tarafından kurulmuştur. 2003 yılında bağımsız bir kurum olarak, Japon Dışişleri Bakanlığının gözetiminde yeniden yapılandırılmıştır. Yurtdışında Japon dili eğitiminin ve çalışmalarının, kültürel ve uluslar arası bilgi alışverişinin ve eğitim alanında değişim programlarının desteklenmesi amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Bu görevin bir parçası olarak Japon dili öğretimi üzerine araştırmaları ‘Dünyada Japon Dili Eğitimi’ (*Sekai no Nihongo Kyoiku*)¹²² dergisinde yayımlar.

Japon Vakfının, idari şemasından da görüleceği gibi dört temel görevi vardır:

- 1) Kültür ve sanat alışverişine destek
- 2) Uluslararası Japon dili eğitimi destek ve entelektüel değişim programı
- 3) Uluslararası Japon araştırmaları destek ve entelektüel değişim programı
- 4) “Uluslararası bilgi alışverişi” ve “uluslararası kültür değişim standartları

yürütücülerine” destek ve bilgi sağlama.

¹²¹ <http://www.jica.go.jp/>

¹²² (世界の日本語教育).

Vakfın yıllık etkinlik programı incelenecek olursa, dil öğretiminin yanı sıra, dünyanın çeşitli bölgelerinde, Japon filmleri, Japon tiyatrosu uygulamalı sanatlar, Japon kültürüyle ilgili pek çok ögenin uygulamalı olarak tanıtımı, vakfın bulunduğu ülkelere Japon kültürüyle ilgili kütüphaneler kurmak ve araştırmacılara teşvik temin etmek, yabancı araştırmacıların Japon dili ve kültürü ile ilgili kitap, film çalışmalarına destek sağlamak, ödüller vermek, sempozyum ve toplantılar düzenlemek vs. gibi pek çok konuda çalışmalar yürüttüğü görülebilir. Japon Vakfının resmî internet sitesinde, Vakfın başkanı dünyada Japonca öğrenenlerin sayısının 2.98 milyona ulaştığını vurgulayarak, bu nedenle pek çok Japonca eğitmenine duyulan ihtiyacın karşılanması için vakfın talimat aldığını söyler. Bunun için Vakfın Urawa'daki oluşumunda, uluslararası görev yapmak üzere Japonca eğitmenler yetiştirdikleri ve internet üzerinden Japon dili eğitimi için materyaller sunduklarını belirtir. Ayrıca Japon kültürünün yurt dışında gelişmesi için bu konudaki yabancı araştırmacılara destek ve burslar sağlandığını yazar. Bu nedenle sadece kurumlar değil, Japon kültürünü kendi ülkelerinde tanıtan bireylerin de desteklendiğini söyler. Ayrıca, Japon modern kültürü ya da gençlik kültürü olarak adlandırılabilir, manga, anime ve popüler sanat konusunda tüm dünyada artan bir ilgi olduğunu, diğer yandan geleneksel Japon kültürünün de aynı şekilde tüm dünyada artan bir ilgi odağı olduğunu belirterek, “kültür araçlarını kullanarak insanlara ulaşmanın” hiçbir zaman bu kadar önemli olmadığını vurgular.¹²³

Tüm bunların yanında Japon Vakfının resmî sitesinin Japoncanın yanı sıra, İngilizce, İspanyolca ve Çince dillerinde de yazılmış olması, vakfın genel politikasına ipucu sağlayacak bir durumdur.

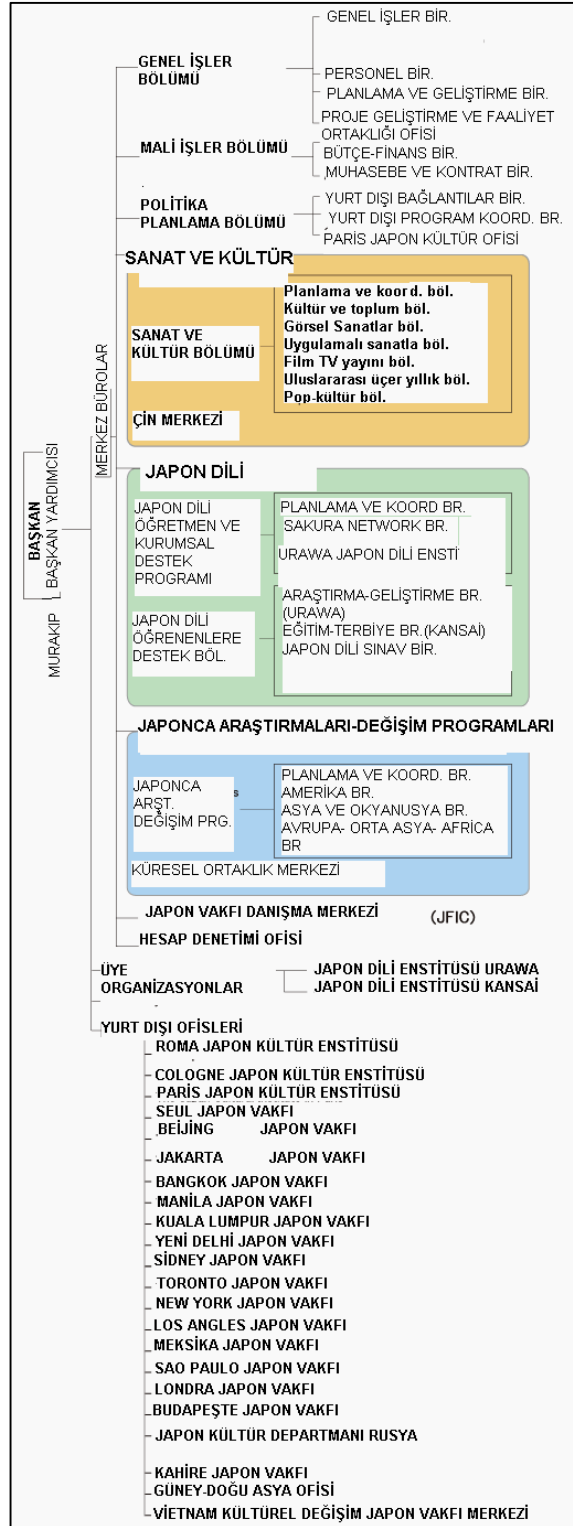
¹²³ (<http://www.jpf.go.jp/e/about/president/index.html>)

Her ne kadar Vakıf doğru güzel Japonca olarak kabul edileni yayma konusunda bir role sahipse de dil üzerine politika oluşturma konusunda doğrudan etkili değildir (Carroll, 2001: 46).

3.4.2.1. JAPONCA YETERLİLİK SINAVI

Tüm dünyada Japonca'yı yabancı dil olarak öğrenenlerin Japonca bilgi seviyesini ölçen, yeterliliklerini uluslararası belgeleyen sınavdır¹²⁴. 日本語能力試験 *Nihongo Nōryoku Shiken* ‘Japonca Yeterlilik Sınavı’ her yıl, Japonya’da Eğitim Bakanlığı, diğer ülkelerde Japon Vakfı tarafından yapılmaktadır. Daha önceden 4 seviye içeren sınavda, 2010 yılından itibaren en zoru 1. seviyeden başlamak üzere 5 seviyede Japonca bilgisi ölçülmeye başlanacaktır.

¹²⁴http://www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp/consulate_t/bunka/japonca.html

¹²⁵ (<http://www.jpff.go.jp/e/about/outline/org.html>)

3.4.3. JAPON DIŞ TİCARET TEŞKİLATI (JETRO)

JETRO, (Japan External Trade Organization) Japon Dış Ticaret Teőkilatının resmî sitesinde h k met destekli olduğu, Japonya ile diğer tüm ülkeler arasında karşılıklı ticaret ve yatırımları desteklemek için çalışmakta olduğu belirtilmektedir¹²⁶. JETRO'nun 1958 yılında kurulmuş olduğu, o yıllarda amacının Japonya'da ihracı teşvik edip desteklemek iken; bu amacın 21. yüzyılda Japonya'daki küçük ve orta ölçekli şirketlerin dünya çapında ihrac potansiyelini arttırmak için Japonya'dan ihracı desteklemek yönünde değişmiş olduğu belirtilmektedir.

3.4.3.1. İŞ ALANINDA KULLANILAN JAPONCA BİLGİSİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK SINAV

JETRO, iş alanında kullanılan Japonca bilgisini ölçmek amacıyla yeterlilik seviyesini belirleme sınavı düzenlemektedir.

3.5. DİL ÇALIŞMALARINA KATKIDA BULUNAN DİŐER KURUMLAR

3.5.1. NHK

Dille ilgili görüşlere ve çalışmalara destek veren, resm  devlet kurumları dışında diğer bir önemli kurum da Japonya'nın basın yayın organı NHK'dır. Bu

¹²⁶ <http://www.jetro.go.jp/en/jetro/>

kurumun, çeşitli devlet kurumları, akademik çevre, diğer basın yayın organlarıyla resmî veya resmî olmayan bağlantıları vardır. NHK özel statüde (*tokushohojin*) bir kurumdur. NHK dil planlaması için kurulmuş bir kurum değildir. Bir devlet kurumu değildir. (Carroll, 2001:46). Ancak, dilin aktivitelerinin kalbini oluşturduğu gerçeği, halkın gözünün önünde olan konumu ve yayının dil üzerindeki etkisi gibi faktörler düşünüldüğünde NHK'nın 20. yüzyılın dil çalışmalarındaki etkisi göz ardı edilemez. NHK dil planlamasında iki rol üstlenir: Birincisi 'Standart dil'in tanımlanmasına özellikle konuşma biçiminin kabul edilebilir kullanımına yardımcı olma, ikincisi ise bunu tüm Japonya'ya yaymadır (ibid, s.47).

Genellikle NHK spikerlerinin dilinin 'standart dil' olduğu düşünülür. Ishino, 'standart dil'in genel olarak güzel dil, doğru dil, iyi dil olarak düşünül-düğünü, ayrıca, NHK 'standart dil'i kullanmayı hedeflediği için, bu şekilde güzel, doğru, iyi olarak kabul edilen değerlerin, NHK'nın kendi ideal dil görüşünün bir parçası olduğunu belirtir. (ibid, s.47-48),

NHK Kültür Araştırma Enstitüsünün¹²⁷ Dil Bölümü, yayın dili, halkın dilbilimsel davranışları, lehçeler ve diğer dil konularıyla ilgili araştırmalar yapar. Ulusal Dil Araştırma Enstitüsünün çalışmalarını küçük oranda da olsa tamamlar. Bazı araştırmaları, bilgisayar kaynaklarına verilerine erişimi sağlayan Ulusal Dil Araştırma Enstitüsünün görev verdiği projeler biçimindedir. Günümüz dil kullanımını inceleyen pek çok araştırma projesi 1988'den itibaren başlamıştır. Toplanan bilgiler sadece NHK'nın kendi dil kullanımını geliştirmek ve yenilemek için değil, ayrıca dil eğitimi ve dil politikasında kullanılmıştır. Bu veriler 20.

¹²⁷ (NHK 放送文化研究所) (*NHK Hōsō Bunka Kenkyūjo*) Kısaca BUNKEN adıyla bilinmektedir (<http://www.nhk.or.jp/bunken/>)

dönemindeki (1993-95) tartışmalara yardımcı olmak için Dil Kuruluna sunulmuştur. NHK'nın bu şekilde dil politikası oluşturan ve dil araştırması yapan kurumlarla bağlantısı nedeni ile, NHK'nın Japonya'da dil planlamasındaki rolünün önemi inkar edilemez (ibid, 2001: 48).

3.5.2. TOPLULUKLAR

Dil planlamasına katkısı ve bir anlamda etkisi olan diğer gruplar, örneğin yazı reformu grupları gibi bağımsızlar, ilgi ve baskı gruplarıdır. Gottlieb , '**Kana Topluluğu Derneği**' (*Kanamojikai*) ve '**Latinceleştirme Derneği**' (*Romajikai*) gruplarının Ulusal Dil Kurulu'nda temsil edilmediklerini, çünkü onların görüşlerinin kendi yayınlarında zaten görüldüğünü ve amaçlarının kurulun çalışmasıyla pek uyum göstermediğini belirtir (Gottlieb, 1995: 18). '**Japonca Derneği**' (*Kokugo Gakkai*)¹²⁸ gibi yetkin dernekler de vardır. Ancak bu ilgi gruplarının görüşleri doğrudan dil planlamasına katkıda bulunmadığından şu anki araştırmanın dışında tutulmuştur.

¹²⁸ (国語学会)

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de ve Japonya’daki dil politikaları tarihi temelle ele alınmıştır. Bunun sonucunda görülmektedir ki, her iki ülkede de dil reformuna dair düşünceler benzer tarihlerde ortaya çıkmıştır. Türkiye’de alfabenin değiştirilmesi, süslü yazı dilinin halk tarafından anlaşılamaması gibi sorunlar üzerine ilk defa 1870’lerde, Tanzimat dönemi yazarları dikkat çekmişlerdir. Bu konularda fikir üretenlerin büyük çoğunluğu ise Avrupa ve özellikle Fransa’da eğitim almış aydınlardır. Benzer bir şekilde Japonya’da da ‘standart dil’, ‘yazı ve konuşma dilinin birleştirilmesi’, yazı sisteminin değiştirilmesi gibi konular Meiji döneminin başlangıcından itibaren, 1870’lerden sonra, yurt dışında eğitim almış Japon araştırmacılarınca ortaya konulmuştur.

Benzer dönemde, benzer taleplerle ortaya çıkan bu durumun kökeninde ise hızla gelişen batı devletlerine, kapitülasyonlarla tavizler vermek durumunda kalmış, ekonomik ve uluslararası boyutta politik zorluklar yaşayan iki ülkenin benzer konumları yer almaktadır. O dönemde tohumlanmış olan “batı medeniyetine” sempati, kendi medeniyetini ikincil görme düşüncesi ise aradan geçen dönemde her iki ülkede de bir ağacı saran zararlı bir sarmaşık gibi köklerini oluşturmuştur.

Benzer zamanda, benzer koşullarda ortaya çıkan dil reformuna dair görüşler, her iki ülkede farklı şekilde vücut bulmuştur. Bunun nedeni, o dönemde 250 yıl süren *bakufu* yönetimine karşı yepyeni bir şekilde tekrar yapılanan İmparatorluk sistemiyle ivme kazanan Japonya’ya karşılık, uzun yıllar süren savaşlar ve ekonomik sebeplerle dağılma aşamasına gelmiş Osmanlı İmparatorluğu’nun politik olarak da farklı kaderleridir.

Türkiye’deki dil devrimi cumhuriyetin kurulup, temellerini sağlamlaştırmasına kadar yapılamamıştır. Ancak Japonya’da 1890’lardan itibaren, her alanda olduğu gibi dil konusunda da çok hızlı ilerlemeler kaydedilmiştir. Önce ‘standart dil’, ‘yazı ve konuşma dilinin’ birleştirilmesi gibi öncelikli konular çözümlenmiştir. Japonya’da dil konuları ile görüşler araştırmacılarca ortaya konmaktaydı. Bu araştırmacıların bir kısmı Japon hükümeti tarafından yurt dışında eğitim almaya gönderilmiş kişilerdi. Bu kişilerce uç noktalarda ortaya konulan ve basılı olarak tartışılan konulara, devletin dâhil olduğu nokta nihaiyi ve uygulanabilir çözüm önerilerinin resmî olarak desteklenerek uygulanmaya başlamasıyla oluyordu. Bu noktada Japonya’nın öncelikli hedefi ise yüzlerce yıl birbirinden izole edilerek, yönetimin sağlandığı bir ülkeyi, ortak bir dil aracılığıyla birleştirip, resmî fikirleri herkesin anlayabileceği ortak konuşma diline yakın bir yazı diliyle herkese ulaştırabilmektir. Japonya’nın yayılmacı hareketlerinin başladığı dönemden sonra ise benzer politikalar bu ülkelerde de tatbik edilerek, zaten din ve kültür olarak Japonya’ya benzerlik gösteren bu bölgelerde, Japon dilinin birleştiriciliğinde ortak bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Yazı reformu olarak adlandırılan ve Çince yazı karakterlerinin sayısının kısıtlandığı uygulama ise bu reformların tamamlayıcı aşaması olmuştur.

Japonya’da dil reformları 1930’larda değişen politikalarıyla duraklama dönemine girerken, uzun savaşlardan sonra, hızla uygulanan devrimlerle atılım dönemine girmiş Türkiye Cumhuriyetinde dil çalışmaları ve dil politikaları hız kazanmıştır. 600 yıl Osmanlılık politikalarıyla yönetilen Osmanlı İmparatorluğunda, dil politikası olarak adlandırılabilir görüş hiç kuşkusuz ki Kuran’ın dili olan Arapça ve edebiyat dili olarak görülen Farsçayı da kapsıyordu.

Türklük ve Türkçe kavramları 1870'lere kadar gündeme gelmemiş konulardı. Osmanlıya bağlı farklı milletlerin bu dönemden itibaren ortaya çıkan bağımsızlık düşünceleriyle, bağımsız ülkeler halinde yeniden oluşması ise Osmanlı İmparatorluğunu birleştiren temel bütünü yani Osmanlı olma görüşünü sarsmıştı. Türklerin büyük çoğunluğunu oluşturduğu Türkiye Cumhuriyeti kendi özgün yapısını oluşturabilmek için sırasıyla, Osmanlı'nın yönetim öğelerinden olan saltanat, halifelik gibi kurumları kaldırmıştır. Ülkeyi Türklük düşüncesi altında birleştirmek Türkiye Cumhuriyeti'nin temel politikası olmuştur. Bu amaçla Osmanlı tarihinden çok daha eskilere dayanan bir Türk tarihi tezi ve bu tezin destekleyicisi olarak Türk dil politikaları oluşturulmuştur. Türkiye'de dile yönelik ilk devrim harf devrimidir. Bu devrimden, yaklaşık 4 yıl kadar sonra kurulan Türk Dil Cemiyeti ile cumhuriyet dil politikalarını belirlemeye başlamıştır. Yapılan ilk üç dil kurultayında dönüşümler gösteren politikalar uygulanmıştır. İlk kurultayda o dönemde hâlâ etkisini gösteren ve cumhuriyet politikalarından tamamen farklı olan Osmanlıcılığa tepki olarak, Osmanlıcanın ağır ve halkça anlaşılması zor sözcükleri ve ifadeleri yerine sadeleşme çalışmaları yapılmaya başlanmış, yaşayan dilde olmayan kimi sözcükler türetilmiştir. Bu sözcüklerden kimisi gerçek yaşamda hayat bulurken, kimisi tutunamamıştır. Bazıları ise önerilen anlamlarının dışındaki anlamlarla varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu sadeleşme hareketi Japonya'da yapılmış olan 'dil ve yazı dilini birleştirme' hareketiyle benzer sebeplerden ortaya çıkmıştır. Uygulama kısmında ise Japonya'da entelektüellerin başlangıçta karşı olduğu bu hareket, Türkiye'de hem halkın gazete anketleri aracılığıyla bizzat sürece katılması hem de entelektüellerin desteğiyle başlangıçta çok ilgi görmüştür. Ancak pratikteki kimi zorlukların fark edilmesiyle bir sonraki kurultaydan itibaren sadeleşme çalışmaları hızını kaybetmiş, ancak özellikle

teknik sözcükler gibi konularda sadeleşmeye önem verilmiştir. Üçüncü kurultayda savunulan Güneş-dil teorisi ise Türklüğün ve Türk dilinin kaynaklarını derin köklere dayandığını ve tüm dillerin kökeni olduğuna dair bir teoridir. Bilimsel temelleri tam oturtulmadan ortaya konması teorinin şansız tarafı olmuş ve bu konudaki olası olumlu çalışmaları geciktirmişse de, asıl hedefi olan Türk halkını birleştirmek ve Türkçülük üzerine millî benlik oluşturmak açısından çok önemli etkileri olmuş bir harekettir.

Görüldüğü gibi Japonya’da ve Türkiye’de dil politikaları ve uygulama aşamalarında benzerlikler görülmektedir. Ancak Japonya’daki değişimler uzun zamana yayıldığı ve tabandan devlete yönelik oluşumların devletçe şekillendirilmesi şeklinde tezahür ettiği için, reform olarak adlandırılabilirken, Türkiye’deki değişimler devrim yapısında devletten halka doğru oluşturulmuştur. Bunun en önemli sebebini ise bu çalışmaların yapıldığı dönemde bu ülkelerdeki okur yazar oranlarının oluşturduğunu düşünüyoruz. Burada özellikle vurgulamak istediğimiz şey, iki ülkenin dil politikalarındaki farklılığı vurgulayan temel sözcüklerin “devrim” ve “reform” sözcükleri olduğudur.

İkinci dünya savaşı sonrası Türkiye’de devrimler yavaşlarken, Japonya’da dönüşüm tamamlanmış ve oturmuş dil politikaları sürdürülmeye devam etmiştir.

Günümüzde Japonya’da dil politikalarını belirlenmesinde ve uygulamasında sistemleşmiş kurumlar vardır ve Japonya’nın politikalarında önemli yer tutarlar. Türkiye’de ise dil politikaları Türk Dil Kurumu üzerinden yürütülmemektedir. Genellikle yurt dışına yönelik Türkçe dil politikalarını Kültür Bakanlığı üstlenirken, yurt içine yönelik Türkçe politikalarını ise Millî Eğitim bakanlığı sürdürmektedir.

Ayrıca yurt dışında Türkçe öğreten dini vakıfların varlığı ve dünyanın pek çok yerlerinde yaptıkları çalışmalar dikkat çekicidir.

Türkiye'nin dil ve din politikaları oluşturmada Japonya'dan farklı davranmasının nedeni, hiç kuşkusuz ki bulunduğu coğrafya içindeki konumudur. Hem İslam ülkeleriyle mesafesini koruyup, hem de Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerini sürdürürken, bunu Avrupa, Rusya, İran gibi bu ilişkilerde Türkiye'nin bu yöntemle kazanacağı politik güçten rahatsız olacak ülkelerle politik ilişkilerini gözeterak oluşturması gerekmektedir.

Bunların dışında hızla küreselleşen ve bilginin hızla aktığı günümüz dünyasında her iki ülkenin de dille ilgili temel sorunlarından biri yabancı dillerden, özellikle İngilizceden sözcük, ifade biçimi gibi öğelerin hızla ana dile etki etmesidir. Bunun en büyük sebebi her iki ülkede de ekonomik kaygılar ve bilgiye ulaşma düşüncesinin etkisiyle ikinci dil olarak İngilizce eğitiminin devlet tarafından desteklenmesidir. Her iki ülkede de İngilizce eğitiminin kaldırılması gibi uç ve pratik uygulaması olamayacak görüşler mevcut olmakla birlikte, İngilizce eğitiminde devletin öncelikle İngilizce öğretmenlerini eğitmesi ve dilin öğretilme aşamasında ana dile ve İngilizceye dair farkındalık oluşturarak dili öğrenenlerin bu bakış açısını kazanmasının sağlanması önerilebilir.

Son olarak her iki toplumun da sahip oldukları farklılıkların onları özel kıldığının ayırdına vararak, devlet politikalarından bağımsız olarak dillerini ve kültürlerini kendilerine ait bir şeyi sahiplenir gibi sahiplenip korumaları gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Halûk, (2004), “Atatürk’ün Dil Politikası”, Bal-tam Türklük Bilgisi, Yıl 1 Sayı 1, s.28-32.

Akalın, Şükrü Halûk, (2007), “75 Yılda Türk Dil Kurumu”, Türk Dili, Cilt: XCIV· Sayı: 667, s.5-62.

Akalın, Şükrü Halûk, (2010), “Yeni Bir Yıla Başlarken: Türk Dil Kurumunun 2009 Yılı Çalışmaları”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 98. cilt, sayı: 697, Ocak 2010, s.3-22.

Akarsu, Bedia (1998), Dil-kültür bağlantısı: Wilhelm von Humboldt'da, İnkılâp, İstanbul.

Aksan, Doğan (2001), “Türk Dil Devriminin Kendine Özgü Yönleri”, Ana Dili Dergisi, 20, Ocak-Şubat-Mart, s. 12-17.

Aksan, Doğan (2003), Dil, Şu Büyülü Düzen, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Aksoy, Ömer Asım (1963), Atatürk ve Dil Devrimi: Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Aksoy, Ömer Asım (1968), Gelişen ve Özleşen Dilimiz, TDK Yayını, Ankara.

AnaBritannica (1987), Maslak, İstanbul.

Armağan, Cahit (2004), “İnsan, Dil, Ulus”, Ana Dili, 32,Ocak-Nisan 2004, s. 88-95.

Arsal, Sadri Maksudi (1930), Türk Dili İçin, Türk Ocakları İlim ve Sanat Heyeti, İstanbul.

Aykın, Bedrettin (2000), “Ulus Kavramı ve Dil”, Türk Dili Dergisi, 14, 79, Temmuz-Ağustos, s. 38-39.

Bolochilago, (Bao li Chao Lu) (2005), “Gendaika Shakai de Tayō no Gengo no Shiyō to Jiyū Byōtō no Kankei wo dō Shori Subeki ka?- Sono Moderu wo Chūshin ni”, Tohoku Daigaku, Daigakuin Kyōiku Kenkyūka, C. 54, S. 1, s. 47-61.

(BTDK) (1933), “İkinci Türk Dili Kurultayı: Tezler ve Müzakere Zabıtları”, TDK.

Carroll, Tessa C. (1997), “From Script to Speech: Language Policy in Japan in the 1980s and 1990s (Nissan Occasional Paper Series No. 27)”, Nissan Institute of Japanese Studies, Oxford.

Carroll, Tessa C. (2001), Language Planning and Language Change in Japan, Curzon Press, Richmond, Surrey.

Ceyhan, Bayram (2007), “Türk Dil Kurumu’nun Kuruluş Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (YÖK’ün arşivinden ulaşılmıştır).

Demir, Ali (2003), “Dil Duyarlılığı ve Ulus Bilinci”, Çağdaş Türk Dili, 16, 184, Haziran, s. 154-156.

Dilaçar, Agop (1949), “Dilin Özleşmesi”, Türk Dili Belleten Seri : III, Ocak-Aralık 1948, Sayı; 12-13'den ayrıbasım, TDK Yayını, Ankara.

Dilaçar, Agop (1962), Devlet Dili Olarak Türkçe, TDK Yayını, Ankara.

Dilaçar, Agop (1969), Türkiye’de Dil Özleşmesi, TDK Yayını, Ankara.

Eggington, William, Helen Wren (1997), *Language Policy Dominant English, Pluralist Challenges*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

Gottlieb, Nanette [Twine] (1995), *Kanji Politics: Language Policy and Japanese Script*, Kegan Paul International, London.

Güney, Işıl (2007), *Language Planning Policies in Post-Soviet Kazakhstan*, O.D.T.Ü., Ankara.

Hashimoto, Kayoko (2000), “ ‘Internationalisation’ is ‘Japanisation’: Japan’s Foreign Language Education and National Identity”, *Journal of Intercultural Studies*; April 2000, Vol. 21/1.

Hayano, Shingo (2007), “Kokugoka kyōiku ni okeru chiiki gengo kyōiku: Hōgen, hyōjūngo, kyōtsūgo”, *Miyazaki Daigaku Journal*, Japan, s.137-152.

Hatori, Reiko (2005), “A policy on language education in Japan: Beyond Nationalism and Linguicism”, *Second Language Studies*, 23(2), s.45-69.

Hiyama, Hiroshi (2002), “Japan Tries to Defend Language Against English Invasion”, *Agence France Presse*, August 18, 2002.

Hunter, Janet (2002), *Modern Japonya’nın Doğuşu*, çev. Müfit Günay, İmge, Ankara .

İmer, Kamile (2001), *Türkiye’de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*, T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara.

İnan, Afet (1957), *Türk Dil Kurumunun Kuruluşu Üzerine*, *Türk Dili*, 6 (69), Ankara.

(İTDK) (1934), “İkinci Türk Dili Kurultayı: Tezler ve Müzakere Zabıtları”, TDK.

Joseph, John Earl (1987), *Eloquence and Power: The Rise of Language Standards and Standard Languages*, Frances Printer, London.

Korkmaz, Zeynep (1972), *Dilde Doğal Gelişme ve Devrim Açısından Türk Dil Devrimi*, *Türkoloji Dergisi* 1. sayıdan ayırabım, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Lewis, Geoffrey (2004), *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, çev. Mehmet Fatih Uslu, Gelenek Yayıncılık, İstanbul.

Özdemir, Emin (1980), *Dil Devrimimiz*, TDK, Ankara.

Özyetgin, Melek (2006), *Atatürk ve Güneş Dil Teorisi*, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, c.92 s.655, Temmuz 2006, s. 105-114, TDK.

Porzig, Walter (1995), *Dil Denen Mucize*, Çeviren: Vural Ülkü, TDK.

Ricento, Thomas (2000), *Ideology, politics, and language policies: focus on English*. John Benjamins Pub., Amsterdam ; Philadelphia.

Rubin, Joan (1979), *Directory of Language Planning Organizations*, East West Culture Learning Institute, East West Center, Honolulu, Hawaii.

Sadoğlu, Hüseyin (2003), *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Sakaoğlu, Saim (1994), *Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu ve Atatürk, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1991 ayırabım*, TDK.

Seeley, Christopher (1991), *A History of Writing in Japan*, E. J. Brill, Leiden.

Seeley, Christopher (1995), “The 20th Century Japanese Writing System: Reform and Change”, *Journal of the Simplified Spelling Society*, J119, 1995/2, s. 27-29

Sertkaya, Osman. F (1967) “Türk Kültürü” Atatürk'ün Dil Politikası, Sayı 61, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

Shibatani, Masayoshi (1990), The Languages of Japan, Cambridge University Press, Cambridge.

Siddle, Richard (1996), Race, Resistance and the Ainu of Japan, Routledge, London.

Sugiyama, Ayşe Nur (2002), Japonca'da Sosyo-kültürel yapı içinde dilsel düzeneklerin işleyişi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Tan, Nail (2001), Kuruluşunun 70. Yıl Dönümünde Türk Dil Kurumu, TDK.

TDK (1959), Türk Dilinde ve Başka Dillerde Özleşme, TDK.

TDK (1967), Dil Devrimi Üzerine, TDK.

TDK (1972), Türk Dil Kurumu Kol Çalışmaları (1932-1972), Ankara.

Turinay, Necmettin (1996), Kültür, Dil ve Sanata Dair, Akçağ, Ankara.

Twine, Nanette [Gottlieb] (1988), ‘Standardizing written Japanese: a factor in modernization’, Monumenta Nipponica 43 (4) : pp. 429-454, (Sophia University).

Twine, Nanette [Gottlieb] (1991), Language and the Modern State: The Reform of Written Japanese, Routledge, London.

Ülkütaşır, M. Şakir (1966), “Fuat Kösearif ve Dilde Tasfiyecilik Cereyanı” Türk Kültürü, Sayı: 48, Ankara.

Ünaydın, Ruşen Eşref, (1943), “Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin Kuruluşundan İlk Kurultaya Kadar Hatıralar”, TDK.

Weiner, Michael (1994), *Race and Migration in Imperial Japan*, Routledge, London.

Yasuda, Toshiaki (1997), “Kokugo, Nihongo, Tōa Kyōtsūgo”, *Jinbungaku*, vol.80. Kyōto Daigaku, Japan.

Yeounsuk, Lee (1996), *The Ideology of Kokugo*. University of Hawai’i Press, U.S.A.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA84>

9816B2EF2858DA18F4388CDD

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/832/10511.pdf>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/832/10515.pdf>

<http://www.dildernegi.org.tr>

<http://www.yunusemrevakfi.com.tr/>

<http://www.tika.gov.tr>

<http://www.tomer.ankara.edu.tr/>

<http://www.tomer.gazi.edu.tr/>

<http://www.turkceolimpiyatlari.org/>

<http://kokumonkyo.jp/>

<http://www.jica.go.jp/turkey/turkish/>

<http://www.roomazi.org/>

http://www.bunka.go.jp/kokugo_nihongo/fukyu/kotoba/new_series.html

http://www.bunka.go.jp/1kokugo/kotoba_videotape.html

<http://www.ninjal.ac.jp/english/info/aboutus/history/>

<http://www.ninjal.ac.jp/guidance/index.html>

<http://www.ninjal.ac.jp>

<http://www.ninjal.ac.jp/english/organization/chart/>

<http://www.jica.go.jp/>

<http://www.jp.f.go.jp/e/about/president/index.html>

<http://www.jp.f.go.jp/e/about/outline/org.html>

<http://www.nhk.or.jp/bunken>

<http://www.jetro.go.jp/en/jetro/>

http://www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp/consulate_t/bunka/japonca.html

Carroll, Tessa (1997).

http://www.nissan.ox.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0011/11810/NOPS27.pdf

Hatori, Reiko (2005).

[http://www.hawaii.edu/sls/uhwpe1/23\(2\)/6%20Hatori%20Reiko.pdf](http://www.hawaii.edu/sls/uhwpe1/23(2)/6%20Hatori%20Reiko.pdf)

Hiyama, Hiroshi (2002).

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/162/27577.html>

Seeley, Cristopher (1995).

<http://www.spellingsociety.org/journals/j19/japanese.php>

ÖZET (TÜRKÇE-JAPONCA-İNGİLİZCE)

ÖZET

TÜRKİYE'DEKİ VE JAPONYA'DAKİ DİL POLİTİKALARINA GENEL

BAKIŞ

Gülzemin ÖZRENK AYDIN

Yüksek Lisans Tezi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Danışman : Doç. Dr. Ayşe Nur Tekmen

Mayıs 2010, 140 sayfa

Bu çalışmada Türkiye ve Japonya'daki dil politikası, dil planlaması uygulamaları, bu konuda yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Çalışmada, 'dil politikası' ve 'dil planlaması' terimleri bir bütün olarak ele alınmış, Türkiye'de Tanzimat, Japonya'da ise Meiji ile başlayan ve günümüze kadar olan dönem esas alınmış, bu dönemde dille ilgili yapılan çalışmalar ve kurulan kurumlar hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu bağlamda, Japonya'da dil çalışmalarına bakıldığında hyōjungo seisaku, kyōtsūgo, jōyō kanji, tōyō kanji gibi kavramlar görülmüş, bu kavramların ne şekilde dil içinde yer aldığı, ne amaçla kullanıldığı, Kunreishiki, Hepburn, Nihonshiki gibi yazı sistemleri ile Japoncanın ne şekilde Latinceleştirildiği, yazıda standardizasyonu sağlama yönünde atılan adımlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil politikası, dil planlaması, hyōjungo seisaku, kyōtsūgo, jōyō kanji, tōyō kanji, Kunreishiki, Hepburn, Nihonshiki.

要旨

トルコと日本における言語政策の概要

ギュルゼミン・オズレンキ・アイドン

修士論文

指導教官: アイシェ・ヌール・テキメン

2010 年、6 月、140 ページ

本論文では、トルコと日本における言語政策及び言語計画の実態を研究テーマとして扱っている。

言語政策と言語計画を一つのものとして取り上げ、トルコでのタンジマット時代、日本での明治時代から現代までを研究対象とし、この期間での言語研究、言語政策を進めてきた学会や組織の変遷を辿る。

日本の言語研究には、標準語、共通語、常用漢字、当用漢字というような概念が見られる。この研究では、この概念がどのように言語中に存在しているのか、どうして使われるようになったのか、そして訓令式、ヘボン式、日本式のような書式で日本語がどのようにローマ字化されたのか、また日本語の標準化について考察を試みた。

キーワード:言語政策、言語計画、標準語政策、共通語、常用漢字、当用漢字、訓令式、ヘボン式、日本式。

ABSTRACT

OUTLINE OF TURKEY’S AND JAPAN’S LANGUAGE POLICY

Gülzemin ÖZRENK AYDIN

MA Thesis, Department of Oriental Languages and Literatures

Supervisor: Assoc. Prof. Ayşe Nur Tekmen

May 2010, 140 pages

In this study, Turkey’s and Japan’s language policy and language planning practices and the research done in this topic have been researched.

Considering language policy and language planning terms as a whole, the period starting from the Tanzimat Period in Turkey, starting from the Meiji Period in Japan till today has been searched. During the mentioned period, the works done for language regulations, and the institutions, societies established for language research have been analyzed.

When reading the related materials about Japanese language, the terms such as *hyōjungo seisaku*, *kyōtsūgo*, *jōyō kanji*, *tōyō kanji* are often encountered. In the thesis, how these terms take place in the language, why they have been started to being used, how Japanese has been Romanized with the writing systems *Kunreishiki*, *Hepburn*, *Nihonshiki* and the efforts for standardization have been searched.

Key Words: language policy, language planning, *hyōjungo seisaku*, *kyōtsūgo*, *jōyō kanji*, *tōyō kanji*, *Kunreishiki*, *Hepburn*, *Nihonshiki*.